

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

YEŞİL OTELLERİN TURİST VE ÇEVRE
ÜZERİNDEKİ ALGISI MUĞLA İLİ ÖRNEĞİ

HASAN HAMZAÇEBİ

2502872299

DANIŞMAN:
PROF. DR. MİTHAT ZEKİ DİNÇER

İSTANBUL, 2021

ÖZ

YEŞİL OTELLERİN TURİST VE ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ALGISI MUĞLA İLİ ÖRNEĞİ

HASAN HAMZAÇEBİ

Ekolojik dengenin bozulması ve doğal kaynakların azalması nedeniyle çevreye duyarlı insanların sayısının hızla artmasında etken olmuştur.

Türkiye’deki turizmin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan çevreye duyarlı yeşil yıldızlı otellerin çoğalması hızla artmaktadır ve güncelliğini korumaya devam etmektedir. Yeşil yıldız sertifikalı otellerin Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından uygulaması zorunlu olan çevreye duyarlı eylem planı otel işletmelerinin yapılarını değiştirmiştir.

Bu projenin temel amacı; toplumu ve işletmeleri çevreye duyarlı olmaları konusunda teşvik edebilmek olarak belirlenmiştir. Literatüre katkıda bulunabilmek için bu doktora tezinde; yeşil otellerin performansının turist ve çevre üzerindeki algısı ele alınmıştır. Muğla bölgesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın denetimi altında faaliyet gösteren ve yeşil yıldız sertifikasına sahip bulunan toplam 15 otel bu çalışmaya destek olmuştur. Bu otellerde konaklayan turistlere anket uygulaması yapıldıktan sonra 617 ankete ulaşılmıştır.

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak yüz yüze anket araştırma yöntemi kullanılmıştır. Anket formları, otellerin yönetiminden internet aracılığı ile yazılı izin alınmak sureti ile ve onların kontrol ve denetimleri altında turistlere doldurtularak, toplanıp kargo ile geri gönderilmiştir. Elde edilen verilere açıklayıcı faktör analizi, güvenilirlik analizi, karşılaştırma testleri, korelasyon analizi ve ki-kare testleri uygulanmıştır.

Araştırmanın sonucunda yabancı turistlerin yerli turistlere göre yeşil yıldız sertifikalı oteller üzerindeki algısı daha bilinçli olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm ve Turist, Yeşil Yıldızlı Otel, Çevreye Duyarlı Otel, Sürdürülebilir Turizm



ABSTRACT

THE SENSE OF GREEN HOTELS ON TOURISTS AND ENVIRONMENT EXAMPLE OF MUĞLA PROVINCE

Because of corruption of ecological and reduction of natural resources it has affected on increasing numbers in environment sensible people.

Green Star Hotels that has major role in development of tourism in Turkey is rapidly growing and they are keep protecting their own actuality. Environment sensitive action plan obligated by Ministry of Culture and Tourism that Green Star Hotels has to apply has changed form of hotel managements. Fundamental aim of my this Project is determined as to making society and businesses sensitive in environment. To make a contribution to the literature, in this phd thesis; the sense of the performance Green Star Hotels on tourists and the environment was dealt.

In Muğla area, 15 hotel which has Green Star certificate that Works under control of the Ministry of Culture and Tourism supported this work. 617 survey were reached after the survey application was made to the tourists staying in these hotels.

In this research face to face poll research technique was used as data collection tool. Survey forms via having taken online permission from hotels managements and under their control and governance, having been filled to tourists, was sent back with gathered Cargo.

In this direction, Statical Analysis Methods such as explanatory Factor Analysis, Reliability Factor Analysis, Frequency Analysis, Corerelation Analysis, Chi-Square Test, and Multiple Group Analysis were used.

At the conclusion of the research it is dedected that foreign tourists sense on Green Star Hotels are more conscious than the local tourists.

Keywords: Tourism and Tourist, Green Star Hotel, Environment Sensible Hotel, Sustainable Tourism.



ÖNSÖZ

Yapılan bu çalışmada; Yeşil Yıldız Sertifikalı Otellerin turistler tarafından çevreye duyarlılığının önemi ele alınmıştır. Bu nedenle; yeşil otelleri ziyaret eden turistlerin tercih nedenleri ve beklentileri araştırılmıştır. Türkiye gibi serbest ekonomi modelini tercih eden ülkelerde; turizm sektöründe yer alan işletmeler, varlıklarını sürdürebilmeleri için yeniliklere ihtiyaç duymaktadırlar. Turizm alanında bu yeniliklerin başında günümüzde Yeşil Yıldız Sertifikalı Oteller gelmektedir.

Tabiatımız elden gittikten sonra neyi pazarlayacağız!

“Yeşil Otellerin Turist ve Çevre Üzerindeki Algısı- Muğla İli Örneği” isimli bu araştırmada; yoğun akademik çalışmaları yanı sıra danışmanım değerli hocam Prof.Dr. Sn.Mithat Zeki DİNÇER’e, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Başkanı değerli hocam Prof.Dr. Sn. Füsun İstanbullu DİNÇER’e, desteklerini esirgemeyen değerli hocam Prof.Dr. Sn. Orhan AKOVA’ya, katkılarından dolayı değerli hocam Prof.Dr.Sn. Müslim BAKIR’a, araştırmanın tüm istatistiki analiz değerlendirmesini yapan değerli hocam Dr.Öğr.Üyesi Sn. Mustafa CAN’a ve emeği geçen tüm değerli hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Beni yetiştiren bugünlere getiren, her konuda bana destek olan ve bitirdiğimi göremeyen rahmetli annem Meliha HAMZAÇEBİ, rahmetli babam Uzm. Dr. Yakup Şevki HAMZAÇEBİ ve kız kardeşim Hülya HAMZAÇEBİ’ye teşekkür bir borç bilirim.

Son olarak; anket çalışmalarına izin veren ve destekleyen Muğla Bölgesi Yeşil Yıldızlı Otellerin Yönetimine ve personeline teşekkür ederim.

Hasan HAMZAÇEBİ

İstanbul 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
GRAFİKLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVREYE İLİŞKİN TEMEL SORUNLAR VE MEYDANA GELİŞ NEDENLERİ

1.1	Çevrenin Tanımı ve Kapsamı	3
1.2	Bilinen Çevre Kirliliği Sebepleri	3
1.2.1	İklim Değişiklikleri ve Küresel Isınma	3
1.2.2	Hava Kirliliği	7
1.2.3	Toprak Kirliliği	8
1.2.4	Su Kirliliği	11
1.2.5	Flora ve Fauna Kirliliği	13
1.2.6	Enerji Kirliliği - Atıklar	14
1.3	Turizm ve Çevre İlişkisi	18
1.3.1	Turizmin Çevreye Faydaları	18
1.3.2	Turizmin Çevreye Zararları	19

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

2.1	Sürdürülebilir Kalkınma	22
2.1.1	Sürdürülebilir Kalkınmanın Tanımı	22
2.1.2	Sürdürülebilir Kalkınmanın Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi	23
2.1.2.1	İstanbul Habitat Zirvesi	27
2.1.2.2	Kyoto Protokolü	28
2.1.2.3	Johannesburg Dünya Kalkınma Zirvesi	29
2.1.2.4	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi - Kopenhag	31
2.1.2.5	Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio +20)	33
2.2	Sürdürülebilir Turizm	37
2.2.1	Sürdürülebilir Turizmin Tanımı	37
2.2.2	Sürdürülebilir Turizmin Amaçları	39
2.3	Sürdürülebilir Turizm Uygulamaları	44
2.3.1	Mavi Bayrak	44
2.3.2	Yeşil Oteller	47
2.3.2.1	Yeşil Otellerin Genel Yapısı	48
2.3.2.2	Yeşil Otellerin Oluşum Sebepleri	52
2.3.2.3	Yeşil Otel Sertifika Programı	55
2.3.2.4	Yeşil Otellerin Çevreye Etkileri	57
2.3.2.4.1	Yeşil Otellerin Çevreye Olumlu Etkileri	57
2.3.2.4.2	Yeşil Otellerin Çevreye Olumsuz Etkileri	58
2.3.2.5	Yeşil Otellerin Turizme Etkileri	59
2.3.2.5.1	Yeşil Otellerin Turizme Olumlu Etkileri	59

2.3.2.5.2 Yeşil Otellerin Turizme Olumsuz Etkileri	60
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEŞİL OTELLERİN TURİST VE ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ALGISI MUĞLA İLİ ÖRNEĞİ

3.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi	61
3.1.1 Araştırmanın Hipotezler	61
3.1.2 Kullanılan Ölçekler ve Anket Formunun Tasarımı	63
3.2 Araştırmanın Metodolojisi ve Uygulaması	63
3.3 Araştırmanın Kapsamı	64
3.4 Araştırmanın Yöntemi	64
3.5 Araştırmanın Anakütlesi ve Örneklemi	65
3.6 Araştırmanın Sınırları	66
3.7 Muğla Bölgesi Yeşil Otelleri	66
3.8 Araştırma Bulguları ve Yorumları	67
3.8.1 Frekans Analizleri	68
3.8.1.1 Turistlerin Otelere İlişkin Frekans Analizi	68
3.8.1.2 Turistlerin Türkiye'ye Gelişlerine İlişkin Frekans Analizi	68
3.8.1.3 Turistlerin Otel Seçiminde ve Kaldıkları Oteli Tercih Etmelerinde Etkili Olan Unsurlara İlişkin Frekans Analizi	69
3.8.1.4 Yeşil Sertifikalı Otelin Hizmet Konularına İlişkin Turistlerin Görüşlerine İlişkin Frekans Analizi	70
3.8.1.5 Turistlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Analizi	71
3.8.2 Tanımsal İstatistikler	73
3.8.3 Faktör ve Güvenilirlik Analizi	75
3.8.3.1 Açıklayıcı Faktör Analizi	75

3.8.3.2	Güvenilirlik Analizi	77
3.8.3.3	Açıklayıcı Faktör Analizi ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları	77
3.8.3.4	Faktörlerin Tanımsal İstatistikleri	81
3.8.4	Karşılaştırma Testleri	83
3.8.4.1	Normallik Testi	84
3.8.4.1.1	Cinsiyete Göre Normallik Testi	86
3.8.4.1.2	Yaş Gruplarına Göre Normallik Testi	89
3.8.4.1.3	Türkiye'ye Geliş Sıklığına Göre Normallik Testi	95
3.8.4.2	Cinsiyete Göre Hizmet Konuları Faktörünün Karşılaştırılması	101
3.8.4.3	Cinsiyete Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Karşılaştırılması	102
3.8.4.4	Cinsiyete Göre Çevre Koruma Faktörünün Karşılaştırılması	103
3.8.4.5	Yaş Gruplarına Göre Hizmet Konuları Faktörünün Karşılaştırılması	104
3.8.4.6	Yaş Gruplarına Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Karşılaştırılması	105
3.8.4.7	Yaş Gruplarına Göre Çevre Koruma Faktörünün Karşılaştırılması	106
3.8.4.8	Geliş Sıklığı	108
3.8.4.8.1	Geliş Sıklığına Göre Hizmet Konuları Faktörünün Karşılaştırılması	109
3.8.4.8.2	Geliş Sıklığına Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Karşılaştırılması	111
3.8.4.8.3	Geliş Sıklığına Göre Çevre Koruma Faktörünün Karşılaştırılması	112
3.8.5	İlişki Analizleri	114
3.8.5.1	Korelasyon Analizi	115

3.8.5.2 Ki-Kare Analizleri	117
SONUÇ	122
KAYNAKÇA	131
EK 1 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ZAMAN ÇİZELGESİ	143
EK 2 TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİNE ÇEVREYE DUYARLI KONAKLAMA TESİSİ BELGESİ VERİLMESİNE DAİR TEBLİĞ (TEBLİĞ NO: 2008/3)	155
EK 3 ANKET FORMU	159
EK 4 Kİ-KARE ANALİZLERİ VE KONTENJANS TABLOLARI	164
ÖZGEÇMİŞ	171

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Çevre Kirliliğinin Önlenmesi Konusunda Ne Tür Bir Tedbir Aldınız?	17
Tablo 1.2. Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri	21
Tablo 2.1. Sürdürülebilir Turizm Tanımları.....	38
Tablo 2.2. Turizmde Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan Gelişme	41
Tablo 2.3. “Sizce Türkiye’de Sürdürülebilir Turizmden Söz Edilebilir mi?” Sorusu İle İlgili Olarak Deneklerin Görüşleri.....	42
Tablo 2.4. “Sürdürülebilir Turizmin Gerçekleşmesinde En Önemli Rolü olan Birimler Nelerdir/Kimlerdir?” İle İlgili Olarak Deneklerin Görüşleri	43
Tablo 3.1. 31 Eylül 2015 İtibariyle Güncel Muğla Bölgesi Yeşil Yıldız Belgeli Tesisler Listesi.....	67
Tablo 3.2. Turistlerin Otellere Göre Dağılımı.....	68
Tablo 3.3. Turistlerin Tatil İçin Türkiye’ye Gelişlerine Göre Dağılımı	69
Tablo 3.4. Turistlerin Otel Seçiminde Etkili Olan En Önemli Unsurlar.....	69
Tablo 3.5. Turistlerin Kaldıkları Oteli Tercih Etmelerinde Etkili Olan En Önemli Unsurlar	70
Tablo 3.6. Yeşil Sertifikalı Otelin Hizmet Konuları İlişkin Görüşlerin Dağılımı	71
Tablo 3.7. Yeşil Sertifikalı Otelin Eksik Bulunan Hizmet Konuları ve Dağılımı	71
Tablo 3.8. Turistlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Analizi.....	72
Tablo 3.9. Turistlerin İfadelerine Verdikleri Cevapların Tanımsal İstatistikleri.....	74
Tablo 3.10. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları	78
Tablo 3.11. Faktör Analizi Sonuçları.....	80
Tablo 3.12. Toplam Ölçeğin Tanımsal İstatistikleri	82
Tablo 3.13. Faktörlerin Tanımsal İstatistikleri	83
Tablo 3.14. Hizmet Konuları Faktörünün Cinsiyete Göre Tanımsal İstatistikleri	86
Tablo 3.15. Otel Alışkanlıkları Faktörünün Cinsiyete Göre Tanımsal İstatistikleri...	87
Tablo 3.16. Çevrenin Korunması Faktörünün Cinsiyete Göre Tanımsal İstatistikleri	88
Tablo 3.17. Cinsiyete Göre Faktörlerin Normallik Testi	89
Tablo 3.18. Hizmet Konuları Faktörünün Yaşa Göre Tanımsal İstatistikleri	91
Tablo 3.19. Otel Alışkanlıkları Faktörünün Yaşa Göre Tanımsal İstatistikleri	92

Tablo 3.20. Çevre Koruma Faktörünün Yaşa Göre Tanımsal İstatistikleri	93
Tablo 3.21. Yaşa Göre Faktörlerin Normallik Testi.....	95
Tablo 3.22. Hizmet Konuları Faktörünün Türkiye’ye Geliş Sıklıklarına Göre Tanımsal İstatistikleri	96
Tablo 3.23. Otel Alışkanlıkları Faktörünü Türkiye’ye Geliş Sayılarına Göre Tanımsal İstatistikleri	97
Tablo 3.24. Hizmet Konuları Faktörünü Türkiye’ye Geliş Sayılarına Göre Tanımsal İstatistikleri	99
Tablo 3.25. Türkiye’ye Geliş Sıklığına Göre Faktörlerin Normallik Testi	101
Tablo 3.26. Cinsiyete Göre Hizmet Konuları Faktörünün T Testi Sonuçları	102
Tablo 3.27. Cinsiyete Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün T Testi Sonuçları	103
Tablo 3.28. Cinsiyete Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün T Testi Sonuçları	103
Tablo 3.29. Yaş Kategorilerine Göre Hizmet Konuları Faktörünün Varyans Testi.	104
Tablo 3.30. Yaş Kategorilerine Göre Hizmet Konuları Faktörünün ANOVA Test Sonucu.....	104
Tablo 3.31. Yaş Kategorilerine Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Varyans Testi	105
Tablo 3.32. Yaş Kategorilerine Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün ANOVA Test Sonucu.....	105
Tablo 3.33. Yaş Kategorilerine Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Tukey Test Sonucu.....	106
Tablo 3.34. Yaş Kategorilerine Göre Çevre Koruma Faktörünün Varyans Testi	107
Tablo 3.35. Yaş Kategorilerine Göre Çevre Koruma Faktörünün ANOVA Test Sonucu	107
Tablo 3.36. Yaş Kategorilerine Göre Çevre Koruma Faktörünün Tukey Test Sonucu	108
Tablo 3.37. Geliş Sıklığına Göre Hizmet Konuları Faktörünün Varyans Testi	109
Tablo 3.38. Geliş Sıklığına Göre Hizmet Konuları Faktörünün Kruskal-Wallis Test	110
Tablo 3.39. Geliş Sıklığına Göre Hizmet Konuları Faktörünün İkili Karşılaştırma Test Sonucu.....	111
Tablo 3.40. Geliş Sıklığına Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Varyans Testi	112

Tablo 3.41. Geliş Sıklığına Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Kruskal-Wallis Test Sonucu.....	112
Tablo 3.42. Geliş Sıklığına Göre Çevre Koruma Faktörünün Varyans Testi	113
Tablo 3.43. Geliş Sıklığına Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Kruskal-Wallis Test Sonucu.....	113
Tablo 3.44. Geliş Sıklığına Göre Çevre Koruma Faktörünün İkili Karşılaştırma Test Sonucu.....	114
Tablo 3.45. Faktörler Arası Basit Korelasyon Katsayıları	116
Tablo 3.46. Cinsiyete Göre Ki-Kare Test Sonuçları.....	119
Tablo 3.47. Yaş Göre Ki-Kare Test Sonuçları	120
Tablo 3.48. Geliş Sıklığına Göre Ki-Kare Test Sonuçları	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2-1. Sürdürülebilir Kalkınma Süreci.....	35
--	----



GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2-1. Yıllara Göre Mavi Bayrak Sayıları.....	46
Grafik 2-2. 2015 Yılı Uluslar arası Mavi Bayrak Ülkelere Göre Sayıları – Plajlar, Marinalar	47
Grafik 3-1. Yamaç Grafiği	78



KISALTMALAR LİSTESİ

AFA	: Açıklayıcı Faktör Analizi
AVE	: Average Variance Extracted (Elde Edilen Ortalama Varyans)
BM	: Birleşmiş Milletler
CMIN/df	Ki-Kare Serbestlik Derecesi (χ^2 /df)
COP21	Conference Of the Parties (İklim Değişikliği Zirvesi)
CSD	Commission on Sustainable Development (Sürdürülebilir Kalkınma Konseyi)
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇYS	: Çevre Yönetim Sistemi
ECOLABEL	: European Union Countries, the Council of the European Union established the labelling system called EU Ecolabel (Çevreye Duyarlı Tesis)
EPA	: Environmental Protection Agency (Çevre Koruma Acentası)
FEE	: Foundation for Environmental Education (Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı)
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
IDRC	: International Development Research Center (Uluslararası Gelişim Araştırma Merkezi)
IISD	: International Institute for Sustainable Development (Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü)
IPCC	: Intergovernmental Panel on Climate Change (Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli)
χ^2	Ki-Kare Dağılımı
NAMA	: Nationally Appropriate Mitigation Actions (Ulusal Uygun Azalım Eylemleri)
SEG	: Seragazları Emisyonu Göstergesi
SPSS	: Statistical Package For Social Science (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı)
TEMA	: Türkiye Erezyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı

TURÇEV	Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
TUROB	: Türkiye Otelciler Birliği
TUROFED	: Türkiye Otelciler Federasyonu
TUSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TUYUP	Turizm Sektöründe İşverenlerin ve Çalışanların Uyum Yeteneklerinin Artırılması Projesi. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çalışma Bakanlığı Kapsamında Bir Avrupa Birliği Projesidir.
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
WCED	: Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu

GİRİŞ

Çevre değerlerinde meydana gelen bozulmalar turizm işletmelerini de etkilemektedir. Meydana gelen bu bozulmaları durdurmak için turizm işletmeleri de harekete geçmiş ve çevreye duyarlı çalışmalara başlamıştır. Turistlerin çevreye duyarlı hizmet veren işletmeler tercihinde hızla yönelmeleri, turizm işletmelerinin de çevreye duyarlı hizmet veren uygulamalara başlamasına neden olmuştur. Böylece turizm işletmelerini çevreye duyarlı hizmet veren yeşil yıldızlı otel işletme sertifikası almaya yönlendirmiştir. Turizm işletmelerinin bu zor rekabet koşullarında pazar paylarını artırabilmeleri farklı bir konuma ve değişime sahip olmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle rekabet avantajına önem vererek, turistlerin beklentilerini karşılamaya uygun çevre dostu turizm işletmeleri, turistler açısından iyi bir imaj oluşturmaktadır. Çevreye duyarlı turizm işletmeleri pazarlama stratejilerini çevreye duyarlı yeşil yıldız sertifikalı otel olarak geliştirip, turizm sektöründe farklı bir yer elde etmeye başlamıştır. Yalnızca otel içerisinde yapılan yeşil faaliyetler turistler bakımından yeterli olmayıp, çevreciliğin ve çevreye duyarlılığın artması nedeniyle çevre adına otel dışında da çevreye duyarlı sürdürülebilir turizm için tüm paydaşların işbirliği ile çevreye duyarlı faaliyetler önem kazanmıştır. Turizm işletmelerinin pazar paylarını artırabilmeleri ve bu rekabetçi koşullarda başarılı olmaları için yeşil yıldız sertifikalı otel dışında da çevreye katkısı bir zorunluluk halini almıştır.

Diğer bir faktör de Avrupa Tur Operatörleri Birliği'nin aldığı kararla pazarlama faaliyetlerinde yeşil yıldız sertifikalı oteller ile çalışma zorunluluğunu getirmiş olmasıdır. Bu da yeşil yıldız sertifikalı otel işletmelerinin hızla artmasında önemli bir etken olmuştur.

Teknolojik değişimlerin hızla gelişmeleri, turist sayısının ve arzın artması turizm işletmelerini harekete geçirmiştir. Yeşil yıldız sertifikalı otellerin oluşması rekabetçi koşullarda başarılı olabilmeleri için bir zorunluluk haline gelmiştir. Turizm işletmelerinin en önemli sorunları, çevre kirliliği ve küresel ısınmanın sebep olduğu çevresel sorunlardır. Bu çevresel sorunlara karşı çevreye duyarlı tesis adı altında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yeşil yıldız projesi ile çevre eylem planı

başlatılarak, katı atıkların ve atık suların, kimyasal atıkların çevreye zarar vermesinin önüne geçilmiştir. İşletmelerinde bu sorumluluk bilincinde çevreyi koruyarak gelecek nesillere yaşanacak bir çevre bırakmaları önem arz etmektedir.

Tezin birinci bölümde çevrenin tanımından yola çıkarak, ülkemiz ve dünyada büyük ölçüde artan çevre kirliliği ve oluşum sebepleri, turizm ve çevre ilişkisi ve ilgili diğer kavramlar izah edilmeye çalışılmış, literatür taraması neticesinde tezin kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

İkinci bölümde, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm ilişkileri ele alınmıştır. Yeşil otellerin genel yapısı ve oluşum sebepleri araştırılarak tezin teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Yeşil otellerin çevre ve turizm'e etkileri olumlu ve olumsuz olarak açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırmanın amacı ve yöntemi, araştırmaya ilişkin betimsel istatistiklere ve analiz yöntemlerine yer verilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak anakütle ve örneklem büyüklüğü, kullanılan ölçekler ve anket formunun hazırlanması, araştırmaya katılan yeşil sertifikalı otellerin ve turistlerin özelliklerine bakılarak istatistiki analizleri yapılmıştır.

Araştırmanın testi için açıklayıcı faktör analizi ve güvenirlik analizleri yapılmıştır, elde edilen sonuçlar neticesinde Doğrulamalı Faktör Analizi yapılmıştır. Daha sonra güvenirlik geçerlilik analizleri uygulanmıştır. Veri setine parametrik istatistik yöntemlerin uygulanabilmesi için gerekli olan normal dağılım ve varyans homojenliği varsayımı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre parametrik ve parametrik olmayan ortalama testleri uygulanmıştır. Elde edilen faktörler arasında ilişkiyi ortaya çıkarmak için korelasyon analizi yapılmıştır. Faktör analizi dışındaki değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için ise Ki-Kare testleri uygulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVREYE İLİŞKİN TEMEL SORUNLAR VE MEYDANA GELİŞ NEDENLERİ

1.1 Çevrenin Tanımı ve Kapsamı

Çevreyi oluşturan canlı ve cansız unsurların bütünü sürekli bir ilişki halindedir. Böylece çevrenin canlı unsurları; insanlar, hayvan toplulukları, mikroorganizmalar ve bitki örtüleridir.

İnsan aktiviteleri ve canlı unsurlar üzerinde dolaylı ya da dolaysız fiziksel, biyolojik, kimyasal ve toplumsal faktörlerin belli bir süredeki bütünü çevre olarak tanımlanmaktadır.¹

1.2 Bilinen Çevre Kirliliği Sebepleri

Bu başlık altında, iklim değışiklikleri ve küresel ısınma, hava kirliliği, toprak kirliliği, su kirliliği, flora ve fauna kirliliği, enerji kirliliği ve atıklar, sonuçları ve alınması gereken önlemler irdelenmiştir.

1.2.1 İklim Değişiklikleri ve Küresel Isınma

Bilimsel çalışmalar göstermiştir ki, insanların geçmişteki 150 yıllık değışik aktivitelerinden dolayı iklim değışiklikleri olmaktadır. Atmosferin 10 ile 15 kilometre altında bulunan troposphere tabakasında Sera (Green House) Gazları bulunmaktadır. Güneş ışınları dünyaya ulaştığı zaman ısıya dönüşür. Sera gazları bu sıcaklıkların bazılarını çeker ve onları dünya yüzeyine yakın bir yerde hapseder ve böylece yerküre ısınır. Karbondioksit gazı, nitrojenoksit, kloraflorakarbon ve methane en önemli sera gazlarıdır. Bu işleme bilindiği gibi, Sera Etkisi ismi verilir.

¹ Meral Dinçer, **Çevre Gönüllü Kuruluşları**, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, TÇV Yayın No: 110, Ankara, Önder Matbaa, Ekim 1996.

Sera etkisi yerkürenin ısınısını ayarlar. Bu gazlar olmasaydı yerküredeki sıcaklık yaklaşık 30 derece daha az olacaktı. Ancak, açıkça görülmektedir ki, bu gazlar arttıkça okyanus ve diğer çukurlarda biyokütleler artmaktadır. Bu yerküredeki sıcaklıkları 1880 yılında - 0.26 santigrat dereceden, 2011 yılında 0.63 santigrat dereceye artmıştır ve buna “küresel ısınma” denmektedir.

Fırtınaların artması, buzların erimesi, seller ve diğer çevre problemlerin artmasının bundan dolayı olduğu düşünülmektedir. Bilim insanları deniz seviyesinin 2100 yılında 10 ve 90 cm. arasında artmış olmasını ve deniz sıcaklıklarının yükselmiş olmakla birlikte, gelişmekte olan dünya ülkeleri buna çözüm üretebilecek kapasitede değildir. Örnek olarak; Bangladeş’te 50 cm’lik bir deniz yükselmesi altı milyon insanı sel riskine sokar.

Sera gazlarından biri olan karbondioksit, kandaki pH dengesini korumakta ve insan hayatının idamesi için gerekli olmakla beraber oranı arttığı zaman insan hayatı için tehlike arz eder.

Dünya liderleri, Aralık 1997’de, Kyoto, Japonya’da, özellikle karbondioksit olmak üzere, sera gazlarının yayılmasını sınırlandıran bir dünya antlaşması düzenlediler. Amerika, dünyada en büyük hava kirliliğine yol açan ülke olmasına rağmen, bu antlaşmayı imzalamadı.

Birleşmiş Milletler, Aralık 2011’de Durban’da iklim kontrol görüşmeleri düzenledi, ancak Kanada bu görüşmelerden çekildiğini açıklayarak hayal kırıklığı yarattı. Ayrıca Rusya ve Japonya’da başka beklentileri karşılamayacaklarını açıkladılar. İlk tur toplantısından sonra 2020’den itibaren emisyon gazlarının azaltılmasına yönelik yeni çalışmalar yapılmasına karar verildi.²

Isınma, endüstri ve sanayide çok amaçlı kullanılan fosil yakıtların orman tahribine ve arazi değişimine neden olması sonucu atmosfere salınan karbon

² Philip Sloan, Willy Legrand, Joseph S., Chen. **Sustanbility in the Hospitality Industry: Principles of Sustainable Operations**, NY: Routledge, 2013, s.2.

miktarının %5 artış gösterdiği, bunun da küresel ısınmaya neden olduğu belirlenmiştir.³

Anlaşılabacağı üzere iklim değişikliği diğer çevre değerlerinin de bozulmasına yol açarak doğal dengeyi değiştirecek düzeyde geniş etkiler ortaya koymaktadır. Bu olgunun turizm üzerinde de önemli etkileri olmaktadır. İklim turistik seyahatin yöneleceği destinasyonun seçiminde en kritik konulardan birisidir. İklim değişikliklerine bağlı olarak küresel turizmde görülebilecek gelişmelerden bazıları şöyle sıralanabilir:⁴

- Buzulların erimesiyle su seviyesinin yükselmesi kıyı sistemlerini bozacaktır. Bu ise deniz-kum-güneş üçlüsüne bağlı destinasyonları önemli ölçüde etkileyecektir.
- Küresel ısınma kış turizmi imkânlarını etkileyecektir. Kar yağışının azalması özellikle sıcak bölgelerdeki kış turizmi merkezlerinin ekonomik yaşamlarını tamamlamalarına yol açabilir.
- Doğal kaynaklardaki bozulma nedeniyle kullanılan kaynakların kalitesinin düşmesi salgın hastalıkları beraberinde getirebilir. Bu durum turizm talebini azaltacaktır.
 - İklim koşullarının değişmesi turist akınlarını etkileyebilir. Örneğin; güneş ışınlarına hassas Kuzey Avrupa insanları için çok sıcak bölgelere seyahat imkânsız hale gelebilir.
 - İklim koşullarının değişmesi nedeniyle, turist tercihlerinin başka bölgelere, yayla gibi yüksek yerlere yönelmesine neden olabilir. Hatta kutup alanlarına yakın bölgelere de tercih artabilir. Bu gelişmelerin doğal sonucu kutup bölgelerinde yaşayan insanların sıcak ülkelere seyahat katılımları da

³ Mehmet Mutlu, “Doğal Hayatı Koruma”, **Çevre Bilimi**, Ed.by Mustafa Aydoğdu, Kudret Gezer, Ankara, Anı Yayınevi, 2009, s.141.

⁴ Nilüfer Şahin, Yasin Bilim, “İklim Değişiklikleri ve Turizm Talebine Etkileri: Türk Turizminde Yeni Eğilimler ve Stratejiler”, **1. Ulusal Türkiye Turizmi Kongresi 07-08 Eylül 2007 Bildiriler Kitabı**, Sakarya Üniversitesi Karasu MYO, Ankara, Detay Yayınları, 2007, s.505-519’ dan aktaran Nüzhet Kahraman ve Oğuz Turkay, **Turizm ve Çevre**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2012, s. 29

azalacaktır. Akdeniz kıyısındaki destinasyonlara taleplerde önemli düşüşler olabilir.

- Talepte meydana gelebilecek değişimler, turistik çeşitlendirme konusunda değişimi şart kılmaktadır. Ekonomik gelişimi turizme bağlı destinasyonlar için yeni turistik ürünlerin ve çeşitlerin yapılandırılması, yeni alanların değerlendirilmesi ve sürdürülebilir kaynakların kullanımı ön plana çıkmaktadır.

12 Aralık 2015'te Paris'te yapılan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği konferansında, sürdürülebilir bir gelecek için, iklim değişikliği ile mücadele ve düşük karbon salınımına yönelik çalışmalar yapılması kararı katılan 195 ülke tarafından kabul edilmiştir. Bu anlaşmada, böyle bir sorumluluk açısından ilk kez ortak bir karar alınmıştır.

Evrensel Paris Anlaşması'nın genel amacı, küresel ısınmanın 1,5-2 derece ile sınırlı tutulmasının sağlanmasıdır. 1.5 santigrat derece, değişen iklim şartlarının kötü etkilerinin oluşmasını önlemek için uygun bir değerdir. Ayrıca bu anlaşma ile iklim değişikliklerinin etkileri ile başa çıkma yöntemlerinin geliştirilmesi de amaçlanmaktadır. Bu iddialı ve önemli hedeflere ulaşmak için, uygun finansal akış sağlanacaktır. Böylece gelişmekte olan ülkelerin en savunmasız yönleri bile ulusal çıkarları doğrultusunda aşılabilecektir.

COP 21 BM İklim Değişikliği Konferansı Başkanı, Fransa Dışişleri Bakanı Laurent Fabius, alınan sonuçtan memnuniyetini belirtirken, tarihe karşı sorumluluklarının büyük olduğunu ve yapılacak kolektif çalışma ile ülkelerin bireysel çaba toplamına göre daha değerli bir sonuç elde edileceğini söyledi.

Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande ise, bu anlaşmanın evrensel, iddialı ve gelecek nesillere karşı gurur duyulabilecek bir anlaşma olduğunu belirtti.

BM Genel Sekreteri Ban-ki Moon, toplantıya katılan bütün ülkelerin ilk defa insanlığın en karmaşık sorunlarından birini aşıp, küresel anlamda işbirliği yapması

sonucu ortak amaç doğrultusunda hareket ederek, emisyonları frenlemeye karar verip bir iklim eylemi gerçekleştirmiş olmasının büyük bir başarı olduğuna değindi.⁵

1.2.2 Hava Kirliliği

Sürekli değişebilirliği olan hava canlıların hayat tarzında farklı durumların meydana gelmesine neden olmaktadır.

Esasen saf olan bir havadan bahsetmek olası değildir. Havanın bileşenleri dönem dönem değişken oranlar içermektedir. Bu dinamik yapı ile hava kendi kendini devamlı yenileyerek kirlenme ihtimalinin olmayacağını ortaya çıkarmaktadır. Halbuki bazı nedenlerle havanın içinde olan gazların değişime uğraması insan hayatını riskli durumlara sokabilmektedir. Neticede yeri doldurulamaz bir kaynak olan havanın kirliliği insan sağlığına ve tüm canların yaşamına zarar vermektedir. Havanın kirlenme sebepleri; sanayi üretim tesislerinden havaya yayılan gazlar ve dumanlar, taşıtların çıkardığı gazlar, insanoğlunun nüfus artışı ile tüketilen oksijen miktarının artması ve çeşitli alanlarda kullanılan birçok farklı unsurları teşkil eder.

Hava kirliliği, kirliliğe neden olan eylemin yapıldığı alanda sınırlı kalmamaktadır. Atmosferde yayılı gazların sınırsız hareket etme niteliğine bağlı olarak kirlilik bütün yeryüzünü etkilemektedir. Bu nedenle de endüstriyel bölgelerde hava kirliliğine yol açan gaz salınımları kutup bölgelerindeki canlı yaşamını bile tehdit etmektedir.⁶

Atmosferdeki kirlenme zamanında en fazla troposfer ile stratosferin aşağı kısmında vukuu bulmaktadır. Çapları 0,1-1 mikron arasında olan parçacıklar en çok takriben 20 kilometreye kadar olan kısmında bulunurlar. Esasında en fazla kirlenme 0-300 metre arasında olup, şehir ve kasabalarda kirlilik en yüksek düzeydedir. Bir kısım kirlenme, bitki, su yüzeyleri ve binalar tarafından emilir. Mesela SO₂'nin üçte biri bu şekilde emilme sureti ile alınır. Bundan sonraki katman 300 metreden bulutların seviyesine kadar olan kısımdır. 2000 metreye kadar olan bu katmandaki ultraviyole

⁵ UNEP, (Birleşmiş Millet Çevre Programı – United Nation Environment Program), **Paris Antlaşması 12.12.2015**, (Çevrimiçi) <http://web.unep.org/climatechange/cop21/historic-paris-agreement-on-climate-change-195-nations-set-path-keep-temperature-rise-well-below-2>, 19 Aralık 2015.

⁶ Kahraman, Türkay, **a.g.e**, s. 25.

kısa dalgalı ışınları kullanarak fotokimyasal değişikliğe uğrarlar. Diğer taraftan, küçük parçacıklar dikey hareketlerle stratosferin alt tabakalarına, yatay kirlenmiş hava türbülans ve hava akımları nedeniyle karışır veya yağmur, sis ve pus vasıtasıyla yıkanır. Üçüncü katmanda atmosferin su buharının bulutların büyük bir kısmının bulunduğu yerdir. Küçük parçacıklar havada asılı durumda kalarak, hareketlerle de iklim şartlarına bağlı olarak uzak mesafelere taşınırlar. Toz ve CO₂'nin Avrupa, Afrika ve İskandinavya arasındaki hareketi buna güzel bir örnektir. En son katman ise alt stratosferdir. Burada su buharı ve bulut hemen hemen bulunmadığı gibi, kirleticilerin birikimi de düşük seviyededir. Yanardağların intifalarından yer ve havadaki nükleer patlamalardan dolayı toz bulunur. Troposferde vuku bulan kirlenme hava hareketleriyle hareket etmekte ve en fazla birkaç hafta içinde dağılmaktadır. Hatta yağışlarla troposferden yeryüzüne inmektedir. Hâlbuki stratosferde vuku bulan kirlilik gaz hareketlerinin çok az olması nedeniyle burada 3 seneye kadar çok uzun bir süre kalabilmektedir. Bu kuşaktaki kirlenmenin en büyük nedeni süpersonik uçaklardır. Yeryüzünün kirlenmesinden arınmış bu bölgede uçmaları burayı kirletmektedir.⁷

1.2.3 Toprak Kirliliği

Canlıların tümü özellikle bitkiler hem toprağa bıraktığı atık maddeler hemde öldükten sonra toprağa karıştığında aldıklarından daha fazlasını toprağa verdiklerinden, toprağın verimli hale gelmesinde etkin olurlar. Bitkiler canlıyken topraktan su ve mineral alırken, öldükten sonra bünyelerinde bulunan karbonhidrat, protein, yağ ve selüloz gibi organik maddeleri toprağa bırakırlar. Bitkiden toprağa karışan bu maddeler mikroorganizmalar tarafında ayrıştırılmaya başlanmasıyla yüksek verimli bir toprak türü olan humus elde edilir. Ölmüş bitkileri yakarak, taşıyarak veya başka usullerce toğraktan uzaklaştırıldığında, doğal yollardan verimli toprak elde edilememekte ve böylece bitkilerin gelişimi yeterli olmamaktadır. Nitekim örnek olarak Avrupadaki ormanlarda dökülen yaprakların toprak üzerinden toplanması nedeniyle ağaçların gelişimini negatif yönde etkilemiştir.

⁷ Naci Engin, **Yeni Bin Yılda Çevre**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2005, s. 9.

Toprak verimliliği için değerli olan organik maddelerin bünyesinde selüloz bulunmasından dolayı bu tip toprakların su tutma kapasiteleri oldukça yüksektir. Organik döküntülerin toprak yüzeyinde oluşturduğu katman, toprağın aşırı sıcaklık değişimini önlemekte, toprağın yumuşak ve nemli bir ortam ile tohumların çimlenmesini ve çimlenen tohumların korunmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu katman yağış sularının akıp gitmesini engeller ve toprağın erozyona uğramasını da önlemiş olur.⁸

Turizmin toprak üzerindeki olumsuz etkileri fazladır. Çünkü milyonlarca insana bir yerden başka bir yere gitmek için gereken hava ve deniz limanları, demiryolları, karayolları vb. inşa etmek için toprak eko sistemine müdahale etmek kaçınılmazdır. Benzer şekilde, turistlerin konaklaması ve yeme-içmesi için gereken tesislerin yapımı da toprak gerektirmektedir. Örneğin, Avrupa Alpler’inde ve Himalayalar’da turistik işletmeler için ormanlar yok edilmiş, pek çok ülkede tarım alanları havaalanı yapımı için kullanılmıştır. Ülkemizde Antalya ve Bodrum örneklerinde olduğu gibi bu tür üst yapı yatırımları için tarımsal alanların kullanılması durumunda, fırsat maliyeti çok daha yüksektir. Özellikle küçük ada ülkelerinde, sınırlı olan tarımsal alanların turizme kaydırılması durumunda bu ekonomilerde dışarıdan ithal edilecek olan tarımsal ürünlerin miktarı ve dışa bağımlılık artacaktır.⁹

20. yüzyılın ilk yıllarıyla birlikte tarımın makineleşmesi ve sanayinin hızla artmasıyla birlikte, toprak kirliliği de bir çevre sorunu olmaya başlamıştır. Evvelki yüzyıllarda nüfusun düşük olması nedeniyle sanayide ihtiyaç olan üretim kaynaklarının yeterli olmaması ve kullanım azlığından dolayı sanayi gelişmemiştir. Bundan dolayı önceki yüzyıllarda toprak kirliliği söz konusu değildir.

⁸ Muhiddin Dinç, Oktay Aslan, **Çevre Bilimi**, Ed.by: Mustafa Aydoğdu, Kudret Gezer, Ankara, Anı Yayınevi, 2009, s.19-20.

⁹ Sevgin Akış Roney, **Turizm: Bir Sistemin Analizi**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2011, s. 95.

Özellikle 20. Yüzyıldan itibaren başlayan sanayi kalkınmasıyla birlikte çağdaş tarım faaliyetlerinin artması toprak kirliliğinin de artmasına neden olmuştur. Böylece çevre kirliliğine ilişkin önemli temel sorunlardan biri meydana gelmiştir. Doğal hayatın korunması konusunda önemli bir etkidir. Aşağıda toprak kirliliğine sebep olan faktörlere değinilmiştir.¹⁰ Bunlar;

- Endüstriyel atıklar, zirai mücadele ilaçları, tarımda kullanılan kimyasal gübreler, egzoz gazları ve yerleşim yerlerinde oluşan atıklar toprak kirliliğine neden olan en önemli etkenlerdendir.
- Yaşam alanlarında çıkartılan çöp atıklarının döküldüğü yerler ve kanalizasyonların arıtılmadan doğrudan toprağa ve doğa verilmesi toprağın kirlenmesine sebep olmaktadır.
- Karbon monoksit, egzoz gazları, kadmiyum, kükürt dioksit ve kurşun gibi zehirli maddeler canlılar tarafından solunum yoluyla alınmaktadır. Diğer kısımda rüzgar vasıtasıyla başka bölgelere taşınmakta ve yağışlarla toprağa ve suya karışarak kirlenmeye neden olmaktadır.
- Tarımda zararlılarla mücadele ilaçlarının ve fabrikasyon gübrelerin yanlış kullanılması sonucu, toprakta toksik maddelerin artması yoluyla toprağa zarar verilmektedir.
- Demir, bakır, çinko, sodyum, potasyum, fosfor, kalsiyum, magnezyum, mangan, bor gibi gıda maddelerini içeren kimyasal gübrelerin bilinçsiz ve fazla kullanılması toprağa zarar vermektedir.

¹⁰ Mutlu, **a.g.e.**, s. 129-130.

- Arıtma sistemi olmayan endüstriyel tesislerin atıkları havaya, suya ve toprağa karışarak çevrenin kirlenmesine sebep olmaktadır.

Üzerinde yaşadığımız toprağın kirlenmesi durumunda; bundan en çok zarar görecektir insan ve diğer canlı türleridir. Canlıların yaşadıkları ekosistemlerinin doğal dengesi bozulacak ve belki de canlı türleri yok olma durumu ile karşı karşıya kalacaktır.

1.2.4 Su Kirliliği

Yeryüzünün %75'i sudur. Tüm canlıların yaşamı suya bağlıdır. İçme suyunun sağlık bakımından temiz olması gereklidir. Dışardan sulara karışan farklı cisimlerin suyun yapısını bozmakta ve kirlenmesine neden olmaktadır. Bu farklı cisimler aynı zamanda suyun kokusunu ve tadının değişmesine neden olurlar. Son zamanlarda çevresel atıklar ile evsel atıklar -özellikle deterjan, kullanılmış yağ vs gibi kimyasal atıklar- nedeniyle su kaynakları kirlenmektedir. Ayrıca tarımda kullanılan zirai mücadele ilaçları ve suni gübreler de akarsularımıza karışarak kirlenmesine neden olmaktadır.

Suyun kirlenmesine neden olan bu maddelerin miktarları ve cinslerinin yanı sıra akarsuyun debisi de çok önemlidir. Akarsuyun debisinin fazla olması suyun kirliliğinin azalmasına neden olur. Su kirlilik oranının artması, doğadaki bazı türlerin kaybolmasına, bazılarının ise fazla miktarda çoğalmasına ve doğanın dengesinin değişmesine neden olmaktadır. Endüstriyel kirlenmeye örnek olarak Eskişehir'deki Porsuk çayı verilebilir.¹¹

Turizm konaklama işletmelerinin en temel ihtiyaçlarından biri sudur. Bölgelere farklılık göstermekle birlikte kıt ve pahalı bir kaynak olan suyun konaklama tesislerine temin edilmesi kadar, bu suyun tüketiminin de iyi bir şekilde yönetilmesi çok önemlidir. Bunu önemli kılan nedenler:¹²

¹¹ Hulusi Çokadar, Aziz Türkoğlu, Kudret Gezer, "Çevre Sorunları" **Çevre Bilimi**, Ed.by Mustafa Aydoğdu, Kudret Gezer, Ankara, Anı Yayınevi, 2009, s. 86-87.

¹² Muammer Tuna, **Turizm, Çevre ve Toplum: Marmaris Örneği**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2007, s.33-34.

- Kirli su, sınırlı sayıda mevcut olan membaların eksilmesine, bu da otellerin su temininde ilave giderlerin artışına neden oluşturur.
- Kirli sıcak su, su kaybının sıra yakıt tüketimi demektir.
- Vasıfları yetersiz su kullanımı otel müşterilerine ve personeline sıhhat bakımından risk oluturabilir.
- Vasıfsız su kullanımı altyapı araç gereçlerinin erken korozyonuna neden olarak kullanma süresini kısaltır, böylece giderlerin çoğalmasına neden olabilir.
- Su atıklarıyla çevre kirliliğinin çoğalması ve su havzalarının daralmasına nedeniyle diğer paydaşların temiz su elde edebilmesini zorlaşabilir.

Sanayide kullanılan suyun büyük kısmı Avrupa ve Amerika’da tüketilirken, az gelişmiş ülkelerde suyun tüketimi daha az oranda gerçekleşmektedir.¹³ Su kirliliğini arttıran nedenler şu şekilde sıralanmaktadır:¹⁴

- Zirai çalışmaların neticesi,
- Arazilerin aşınması ve heyelan nedenleriyle ortaya çıkan oluşumlar
- Nebatların bozulmasından, kimyasal değişikliğe uğramasından oluşan atıklar,
- Zirai ilaçlar ve hayvan atıklarından oluşan kirlilikler,
- Kimyasal atıklar,
- Fizyolojik atıklar,
- Biyolojik atıklar,
- Atmosferik atıklar,
- Tehlikeli atıkların ve zehirli varillerin doğaya usulüne uygun olmayacak bir şekilde gömülmesi veya bırakılmasından kaynaklanan kirlilikler,
- Kentsel ve kırsal yaşam bölgelerinde oluşan kirlilikler,
- Rüzgârla birlikte taşınanlar, evsel ve sanayi atıklar.

¹³ Barbara Woodworth Cunningham ve William P. Saigo, **Environmental Science: A Global Concern**, Dubuque IA: WCB Publishers, 1997, s.421.

¹⁴ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, **Çevre Kirliliğine Genel Bakış**, Ankara, E Kitap Servisi, 2006.

1.2.5 Flora ve Fauna Kirliliği

Bütün ekosistemlerde organik ve inorganik faktörler üç ana faaliyetle birbirine bağlanırlar. Ekosistem bütünlüğünün oluşmasına neden olan bu faaliyetler; madde döngüleri, enerji döngüsü ve populasyon denetimidir. Ekositemin doğal dengesi bu faaliyetlerin düzenli ve sürekliliği durumunda oluşur. Bu faaliyetleri yerine getiren ekosistemin canlı ve cansız yapılarında bir bozulma durumu olursa, bu faaliyetlerde aksama meydana gelir. Bunun sonucunda da ekosistemin doğal dengesi bozulur. Doğal dengenin bozulması insanların yaptıkları faaliyetler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Örnek olarak; tarımsal arazilerin farklı amaçlarla değerlendirilmesi ve bunun yaygınlaşmasının hızlanması, faunada, florada ve erezyondan kaynaklanan ani değişimler, madencilik faaliyetleri için arazilerin kullanıma açılması, bölgelerden hayvanların göç etmesi, o bölgenin ekolojisindeki doğal dengeyi bozmuştur. Bunun sonucunda, oradaki canlılar için yaşam daha da zorlaşacaktır. Bazı türler yok olacak ya da kendilerinin yaşamaları için daha uygun habitatlara göç etmek zorunda kalacaklardır. Bozulan ekosistemdeki doğal denge de hiçbir zaman eski haline dönmeyecektir.¹⁵

Flora, belirli bir bölgede bulunan bitki türlerinin karşılığı olarak kullanılan bir terimdir. Doğada bulunan bitkiler manzara ve peyzaj bakımından çevrenin bütünleyici faktörüdür. Bundan dolayı bitkiler ekolojik dengenin vazgeçilmez unsurlarıdır. Fauna ise, belirli bir bölgede yaşayan hayvan topluluklarıdır. Bu hayvanlar yaşadığı bölgenin ekosisteminde çok değerli bir faktördür. Ekolojik ortam fauna ve flora ile iç içedir. Hayvan ve bitkilerin yaşam bölgelerinde meydana gelen bozulmalardan dolayı ekolojik denge sarsılmaktadır. Bu durum toğrağın bozulmasıyla birlikte çevrenin doğal duruma zarar vermektedir.

Sahil turizminin artmasıyla birlikte deniz kirliliği oluşmakta ve buna bağlı olarak denizde bulunan canlıların, bitki ve hayvanların yaşam alanları tehlikeye girmektedir. Aynı zamanda ekolojik ortama ait alanlara yapılan turizm amaçlı ziyaretler hayvan ve bitki türlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

¹⁵ Mutlu, a.g.e., s. 127-128.

Turizmin genellikle temiz ve ender g zelliikte çevresel değerlere sahip bölgelerde geliştiği düşünülürse tüm bu ekolojik birleşenlerin bozulmasına ve kirlilik oluşmasına doğrudan bir etkisi olduğu tahmin edilebilir.¹⁶

1.2.6 Enerji Kirliliği - Atıklar

İnsanın radyoaktif maddelere müdahalesiyle radyoaktif kirlilikler ortaya çıkmıştır. Çağdaş yaşamla elde edilen kolaylıklara rağmen, enerji ihtiyacını ve birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Çağımızın ortalarına doğru hidroelektrik ve kömür santrallerden kazanılan enerji zamanla ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiştir. Bundan dolayı bilim insanları radyoaktif izotopların füzyonundan meydana gelen nükleer enerjiyi değerlendirmeye karar kılmışlardır. Nükleer enerjinin keşfedilmesiyle beraber bilim insanları da bu enerjinin kullanımına yönelik araştırmalarını arttırmıştır. Böylece, Amerika Nevada   l nde, Rusya Kazakistan   l nde ve Fransa da pasifikte nükleer çalışmalar başlatmıştır. Bu  alışmalar neticesinde radyoaktif açıdan  evre kirliliği oluşmaya başlamıştır. Bazı  evreci kuruluşların duyarlı direnişleri karşısında nükleer enerjinin kazandıracadı ekonomik g   galip çıkmıştır. Bu araştırma çalışmalarının yapıldığı alanlarda radyasyon oluşmaya başlamış bunun neticesinde su, toprak ve hava kirlenmiştir. Bu yapılan çalışmalarda radyasyon su ve havayla başka alanlara yayılarak zarar vermeye başlamıştır.¹⁷

Radyasyonla ilgili halen güncelliğini koruyan örnek Çernobil'dir. Nisan1986'da Ukrayna'nın başkenti Kiev'e yakın Çernobil Reaktörü'nde olan kaza kontrol hatası sonucu santralin kalbinin erimesi ve reaktörü yavaşlatmakta kullanılan grafitin ateş olması ile olmuştur. Yangın, reaktörün damını patlatmış ve başta Sezyum olmak üzere bazı radyoaktif maddeleri önemli miktarda dışarı sa mıştır. Kazayı ilk tespit eden ülke gelişmiş radyoaktif izleme istasyonlarına sahip İsveç olmuştur. Ama Çernobil'in radyasyonu sadece kuzeydeki İskandinav ülkelerine gitmekle kalmamıştır. Orta Avrupa'dan Almanya, Fransa ve İspanya'ya, güneyde de Türkiye'ye kadar

¹⁶ Kahraman, Turkey, a.g.e., s. 26-27.

¹⁷ Çokadar, Türkoğlu, Gezer, a.g.e., s. 93.

yayılmıştır. Pasifik kıyılarına kadar da ulaşmıştır. Kazadan sonra 32'si kaza anında olmak üzere, toplam 300 kadar insan hayatını kaybetmiştir.

Çernobil kazasından sonra civardaki yerleşim yerleri eşyaları ile birlikte terk edilmiştir. Çernobil kazasının dünyadaki en büyük etkisi, ülkelerin enerji politikalarını tekrar gözden geçirmeleri olmuştur. Pek çok ülkenin nükleer santrallere olan güveni geniş ölçüde sarsılmıştır. Atom gücü ile enerji üretme fikri büyük bir darbe yemiştir. Çeşitli ülkelerdeki kamuoyu hükümetlerin nükleer santral yapımı konusundaki plan ve programlarına karşı çıkmıştır. Nitekim Fransa'nın Atlantik kıyısında bulunan Plogoff'da yapılması planlanan nükleer santral yapımından kamuoyunun tepkisi yüzünden vazgeçilmiştir.¹⁸

Kömür santrallerinden çıkan atıkların doğada açık alanda depolanmalarından dolayı içinde bulunan kimyasalların yağmur vasıtasıyla su membalarına ulaşmaları ya da rüzgarla birlikte atmosfere dağılarak bulunduğu bölgelerde hasar oluşmasına neden olmaktadır. Kömür santrallerinin tümünün bacalarında elektro filtreler olmasına rağmen bazı durumlarda bu filtrelerin faaliyetlerinin durması sebebiyle birçok çevresel problemler gözlenmektedir. Santrallerden uçan küllerin etrafa dağılmasıyla birlikte çevrede bulunan bitki türlerinin üzerlerini örtmesinden dolayı fotosentezine ve solunumuna engel olmaktadır. Havanın kirlenmesinden dolayı başta insan ve tüm canlıların sağlığının etkilenmesiyle beraber küldeki radyoaktif partiküller çevreye de zarar vermektedir. Genellikle küllerin depolama alanları masrafları azaltmak amacıyla santrallerin yakınında olması tercih edilmiştir. Yerleşim yerlerine yakın kurulan santraller ve kül depolama alanları yakınlığı nedeniyle, çevredeki arazilerin ve peyzajların bozulmasına sebep olup o bölgenin kıymetini azaltmaktadır.¹⁹

Ürünlerin kullanma süreleri üreticiler tarafından azaltılmasıyla elektronik ve elektrik piyasasında e-atık artmaya başlamıştır. Teknolojinin gelişmesi ve tüketicilerin kullanım taleplerinin artmasıyla beraber yılda %3,5 oranında e-atıkların artabileceği,

¹⁸ Engin, a.g.e., s.107.

¹⁹ Ahmet Ergülen, Arzum Büyükkelik, "Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Çevre Boyutları Açısından Atık Yönetimi ve E-Atıklar", **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt I, Sayı: 2, Aralık 2008, s. 19-30.

hatta milyarlarca dolarlık bir e-atık pazarı oluşacağı tahmin edilmektedir. E-atıkların yoğun metal içermeleri nedeniyle yakılarak ortadan kaldırılması insan sağlığına ve çevreye zarar vereceğinden dolayı, e-atıkların çevreye en az zararı verecek ülkelerde dahi birçok sorunun oluşmasına yol açmıştır. Böylece ülkeler; tabii kaynakların sürdürülebilirliğinin devamı nedeniyle e-atıkların en uygun şekilde azaltılmasına, geri dönüşümle ortadan kaldırılarak kalıcı bir şekilde atık takip yönetimi sistemi oluşturulup bunun üretim kuruluşlarında uygulanması başlatılmalıdır.²⁰

Hava kirliliğini önlemek için alınabilecek tedbirler şu şekilde sıralanabilir:²¹

- Endüstriyel tesislerinin bacalarına filtre takılması sağlanmalı.
- Meskenleri ısıtmak için yüksek ısı veren kömürler kullanılmalı, her yıl bacalar ve soba boruları temizlenmeli.
- Çevreyi kirliletmeyen yakıtların özellikle doğalgaz kullanımı desteklenmeli.
- Isı seviyesi düşük kalitesiz, hava kirliliğine neden olan yasal olmayan kömür kullanımı önlenmeli.
- Isıtma sistemlerinin kazanlarının bakımları düzenli olarak yapılmalı.
- Isıtma sistemlerini çalıştıranlar eğitilmelidir.
- Merkezi ısıtma sistemlerinin kullanılması yaygınlaştırılmalıdır.
- İmar planlarında yeşil alanlar korunmalı ve hava kirliliğine karşı koruyucu tedbirler alınmalıdır.
- Toplu taşıma araçlarının kullanımı teşvik edilmelidir.

Çevreye saygı veya çevre bilimi toplumun temiz bir ortamda yaşanabilecek çevreyi oluşturması ve sürdürülebilir olmasında kendi sorumluluğunun olması gerektiğine inanması ve bunun üzerine düşen bir görev bilincine sahip olmasıdır.²²

Doğal sermayenin ekonomik getirisi yanında tüketilmesinin neden olabileceği zararların farkında olan Japonya %60 oranında ormanlarla kaplı olduğu halde kereste gereksinimini ülke dışından karşılamaktadır. Bu durum, Japon ormanlarının bir değer olması açısından toprak kaymasını engellemesi, su muhafazası sağlaması, rekreasyon

²⁰ Sedat Kadioğlu, Zarife Tellioğlu, “Enerji Kaynaklarının Kullanımı Çevreye Etkileri”, 1. Enerji Sempozyumu, Ankara, 1996, s. 60.

²¹ Mutlu, **a.g.e.** s.141.

²² Necmettin Çepel, **Ekoloji, Doğal Yaşam Dünyaları ve İnsan**, Ankara, Palme Yayınları, 2006, s. 25.

alanı olması gibi ögelerin dikkate alınması yoluyla ekonomiye katkılarının göz önünde bulundurulmasının sonucudur.²³

Çalışanlara, işletmenizde çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda ne tür tedbirler aldınız diye sorulduğunda öncelikle çalışanları %71'e yakını bu soruyu yanıtlamamıştır. Bunun nedeni işletmelerin çevre kirliliğini önleme konusunda çok fazla duyarlı olmamasıdır. Bu soruyu yanıtlayanların %62,3'ü ve toplam yanıtlayıcıların %18,1'i çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda hiçbir tedbir alınmadığını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak işletmelerinde çevre kirliliğini önlemek için herhangi bir tedbir alındığını belirtenlerin oranı, toplam katılımcılar içinde yaklaşık %11 ve bu soruyu yanıtlayanlar içinde yaklaşık %38'dir. Bu araştırmayla ilgili bilgiler Tablo 1.1'de özetlenmiştir.

Tablo 1.1. Çevre Kirliliğinin Önlenmesi Konusunda Ne Tür Bir Tedbir Aldınız?

	Sayı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Hiçbir Tedbir Almadım	221	18.1	62.3
Atık Su Arıtma ve/veya Geri Dönüşüm	27	2.2	7.6
Katı Atık Ayrıştırma	29	2.4	8.2
Katı Atık Ayrıştırma ve Geri Dönüşüm	12	1.0	3.4
Katı, Sıvı Atık Ayrıştırma, Geri Dönüşüm, Çevre Programı ve Çevre Eğitimi	66	5.4	18.6
Toplam	355	29.3	100.0
Cevap Vermeyen	866	70.9	
Genel Toplam	1221	100.0	

Kaynak: Tuna, **a.g.e.**, s. 108.

²³ Mine Kışlalıoğlu, Fikret Berkes, **Ekoloji ve Çevre Bilimleri**, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1994, s. 316.

1.3 Turizm ve Çevre İlişkisi

Turizmin çevreyle olan ilişkisinin sağlıklı gelişmesi konusunda büyük oranda etkisi olan belirleyiciler vardır. Bunlar çevre duyarlılığının turizme uygulanmasından dolayı meydana gelen planlamalardır. Bunlar çevre planlaması, çevre tki değerlendirmesi, turizm taşıma kapasitesi ve çevreye ilişkin hükümlerdir.²⁴

1.3.1 Turizmin Çevreye Faydaları

Turizmin çevreye fiziki, sosyo-ekonomik, kültürel-eğitsel ve ekonomik faydaları vardır. Bu faydalar aşağıdaki gibi açıklanabilir.

Fiziki: Yapısal ve doğal kaynakların korunmasına, baştan yapılandırılmasına ve güçlü hale getirilmesine destek sağlar. Uluslar arası seviyede onaylanan kalite standartları ile doğal kaynaklara erişimi kolaylaştırır. Yöre insanların kazanabilecekleri kaliteli fiziksel çevre düzenlemelerini teşvik eder. Önceki yüzyıllarda atıl kalmış, terk edilmiş, değeri düşmüş limanlar, demiryolları, barınaklar ve ardiyelerin kullanımını yeniden hayata geçirmek için ekonomik bir mantık üretir ki; bu varlıkların günümüzde farkedilmediği görülmektedir.

Sosyo-Ekonomik: Yöre insanlarına farklı bir oluşumda ekonomiye doğrudan katkısı olmayacak yapıtlar için piyasa ve ekonomik bir değer oluşturur. Yeni nesiller için de koruma maksatlı ek bir gelir kaynağıdır. Küçük ölçekli kuruluşlar açısından da yararlanma ve fırsatlar sağlar. Yalnızca turizm faaaliyetlerinde değil, başka destekleyici faaliyetleri de teşvik eder. Yöre insanların hayat standartlaerını farklı koşullarda kazanılması zor olan vergi ve döviz kazançlarıyla yükseltir. Spor tesislerini, restoranları ve yerel taşıma faaliyetlerini yöre insanların hizmetine sunarak yaşam kalitesinin artmasını sağlamış olur.

Kültürel-Eğitsel: Tiyatro, sanat, folklor, festival gibi kültürel faaliyetlerin kalitesini arttırır. Bu faaliyetlerin sürdürülebilmesi için kaynak ve destek sağlar. Yöresel elişleri için pazar oluşmasına katkıda bulunur. Belli bölgelerin yöresel kimliklerinin güçlenmesine ve yöre insanının gururlanmasına destek oluşturur.

²⁴ Kahraman, Türcay, a.g.e., s. 65.

Çevrenin önemini hem yöresel halkın hem de ziyaretçilerin anlaması ve değerlendirmesi bakımından katkıda bulunur.

Ekonomik: Ekonomide en önemli gelir kaynaklarından biri turizmdir. Turizmin ekonomiye etkileri; döviz girdileri, turistlerin gereksinimlerini karşılamak amacı gözetilen yatırımlar, tüketici harcamaları ve çarpan işleyişi ile oluşan vergi kazançlarıdır. Böylece aynı anda yakın bir zamanda az bir maliyetle istihdamın artmasına, bölgelerarası denge farklılığının kalkmasına neden olmaktadır.

Yapılan anket çalışmalarının birinde cevap veren turizm işletmelerinin %67'si turizmin G.O.Ü.'lere; iş sahası yaratmakta, döviz girdisi sağlamakta, eğitim, kültürler arası ilişki ve kültürler arası karşılaştırmaya olumlu katkısı olduğu görüşüne katılmaktadır. Seyahat acentelerinin yaklaşık %33'ü turizm sayesinde yöre halkının yaşam kalitesinin arttığını düşünmektedirler. Fakat yalnızca %14'ü turizmin doğal çevreye olumlu olarak bir katkısının olabildiğini, böylece turizmin kalkınmasında sorumluluk sahibi olanların geliştirmekte olan yerlerde ekolojik dengeyi ve çevreyi koruma altına alarak imar edilmesinin çok duyarlı bir hal aldığını belirtmektedirler.

1.3.2 Turizmin Çevreye Zararları

Bir önceki başlıkta turizmin çevreye olan faydalarına değinilmişti. Bu faydalar zaman zaman yanlış politika ve uygulamalar nedeniyle turizmin çevreye zararlarına dönüşebilmektedir. Turizmin çevreye zararları aşağıda açıklanmıştır.

Ekonomik: Turizm ile ilgili denetimlerin kontrol altına alınmadığı durumlarda ya da hatalı politikalar neticesinde ekonomik durumun olumsuz etkilenmesine neden olacağı düşünülmektedir. Bunlar; ülkenin kaynaklarının (döviz çıkışı ve kar transferi yoluyla) ters yönde ekonomik bir etki oluşturabileceği, önceden belirtildiği gibi arazi değerlerinin artması ve sınırlı kaynakların kısa vadeli turistik menfaatler için ayrılması nedeniyle alternatif maliyet gelirlerinin artabileceği ve yabancı sermaye tahsisıyla bir kolonileşme oluşturabilecektir. Dışa bağımlılığın artmasıyla suni fiyat artışlarının ve sermayenin yoğunluğu ekonomik açıdan başlıca sorunlar oluşturacaktır.

Fiziki: Hava limanları, yat limanları ve tatil tesislerinin giderek artmasına bağlı olarak toprak kayıpları oluşmaktadır. Kapasitenin üzerinde ziyaretçilerin olması

çevrenin doğal dengesini tahrip ederken, fauna ve ekolojik dengeyi bozmakta, gürültü ve çöp fazlalığı meydana getirmektedir. Turizmin gelişim yönüne öncelik verilerek toprak ve su kaynakları yönetilmektedir.

Sosyo-ekonomik: Turizm çevrenin ticari bir vasıta halini almasına neden olmaktadır. Yurtdışından gelen ziyaretçilerin tüketim alışkanlıklarına göre yapılan malların ithalatı, o yerlerin kaynaklarının ülke dışına çıkmasına sebep oluşturmaktadır. Sağlıklı olmayan bir ortam oluşturarak, uyuşturucu ve suçların çoğalmasına etki eder. Kalkınmış ülkelerin ahlakla ilgili normlarının yerel topluluklarla kaynaştırılarak kentsel hayattan kaynaklanan suçun, şiddetin ve harisliğin artmasına ananevi değerlerin kaybolmasına neden olabilir. Turizm kaynaklı göçle birlikte pekçok sorun ortaya çıkmaktadır. Bunların en önemlisi tarımın göz ardı edilmesidir.

Kültürel ve Eğitsel: Yöresel sanat ve kültür değerlerinin gelir maksatlı yeni bir biçimde oluşmasını özendirir. Kültürel değerlerin ticari olarak turist eğlendirici durumuna girmesi, konukseverliğin doğallığının suistimal edilmesi, yerel halkın kimlik ve değerlerini zedeleyebilir.

Özet olarak, nüfusun, teknolojinin ve sanayileşmenin artmasıyla oluşan problemler vardır. Bunlardan bazıları; alt yapıda oluşan problemlerin açığa çıkması, yerel kaynakların kontrolsüz tüketimi, ekolojik dengenin bozulması, turizm faaliyetlerinin artması neticesinde meydana gelen katı ve sıvı atıkların arıtılması veya ortadan kaldırılması için gerekli altyapılar için yapılan tesislerin yetersiz olması, ağaç kıyımları ile ormanların kaybolması, sahillerin ve plajların bozulması, su membalarının hor kullanılması, toprak erozyonunun artması, biyolojik çeşitliliğin zarara uğraması, kültürel mirasın sekteye uğraması, kalabalıklaşmanın ve hava trafiğinin oluşturduğu gürültü kirliliği, turizmin çevreye verdiği önemli zararlardır. Gelişmekte Olan Ülkelerde (G.O.Ü) kanalizasyon, su, elektrik, sıvı atık arıtma, katı atık imha gibi alt yapı tesislerinin hızla artan yatak kapasitelerinin altında olması üst yapıdaki denetimin yetersiz olması başlıca sorunlardır.

Turizmde meydana gelen olumsuz faktörler hem ziyaret edenler hem de ziyaret alan toplumlarda hoşnutsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Halbuki turizmin kaliteli bir deneyimi sadece olsa olsa çevrenin, tabii kaynakların ve kültürel mirasların

koruma altına alınmasıyla kazanılabilir. Çevresel, sosyokültürel, biyolojik ve tabii kaynakların koruma altına alınması ve kayıplarda azaltılamaya gidilmesi, turizm faaliyetlerini ile kazanımlarının arttırılması ve devamlılığının sağlanması ancak sürdürülebilir turizm ile olabilir. Bu yaklaşım, yaygınlaşmış olarak “Ekoturizm” adı altında ifade edilmektedir.²⁵

Turizmin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri Tablo 1.2’de gösterilmiştir.²⁶

Tablo 1.2. Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Etmenler	Doğal Çevre Üzerine Etkisi	Açıklama
Aşırı kalabalık	Çevresel stres, hayvanlarda görülen davranış değişiklikleri	Rahatsızlık, kalitede azalma, daha iyi düzenlemeye veya kapasite sınırlandırılmasına duyulan gereksinim
Aşırı gelişme	Köy-kentlerin ortaya çıkması, aşırı yapılaşma	Plansız kentleşmenin getirdiği sorunlar
Rekreasyon: • Hız botları • Balıkçılık • Av safarileri	Yabani yaşamın yok edilmesi Kaynakların tüketilmesi	Gürültü kirliliği, aşırı kullanma, yavrulama dönemlerinde daha korunmasız olma
Kirlenme • Ses (Radyolar, vb) • Atık • Kötü kullanma	Doğal seslerin bozulması Doğal çevrenin yok edilmesi Yabani yaşam yerlerini çöplüğe çevirme	Yabani yaşam unsurlarını rahatsız etme Türleri tehlikeye atma Doğal özelliklerin yok edilmesi
Yaban hayvanlarının beslenmesi	Davranış değişikliği – turistler için tehlike arz etme	Orada yaşayan hayvanların bölgeden ayrılmaları
Motorlu araçlar: • Hızlı kullanım • Otoyollar harici kullanım	Doğal yaşamın yok olması Toprak ve bitki örtüsüne zarar	Ekolojik değişiklikler, toz Yabani yaşam üzerinde rahatsızlık
Diğerleri • Hatıra toplama • Kamp ateşleri • Yollar ve kazılar • Yapay su delikleri, tuz üretimi • Egzotik bitkiler ve hayvan yetiştirme	Doğal çekiciliklerin yitirilmesi Doğal süreçlerin kesintiye uğratılması, yaban hayatının çeşitliliğinde azalma Hayvan çevresinin yıkımı ve kaybı Doğal olmayan bir yabani hayatın yaratılması Bitki örtüsüne zarar verme Vahşi hayvanlarla rekabet	Deniz kabukları, nadir bitki koleksiyonları Doğal enerji akımının kesintiye uğraması Gereksinim duyulan toprağın başka yere taşınması, Halkta kafa karışıklığı

Kaynak: WTO, International Tourism: A Global Perspective Ed. by Chuck Y. Gee, Madrid, October 1997, s. 257.

²⁵ Tuğçe Gamze, **Turizm ve Çevre**, 08.01.2012, (Çevrimiçi) <http://tgc-turizmvecevre.blogspot.com.tr/>, 20.11.2015.

²⁶ WTO, **International Tourism: A Global Perspective** Ed. by Chuck Y. Gee, Madrid, October 1997, s. 257’den aktaran: Kahraman, Türkay, **a.g.e.**, s. 61.

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

2.1 Sürdürülebilir Kalkınma

Bu başlık altında, sürdürülebilir kalkınmanın tanımı, oluşumu ve tarihsel gelişimi incelenmektedir.

2.1.1 Sürdürülebilir Kalkınmanın Tanımı

Dünya Çevre Kalkınma Komisyonu Gro Harlem Brundtland raporuna göre; Oslo 20 Mart 1987, Ortak Geleceğimiz (Our common future)

“Sürdürülebilir Kalkınma (Sustainable Development), gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğini tehlikeye atmadan şimdiki neslin ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.”¹

Sürdürülebilir Kalkınma (Sustainable Development), gelişmenin kısa bir süreliğine olmayacağı, yıllarca sürebilen bir devamlılıkla ancak oluşabileceği anlamına gelmektedir. İnsanlığın doğaya yaklaşımı daha şefkatli ve dengeli olmalıdır. Doğada yer alan kaynakların tükenebilir olduğunu, gelecek nesilleri düşünerek günümüz ve gelecek hayatın plan ve programının oluşması anlamına gelmektedir.²

Sürdürülebilir Kalkınma, kişinin daha iyi bir yaşam için, kendi arzularını tatmin etmek, tüm fırsat ve tüm temel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.³

¹ United Nations, **Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future**, Oxford University Press, 20.03.1987, (Çevrimiçi) www.un-documents.net/our-common-future.pdf, 11.06.2015.

² Dünya ve Çevre Kalkınma Komisyonu, **Ortak Geleceğimiz**, Çeviren: Belkıs Çorakçı, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara, 1991, s.71.

³ WCED, World Commission on Environment & Development, **Gro Harlem Brundtland Raporu Madde 27**, s.24-25, 1987, (Çevrimiçi) www.sustainabledevelopment-un.org/, 12.01.2015.

Sürdürülebilir Kalkınmada, bilim ve teknolojiye ani değişim ve gelişmeler, sanayideki yeni atılımlar, üretim ve tüketimdeki çeşitli artışlar ve başka başka alanlardaki gelişmeler öncelikle insan yaşam süresini ve refah seviyesini, yaygın eğitimi, okuma ve yazma düzeyini arttırması, hastalık nedeniyle oluşan ölüm oranlarının düşürülmesi gibi hayat şartlarının kolaylaştığı görülmekle beraber, elde edilen gelişim ve kalkınma yöntemlerinin getirdiği olumsuz yaklaşımlar; dünyamızı, insanlığımızı ve gelecek nesilleri tehdit altına alacağı anlatılmaktadır.

Böylece, 20. Asrın sonlarına doğru kalkınma ve çevre sorunlarının bütün dünyada öncelikli olarak gündeme alınmasına başlanmıştır. Nesillerin geleceğinin çok karamsar ve ürkütücü olarak görülmeye başlandığı bir oluşum anlatılmaktadır. Tabii kaynakların çıkar politikasına dayalı bilinçsiz ve sorumsuz olarak çevreye vereceği zararlar düşünülmeden tüketilmesiyle, dünyanın zarar görmesine ve çevre kirliliğinin artmasına, böylece ormanların kaybolmasına, hayvan ve bitki türlerindeki azalmalara, sıvı ve katı atıkların ayrıştırılmaması, toprağın ve suların kirlenmesi, asit yağmurları, ozon tabakasında meydana gelen delik oluşumu ve küresel ısınmanın artması bu vb. durumlara önem verilirken, çevresel sorunların dünya üzerinde aşırı nüfus artışı ile beraber işsizlik ve yoksulluk oranlarındaki artış kontrolsüz ve plansız şehirleşme, silahlanmadaki artış, gittikçe büyüyen milletler arası adil olmayan problemleri de içine alarak güncellenen yeni bir perspektiften ele alınma gerekliliği vurgulanmıştır. Tüm bu olumsuzluklara karşı insanlık için gereken yol, gelişim ve çevre arasındaki hayati bağın kuvvetlenmesine ve gelişimin “sürdürülebilir” olması ile ilişkilendirilmiştir.⁴

2.1.2 Sürdürülebilir Kalkınmanın Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi

1962 yılında Rachel Carson’ın, Silent Spring (Sessiz Bahar) adlı çalışmasında irdelediği gibi, yaşamın uyum sağlamaya zorlandığı kimyasallar artık sadece kayalardan yıkanarak, ırmaklardan denize taşınan kalsiyum, silisyum ve bakır ya da geri kalan minerallerden ibaret değildir. Günümüzde bunlar, insanoğlunun yaratıcı

⁴ Sadun Emrealp, **Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Elkitabı**, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını, İkinci Baskı, Şubat 2005.

aklının yarattığı, laboratuvarıda geliştirilen, doğada karşılığı bulunmayan sentetik maddelerdir.

Bunların birçoğu, insanoğlunun doğaya karşı savaşında kullanılmıştır. 1940'lı yılların ortalarından beri, böcek, zararlı ot kemiricileri ve modern konuşma dilinde “zararlı” olarak bilinen diğer canlıları öldürmek amacıyla 200'ün üzerinde temel kimyasal geliştirilmiş, bunlar binlerce farklı ticari isim altında satılmıştır.

Bu spreyler, tozlar ve asılı parçacıklar günümüzde tarlalar, bağ bahçe, ormanlar ve evlerde yaygın olarak kullanılmaktadır; aslında sadece birkaç yabancı ot ya da böcek hedeflenmiş olsa bile; bunlar “iyisi ve kötüsüyle” her böceği öldürme, kuşların şarkılarını susturma, akarsularda sıçrayan balıkları durdurma, yaprakları öldürücü bir filmle kaplama, toprakta uzun süre kalma gücüne sahip kurunun yanında yaşı da yakan kimyasallardır. Bunlara “böcek öldürücü” değil canlı öldürücü demek daha doğrudur.

Rachel Carson'ın da dediği gibi Bize tarımsal üretimin sürdürülmesi için dev boyutlarda ve giderek artan miktarda pestisit kullanmamız gerektiği söylendi. Peki, şu andaki gerçek sorununuz bir ton fazla üretim değil midir? Tarlalarımız; dönümlerce alanın üretim dışı bırakılmasına yönelik önlemlere ve vergi mükelleflerine ekim yapmamaları için fazladan ödemelere rağmen, öylesine şaşırtıcı boyutta ürün fazlalığına yol açmıştır ki; Amerikan vergi mükellefleri 1962 yılında ürün fazlası depolama programının toplam nakliye ücreti olarak bir milyar dolardan fazla ödeme yapmışlardır. Bu durum Tarım Bakanlığının bir birimi üretimi azaltmaya çalışırken diğer birimin “Toprak Bankası'nın öngördüğü gibi ekili alanlarının azaltılmasının, genelde en yüksek üretimi sağlamak üzere ekime izin verilen alanlarda kimyasalların kullanılması eğilimini arttıracaktır.” dediği duruma yol açmıştır.

Bütün bunlarda rastgele bir böcek probelemi olmadığı, böylece bunlarında kontrolünün yapılmasına ihtiyaç olmadığını belirtmiyorum. Bilakis bu kontrollerin afaki olarak yapılmaması, gerçekçi verilere dayalı olarak uygulasının gerekli olduğunu, bu uygulama metotlarını da böcek ve canlılarla birlikte insanlığı bir hasar bırakmamasının gerekli olduğunu söylüyorum.⁵

⁵ Rachel Carson, **Sessiz Bahar (Silent Spring)**, Çeviri Editörü: Çağatay Güler, Ankara, Palme Yayıncılık, 2011, s. 6-9.

02.12.1970 yılında ABD’nde kurulan EPA Environmental Protection Agency (Çevre Koruma Acentesi) tarafından, ABD’nde çevre problemleri, etkileri ve önlenmesi gibi konular kurumsal düzeyde incelenmeye başlamıştır.

1988 yılında 32 eyalette yer altı sularının, insanlarda kanser yapma potansiyeli olan grupta yer alan Atrazin isimli yabancı ot ilacı dahil olmak üzere yetmiş dört farklı pestisitle kirlenmiş durumda olduğunu bildirmiştir. Mississippi havzasındaki mısır tarlalarında yetmiş milyon ton kullanılmakta ve şimdi yirmi milyon insanın içme suyuna akıntılarla 750.000 kg. ulaşmaktadır. Atrazin kentsel su arıtımıyla uzaklaştırılamamakta; ilkbaharda su içerisindeki Atrazin “Güvenli İçme Suyu Yasası”nın belirlediği sınırları aşmaktadır. Bu durum 1993 yılında Mississippi havzasındaki bütün yüzeysel suların %23’ü için geçerlidir.⁶

1972 yılında yayınlanan, “Ekonomik Büyümenin Sınırları” adlı çalışmaya göre, sürekli büyüme her gün dünya sistemini bu gelişmenin nihai sınırlarına yaklaştırır. Hiçbir şey yapmama kararı, çökme riskini arttırır. İnsanoğlunun kontrol etmeye başlamasını ne kadar bir süre erteleyebileceği hakkında kesin bir şey söyleyemeyiz. Gezegenimizin fiziksel sınırları hakkındaki bugünkü bilgilerimize dayanarak, büyüme evresinin bir yüzyıl daha devam edebileceğinden kuşkuluyuz. Yine, sistemdeki gecikmelerden ötürü, dünya toplumu, bu sınırların yanılmayacak kadar açık bir duruma gelmesini beklerse, çok fazla beklemiş olur.

Derin endişeler için bir neden varsa, ümit için de bir neden vardır. Büyümeyi isteyerek sınırlamak güçtür; fakat olanaksız değildir. İlerleme yolu açıktır. İlerleme için gerekli evreler insan toplumu için yeni olmakla beraber, insan yetenekleriyle başarılabilir. İnsanoğlu, tarihinin kısa bir süresi için, bugüne kadar sahip olduğu en güçlü bilgi, araç ve kaynak bileşimine ulaşmıştır. İnsanoğlu nesiller boyunca devam edecek ve tamamen yeni bir insan toplumu yaratmak için fiziksel bakımdan gerekli olan her şeye sahiptir. Burada eksik olan iki öğretilerden biri, insanlığı denge toplumuna yöneltecek, gerçekçi uzun dönemli bir amaç; diğeri ise bu amaca ulaşmak için gerekli insan iradesidir. Böyle bir amaç ve bu amaca ulaşma tutkusu olmadan, kısa dönemli

⁶ A.e., s. 12.

endişeler dünya sistemini dünya sınırlarına ve nihai yıkılmaya doğru çeken üst büyümeyi oluşturur. Bu amaç tutku ile insanlık, şu anda büyümeden dünya dengesine doğru kontrollü, düzenli bir geçişe hazır olacaktır.⁷

1972 yılındaki Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı, 113 devletin temsiliyle Haziran ayında yapılmıştır. Çevreyi korumak ve çevreyi geliştirmekle ilgili sorunların ilk defa ele alınmaya başlandığı bir toplantı olmuştur. 5 Haziran 1972’de gerçekleştirilen 339. Genel Kurul birinci toplantısında konferans genel sekreteri tarafından önerilen ve açıklanan konferans çevre eylem çerçevesindeki eylem önerilerini, uluslararası düzeyde incelemek için temel olarak benimseme kararı vermiştir.⁸

1983 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, dünya üzerinde çevresel baskılara olanak yaratan ekonomik kalkınma faaliyetlerinin çevre üzerinde baskılarla birlikte ele alınması ve birlikte incelenmesini sağlamak üzere Gro Harlem Brundtland’ın yönetiminde kurulan bu heyet, dünyada oluşan çevre kirliliği ve verdiği zararların önlenmesine katkıda bulunacak sürdürülebilir bir kalkınmanın gerekli olduğunu anlatan çalışmayı bir rapor halinde hazırlayarak 1987 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na takdim etmiştir.⁹

1992 yılında da sürdürülebilir kalkınma sürecinde en önemli aşamalardan biri, Rio’da 182 ülkenin temsilcilerinin, gönüllü kuruluşların ve toplumun değişik kesimlerinden grupların katıldığı Rio Konferansıdır. Bu Konferansta ortaya çıkan ve çağımız için sürdürülebilir kalkınmanın harekete geçmesini sağlayacak ve global manada hazırlanan çok değerli bir belge olan Gündem21’dir. Rio Konferansı sonrasında Birleşmiş Milletler Örgütü’nün sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının en önemlisi sürdürülebilir Kalkınma Konseyi (Commission on Sustainable Development –CSD)’nin kurulması olmuştur. Gündem 21’i temel alan diğer sivil toplum kuruluşları

⁷ Donella H. Meadows, v.d., **The Limits to Growth**, The New American Library inc. NewYork USA, 1972, Çeviren: Kemal Tosun, Duygu Sezer, Beyza Oba, Eser Uzun, Sera Özbaşar, Tomris Somay, Fulya Aykan, **Ekonomik Büyümenin Sınırları**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme-İktisat Enstitüsü, İstanbul, Avpaz Matbabcılık, 1978, Yayın No: 537, s. 232-239.

⁸ United Nations, **Stockholm Environment Declaration**, Stockholm, 1972, (Çevrimiçi):www.unep.org/Documents.multilingual/Default.asp?DocumentID=ØArticleID=1500&l=en, 05.06.2015.

⁹ Kahraman, Türkay, **a.g.e.**, s.90.

hükümetler ve iş dünyasının karar vericileri de Gündem 21’e uygun olarak kendi eylem planlarını oluşturmaktadır.¹⁰

2.1.2.1 İstanbul Habitat Zirvesi

Gündem 21’in Türkiye’de tanınması, büyük ölçüde, 1996 yılında İstanbul’da düzenlenen BM Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı (“Kent Zirvesi”) sayesinde olmuştur.

Gündem 21’in özellikle “sürdürülebilir insan yerleşimleri gelişmesinin desteklenmesi” konulu 7. Bölümü, Habitat Gündemi’nin belkemiğini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Habitat Gündemi’nin iki ana hedefini oluşturan “Herkese Yeterli Konut Sağlanması” ve “kentleşen dünyada sürdürülebilir yerleşmeyi gerçekleştirmek” hedefleri, Gündem 21 ile kopmaz bağlar oluşturmakta ve “sürdürülebilir kalkınma” kavramının, temel insan haklarına ve kentsel haklara uzanan geniş bir çerçevede ele alınması gereğinin altını çizmektedir.

Konferans sırasında UNDP – Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından uluslararası bir program olarak benimsenen Yerel Gündem 21 uygulamaları, Türkiye’nin de içinde bulunduğu 80’i aşkın ülkede, yaygın biçimde desteklenmeye başlamıştır.

Bu bağlamda, Türkiye’de Gündem 21 uygulamalarının, Habitat II ile eş zamanlı olarak başlaması rastlantı değildir, katılımcı yaklaşımların küresel dayanakları olarak, Rio “Yeryüzü Zirvesi”nin açmakta olduğu kapıyı İstanbul “Kent Zirvesi” aralamış ve yerel yönetimlerimizin Yerel Gündem 21 ile tanışmasını ve sahiplenmesini sağlamıştır.¹¹

¹⁰ A.e., s.90-91.

¹¹ Emrealp, a.g.e., s.23.

2.1.2.2 Kyoto Protokolü

Aralık 1997’de Kyoto’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 3. Taraflar Konferansı’nda kabul edilmiştir.

Protokol, sözleşmenin amaç ve kurumlarını paylaşmaktadır. Bununla birlikte iki anlaşma arasındaki en önemli ayırım, düzenledikleri yükümlülüklerin hukuki niteliği ile ilgilidir. Sözleşme sanayileşmiş ülkelerin sera gazı salınımını stabilize etmeleri yönünde bağlayıcı olmayan bir yükümlülük tanımlamışken, protokol sanayileşmiş ülke taraflarına bağlayıcı sera gazı salım sınırlama ve azaltım yükümlülükleri getirmiştir. Protokolün ülkelerin onayına ve uygulamasına hazır hale getirilmesi için gerekli ayrıntılı uygulama kuralları, 2001 yılında Marakeş’te gerçekleştirilen 7. Taraflar Konferansı’nda kabul edilmiştir. “Marakeş Uzlaşmaları” olarak adlandırılan bu kurallar 2005 yılında Protokol’ün 1. Taraflar Toplantısı’nda onaylanmıştır. 16 Şubat 2015’te yürürlüğe giren Kyoto Protokolü’ne Mayıs 2010 itibariyle 191 ülke ve Avrupa Birliği taraftır.

Türkiye 5386 sayılı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ne yönelik Kyoto Protokolü’ne katılmamızın uygun bulunduğu dair kanunun 5 Şubat 2009’da Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kabulü ve 13 Mayıs 2009 tarih ve 2009/1479 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın ardından katılım aracının Birleşmiş Milletlere sunulmasıyla, 26 Ağustos 2009 tarihinde Kyoto Protokolü’ne taraf olmuştur. Protokol kabul edildiğinde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi tarafı olmayan Türkiye EK-1 taraftarının sayısallaştırılmış salım sınırlama veya azaltım yükümlülüklerinin tanımlandığı Protokol EK-B listesine dâhil edilmemiştir. Dolayısıyla, Protokol’ün 2008-2012 yıllarını kapsayan birinci yükümlülük döneminde Türkiye’nin herhangi bir sayısallaştırılmış salım sınırlama veya azaltım yükümlülüğü bulunmamaktadır.¹²

¹² T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, **Kyoto Protokolü**, (Çevrimiçi)<http://iklim.cob.gov.tr/iklim/AnaSayfa/Kyoto.aspx?sflang=tr> 10.06.2015.

2.1.2.3 Johannesburg Dünya Kalkınma Zirvesi

Rio Konferansı sonrasında çevre konusu uluslararası gündemin öncelikleri arasına girmiştir. Ortak hedeflerin ve gündemlerin benimsenmesi sürecinde Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'ndan on yıl sonra çevrenin korunmasıyla sosyal gelişme ve ekonomik gelişmenin sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması konusunun değerlendirilebilmesi için, 26 Ağustos – 4 Eylül 2002 tarihleri arasında Johannesburg'da Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Rio + 10) düzenlenmiştir.

Uygulama planı on iki gün süren yoğun görüşmelerden sonra yenilenebilir enerji, kimyasallar, doğal kaynaklar, iklim gibi hususların Bakanlar düzeyinde görüşülmesiyle sonuçlandırılmış ve Eylül 2002 tarihinde Genel Kurul'da kabul edilmiştir. 153 maddelik bir metine indirgenen Uygulama Planı'nın ana başlıkları aşağıda sunulmuştur:¹³

- Yoksulluğun ortadan kaldırılması
- Sürdürülebilir olmayan tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesi
- Ekonomik ve sosyal kalkınmanın doğal kaynak temeline göre korunması ve yönetilmesi
- Küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınma
- Gelişmekte olan küçük ada devletlerinin sürdürülebilir kalkınması
- Afrika için sürdürülebilir kalkınma
- Diğer bölgesel inisiyatifler
- Uygulama araçları
- Sürdürülebilir kalkınma için kurumsal yapı

Yukarıda sayılan ana başlıklar Johannesburg Zirvesi'nde yer alan ve üzerinde en çok konuşulan, tartışılan ve onay alan kararlardır. Oysa çok tartışılan, çok konuşulan ancak bir türlü gerekli onayı ya da özeni alamayan konular da oldu. Bunlar

¹³ Feride Doğaner Gönel, "Dağ Fare Doğurdu. Ama Kimse Şaşırmadı", **Birikim**, No:162, 2002, s.16-21., (Çevrimiçi) <https://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/6291/dag-fare-dogurdu-ama-kimse-sasirmadi#.XjaqgkBuIcA>, 10.06.2015.

arasında en önemli konu, ABD'nin de onaylamadığı ve bir türlü yürürlüğe sokulamayan Kyoto Protokolüdür.

Ancak mesele sadece söz konusu protokolün yürürlüğe sokulmaması değil, Paragraf 19'da "temiz fosil" yakıtlarının kullanılmasını teşvik eden bir ifade yer almaktadır. Kyoto Protokolünün ruhuna ihanet olarak tanımlanabilecek olan bu tezat ifade Johannesburg Zirvesi'nin kararları arasında yer almıştır. Söz konusu maddede, güneş veya rüzgâr gibi yenilenebilir enerji hedefleri yerine "daha temiz fosil yakıtların kullanılması ve büyük hidroelektrik projelerin desteklenmesini" önermektedir. Dolayısıyla, petrol, kömür ve gaz gibi fosil yakıtlar problemin bir parçası olmaktan çıkartılıp çözümün bir parçası olarak sunulmaktadır. Böyle bir karar alındıktan sonra, fosil yakıtların kullanılması sonucu ortaya çıkan altı zehirli gaz (Karbondiyoksit, Metan, Nitrusoksit, Hidroflorokarbon, Perflorokarbon, Sülfür Heksaflorid) için önemli sınırlar getiren Kyoto Protokolü anlamsızlaştırılmaktadır. Bu maddede yer alan büyük hidroelektrik projelerinin de su ile ilgili problemleri (en azından dünyanın bazı bölgelerinin) unutulmuş olduğu açıktır. Bu da gösteriyor ki, hükümetlerin gözünde su hala bir kamu malı sayılmamakta, su ile ilgili özelleştirmelere izin verilmektedir.

Bütün bu olumsuzluklara karşın faaliyet planı içerisinde yer almayan hemen her konu az ya da çok siyasi deklarasyonda kendine bir yer bulmuştur. Globalleşmenin övüldüğü metinde, ABD'ye rağmen dünya yoksulluğundan, ekonomik gelişmemişliğinden, çevresel bozulmadan, ülkelerin içlerinde ve aralarındaki sosyo-ekonomik eşitsizliğin farkında olunduğundan söz edilmektedir. Çok taraflılığın dünyanın geleceği olduğu, gezegenimizin korunup, evrensel zenginlik ve barışın sağlanmasına çalışılacağı gibi ifadeler yer almaktadır.

Kısacası, 2002 Johannesburg Zirvesi'nin, "Sürdürülebilir Kalkınma" için görevlendirildiğini unutup, Dünya Ticaret Örgütü gölgesinde, Doha ve Monterrey toplantılarının onaylayıcısı konumuna düştüğünü söyleyebiliriz. Gerçek anlamda ülkelerin sürdürülebilir kalkınma çabalarının nasıl olacağı konusunun ise hala fazlasıyla muallakta olduğu söylenebilir. Evet, herkes kalkınma için tek ve olumlu bir

cevap veriyor ancak ne tür bir kalkınma ve kimin kalkındırılması soruları için farklı cevapları var.¹⁴

2.1.2.4 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi - Kopenhag

07-18 Aralık 2009 tarihleri arasında Danimarka'nın Kopenhag kentinde düzenlenen BM İklim Zirvesi'ne, yaklaşık 30.000 (Yaklaşık 8.000'i ülke temsilcisi, 20.000 sivil toplum kuruluşu temsilcisi ve 2.000 gözlemci) kişi katılmıştır.

Kopenhag'da düzenlenen BM İklim Zirvesi'nin son 3 gününe katılan 100'ü aşkın devlet ve hükümet başkanları bir araya gelerek, bu zirvede iklim değişikliği ile mücadelede 2012 sonrası politikaların yol haritasını belirlemek üzere hazırladıkları, "Kopenhag Mutabakatı" metnini genel kurula getirmişlerdir. Yasal bağlayıcılığı bulunmayan ve daha çok "uzlaş" ve "yol haritası" niteliği taşıyan "KOPENHAG MUTABAKAT" metninde özetle;¹⁵

- Hükümetler Arası İklim Değişikliği Panelinin (IPCC) 4. Değerlendirme Raporu'na atıf yapılarak atmosferdeki sera gazı emisyonlarını durdurmak üzere küresel sıcaklığın 2°C'nin altında tutulması,
- Bilim ve eşitlik temelinde önlemler alınmasını ve bu amaçla gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınması ve yoksullukla mücadelesi birincil ve öncelikli olmak üzere sürdürülebilir kalkınma için düşük emisyonlu kalkınma stratejisinin zaruri olmasını,
- İklim Değişikliğinin olumsuz etkilerine uyum sağlanmasının tüm ülkelerin ihtiyacı olduğuna vurgu yapılarak özellikle az gelişmiş ülkeler, küçük ada devletleri ve Afrika'nın iklim değişikliğinden etkilenebilirliğinin azaltılması için bu ülkelerde yapılacak uyuma yönelik eylemlerin desteklenmesine ve

¹⁴ Barçın Ağca, **Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos - 4 Eylül 2002)**, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa, 08.06.2015.

¹⁵ United Nations, **Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 15. Taraflar Konferansı (07-18 Aralık 2009, Kopenhag)**, (Çevrimiçi) http://iklim.cob.gov.tr/iklim/Files/bilginotu/15.COPbilgi_notu.pdf, 09.06.2015.

gelişmiş ülkelerin yeterli, öngörülebilir ve sürdürülebilir biçimde bu ülkelere finansman, teknoloji ve kapasite geliştirme imkanı sağlanmasını,

- Bu karar kâğıdına ilaveli Tablo 1'e göre Sözleşmenin EK-1 ülkelerinin 2020 yılına kadarki sera gazı azalım hedeflerini 31 Ocak 2010 tarihine kadar sekretaryaya göndermelerini; Kyoto Protokolü'ne taraf olan EK-1 ülkelerinin, bu protokol ile başlatılan azalım hedeflerinin daha da ilerisindeki (ötesindeki) emisyon azalım hedeflerini bildirmelerine; gelişmiş ülkelerin sera gazı azalım hedeflerinin ve sağladıkları finansmanın ölçülebilir, raporlanabilir ve sağlanabilir olmasını,
- Sözleşmenin EK-1'inde yer almayan ülkelerin ise azalım hedeflerini bu karar kâğıdına ilaveli Tablo2'ye göre 31 Ocak 2010 tarihine kadar sekretaryaya bildirmelerini, az gelişmiş ülkeler ve küçük ada devletlerinin gönüllü azalım yapmalarını,
- Gelişmekte olan ülkelerin yapmayı tasarladığı azalım eylemlerini ulusal bildirimlerle emisyon envanterlerini ise ulusal envanter raporlarıyla her iki yılda bir sekretaryaya göndermelerini, gelişmekte olan ülkelerin Ulusal Uygun Azalım Eylemleri (Nationally Appropriate Mitigation Actions - NAMAs) için uluslar arası finansman desteği sağlanmasını,
- Gelişmekte olan ülkelerdeki ormanlaştırma faaliyetlerinin gelişmiş ülkeler tarafından desteklenmesini ve az emisyonlu gelişmekte olan ülkelere teşvik sağlanmasını,
- Gelişmiş ülkelerin öncelikle küçük ada devletleri, Afrika ve az gelişmiş ülkelere uyum ve azalım amacıyla 2010-2012 periyodunda 30 milyar dolar, 2012-2020 periyodunda yıllık 100 milyar dolar fonu harekete geçirmesini,
- Gelişmekte olan ülkeleri uyum, "REDD plus", uyum, kapasite geliştirme ve teknoloji transferi konularında desteklemek üzere yeni Kopenhag Yeşil Çevre Fonu'nun oluşturulmasını, bu fonun yönetiminde gelişmekte olan ve gelişmiş ülke hükümetlerinin eşit olarak temsil edilmesini,
- Bu uzlaşının ifasının değerlendirme sürecinin 2015 yılına kadar sürdürülmesi hususlarını içermektedir.

Bu “KOPENHAG MUTABAKAT” metninin önümüzdeki dönemde bağlayıcı bir anlaşmaya dönüşmesi beklenmektedir. Bu bağlamda, ülkemizin; özel durumunu teyit eden 26/CP.7 kararı çerçevesinde müzakerelerini sürdürmesi, envanter ve projeksiyon çalışmalarını güncelleştirmesi ve eylem planı çalışmalarını tamamlaması uyum, kapasite geliştirme ve teknoloji transferi fonlarından faydalanılması yönünde girişimlerini sürdürmesi, düşük karbonlu ekonomiye geçiş süresine yönelik çalışmalarını başlatması önem arz etmektedir.

2.1.2.5 Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio +20)

Yirmi yıl sonra, 2012 yılında Rio de Janeiro şehrinde yapılan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio +20, İstedğimiz Gelecek) raporuna göre, halen dünyada aynı araçların uygulanması gerekliliği görülmektedir. Konferans sonucunun; sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması ile ilgili yeşil ekonomi politikalarının; Rio İlkeleri, Gündem, 21 ve Johannesburg Uygulama Planı’na göre ve bunlarla uyumlu olarak yürütülmesi ve Bin Yıl Kalkınma Hedefleri de dâhil olmak üzere uluslararası düzeyde mutabık kalınmış ilgili kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlaması gerekliliği onaylanmıştır.¹⁶

Brezilya’nın Rio de Janeiro kentinde 2012 Haziran ayında yapılan Rio +20 Zirvesi, 1992 yılında gerçekleşen Rio Zirve’sinden bu yana bir arpa boyu yol gitmediğimiz gibi, daha da kötüsüne doğru hızla yol aldığımızın altını çizdi. Zirve sonunda devletler bir kez daha “bir şeylerin yapılması gerektiğini” belirttiler.

1992 yılında Rio’da yapılan dünyanın ilk Yeryüzü Zirvesi, devletlerin, insanın ekosistem üzerinde yarattığı tahribatı kabul etmesi ve buna karşı verilen mücadeleleri küreselleştirerek ön plana çıkarması açısından önemli bir dönüm noktası oldu. Zirve aynı zamanda sivil toplumun güçlü bir aktör olarak sahneye çıkmasında da önemli rol oynadı. Bugün “Toprak Yaşamdır” sloganı ile 20. Yaşını kutlayan TEMA Vakfı, Rio Zirvesi’nden sadece birkaç ay sonra, 1992 sonbaharında kuruldu.

¹⁶ Nil Sonuç, “Sürdürülebilir Turizm: Tanım ve İçeriği”, **Sürdürülebilir Turizm, Kavramlar-Uygulamalar**, Editör: Metin Kozak, Ankara, Detay Yayıncılık, 2014, s.20-21.

İlk Rio Zirvesi'nden 20 yıl sonra gelinen noktada;

- Ekolojik ayak izimiz, ekosistemlerin kaldırabileceğinin çok üzerine çıktı. Dünyamızı Doğa Ana'nın kendini yenileme kapasitesinden 1,5 kat daha hızlı tüketiyoruz!
- Toprak bozunumu, gıda güvencesi, su krizi, ormansızlaşma, biyolojik çeşitlilik kayıpları gibi sorunlar acilen çözülmesi gereken hayati meselelere dönüştü. Bu hızla gidersek 2050 yılına kadar dünyadaki tüm canlı türlerinin 1/3'ünün nesli tükenebilir.
- İklim değişikliği tüm yaşamı tehdit eden ve hızla ağırlaşarak "geri dönülmez noktaya" yaklaşan bir ölüm-kalım meselesi haline geldi. Atmosferdeki Karbondioksit oranında 350 ppm'i geçmememiz gerekirken 400'ü geçtik, giderken artan bir hızla da yükseliyoruz. İnsanlık 20 yıl önce Rio'da verilen ev ödevlerini yapmadı. Sınırsız tüketim anlayışıyla ölüme davetiye çıkarırcasına ekonomik büyümeye odaklandı, birbirine görünmez iplerle bağlı doğal ekosistemlerin her gün başka parçasını kopardı, yok etti. Daha doğmamış çocuklar bile gelecekte topraksız, susuz, gıdasız, orman yerine betonların yükseldiği "kirlili" bir dünyada yaşamaya mahkûm edildi.

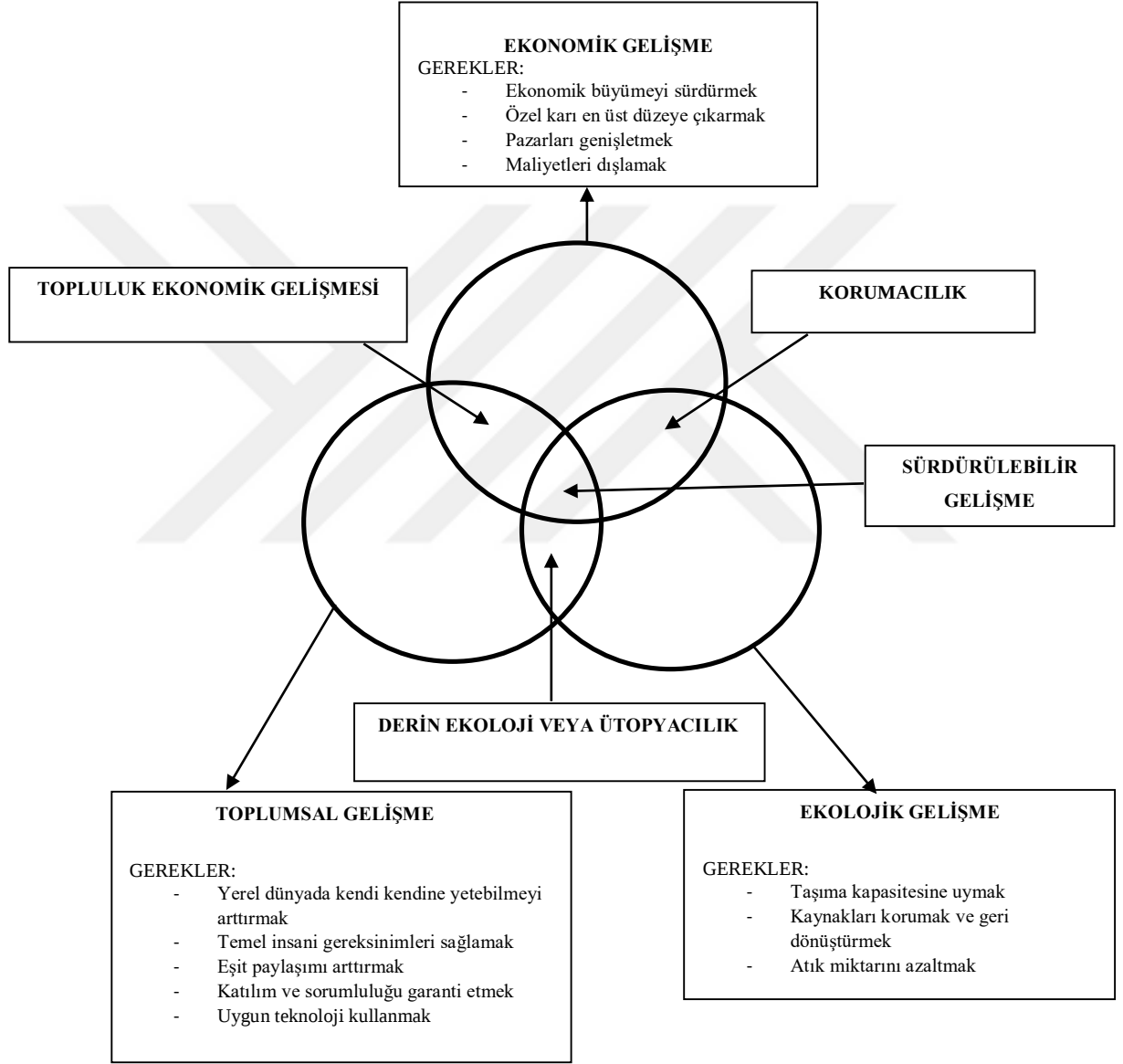
Büyük umutlar bağlanmasa da Rio +20 Zirvesi'nin büyük bir başarısızlıkla sona ermesi hayal kırıklığı yarattı. Dünya'nın sadece geleceğini değil, bu gününü de yok edebilecek tehditlere karşı hiçbir somut adım atma kararı alınmadı. Bu nedenle ekonomik, toplumsal ve politik sistemlerimizde birçok köklü değişimin hızla gerçekleştirilmesi gerekiyor. Sadece insanların değil, tüm canlıların yaşam haklarını ve alanlarını koruma mücadelesi, insanlık tarihinin en önemli ve kutsal görevidir.¹⁷

Sürdürülebilir kalkınmanın, temel, çevresel, sosyal ve ekonomik hizmetlerin, bu hizmetlerin dayandığı ekolojik ve toplumsal sistemlerin varlığını tehdit etmeksizin, herkese sunulabildiği gelişme olarak tanımlanmasından hareketle, sürdürülebilir kalkınma sürecinin ekonomik, toplumsal ve ekolojik olmak üzere üç farklı boyutlardan

¹⁷ TEMA, **Rio +20 Zirvesi Başarısız Oldu, Dünyayı Birlikte Kurtaralım**, 2012, (Çevrimiçi) http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/entitafocus.aspx?primary_id=443&type=2&target=categorial1&detail=single&sp_table=&sp_primary=&sp_table_extra=&openfrom=sortial , 10.06.2015

söz edilebilir (Şekil 2.1). Bu her üç boyutun kendine göre gereklilikleri vardır. Sürdürülebilir kalkınma ise bu üç boyuttan hiçbirini göz ardı etmeden gerekler arasında bir denge kurmayı ifade etmektedir.¹⁸

Şekil 2-1. Sürdürülebilir Kalkınma Süreci



Kaynak: Kahraman, Türkay, **a.g.e.**, s.95

¹⁸ Kahraman, Türkay, **a.g.e.**, s.94.

Rachel Carson'ın "Sessiz Bahar" isimli eseri 1962 yılında yayınlanmıştır. Kitabın çıkışı, çevre ekonomik ve sosyal refah arasındaki bağları anlayışımız konusunda çoğunluk tarafından bir dönüm noktasıdır. Ondan beri Sürdürülebilir Kalkınma doğrultusunda seyahat ve bir çok önemli noktalar belirgin hale gelmiştir. Bu zaman çizelgesi bazı önemli olayları ele alır.

1997 açılış baskısından günümüze kadar, Sürdürülebilir Kalkınma zaman çizelgesi Heate Creech, Mülür, küresel bağlantı ve personel ve ortakları tarafından hazırlanmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Zaman Çizelgesi EK2'de yer almaktadır.

Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü (IISD), sürdürülebilir kalkınma, uluslararası ticaret ve yatırım, ekonomik poliçe, iklim değişimi ve enerji ile ilgili poliçe önerilerini geliştirerek ve bu bölgedeki iletişim teknolojilerinin rolünü arttırarak katkı sağlar. Uluslararası anlaşmalar hakkında rapor yapıyoruz ve oradaki çalışmalar sonucu edinilmiş bilgileri yayıyoruz. Bu daha kararlı anlaşmaları geliştirmekte olan ülkelerde kapasite gelişimi, kuzey ve güneyde daha iyi ağlar ve araştırmacılar, poliçe yapımçıları ve vatandaşlar arası daha iyi uluslararası bağlara yol açar.

IISD'nin vizyonu herkes için daha iyi bir yaşamdır. Misyonu inovasyonu güçlendirerek ve toplumların sürdürülebilir bir seviyede yaşamasını sağlamaktır. IISD Kanada'da bir hayır kurumu olarak çalışır, Amerika'da 501(c)(3) durumuna sahiptir. IISD ana desteğini Kanada hükümetinden sağlar. Bu Kanada Uluslararası Gelişme Ajansı (CIDA)ve Uluslararası Gelişim Araştırma Merkezi (IDRC) ve Manitoba tarafından sağlanır. Enstitü proje fonlarını Kanada'nın içinde ve dışında birçok hükümetten, Birleşmiş Milletler Ajansı fonları ve özel sektörden sağlar.¹⁹

¹⁹ IISD, (The International Institute for Sustainable Development), 2012., (Çevrimiçi) www.iisd.org,11.06.2015.

2.2 Sürdürülebilir Turizm

Bu başlık altında sürdürülebilir turizmin tanımı ve amaçları incelenecektir.

2.2.1 Sürdürülebilir Turizmin Tanımı

Sürdürülebilir Turizm, insanın etkileşim içinde bulunduğu ya da bulunmadığı çevrenin bozulmadan veya değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik gereksinimlerini doyuracak şekilde ve gelecek kuşakların da aynı gereksinimlerini karşılayabilecekleri biçimde yönetildiği bir yaklaşımdır.²⁰

Son yıllarda turizm hareketinin kontrolsüz gelişimi ve büyük kitlelerin birlikte seyahat etmeye başlamaları, sürdürülebilir kalkınma anlayışının turizm sektörünü mercek altına almasına neden olmuştur. Bu kapsamda tüketicilerin sonsuz beklenti ve isteklerinin koşulsuz karşılanmasına yönelik olarak kurgulanan hizmet sektörünün önemli alt sektörlerinden turizmin de sürdürülebilirlik anlayışı ile tanışması uzun sürmemiştir. Sürdürülebilir turizm bu yaklaşımı itibarı ile eko turizm, agro turizm, kırsal turizm gibi yeni kavramları hayata geçirmiş, turizm hareketinin kontrol edilebilmesi ve kıt kaynakların dengeli dağılımının sağlanarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için yeni uygulama ve araştırmalara sahne olmuştur. Söz konusu yaklaşım, sosyal, ekonomik ve fiziksel gereksinimin karşılanabilmesi için tüm kaynakların etkin yönetimini gerekli kılmaktadır.²¹

Örgütlerin sürdürülebilir bakış açısını benimseyerek, bunu bir politika haline getirmek için öncelikle yönetim anlayışlarını değiştirmesi gereklidir.²² Sürdürülebilir

²⁰ W.T.O, **Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry**, 1996, (Çevrimiçi) www.tr.undp.org/centement/dam/turkey/does/productdocuments/PovRed/Gelecek_Turizmde_STDF_r_ehbere.pdf, 12.01.2015.

²¹ Ebru Günlü, “Sürdürülebilir Turizm ve Yönetim”, **Sürdürülebilir Turizm Kavramları-Uygulamalar**, Editör Metin Kozak, Ankara, Detay Yayıncılık, 2014, s.65.

²² Paul Shrivastava, “Ecocentric Management for a Risk Society”, **The Academy of Management Review**, 1995, Cilt XX, Sayı 1. Aktaran Ebru Günlü, **a.g.e.**, s.69.

Turizm kavramını daha iyi anlayabilmek için, yedi farklı tanım, Tablo 2.1’de yol gösterici olacaktır.

Tablo 2.1. Sürdürülebilir Turizm Tanımları

1	Sürdürülebilir Turizm, turizm sektörü ile turist, çevre ve yerel halk arasında karmaşık ilişkilerden dolayı ortaya çıkan gerginlik ve sürtüşmenin azaltılmasını amaçlayan olumlu bir yaklaşıma sahiptir. Hem doğal hem de insan kaynaklarının kalitesi ve daha uzun süre devamlılığını sağlamak için çalışan bir yaklaşımdır.
2	Sürdürülebilir Turizm, turist, ev sahibi, toplum ve yer arasında daha üretici ve uyumlu bir ilişkinin kurulmasını sağlayan bir içeriğe sahiptir. Böylelikle kaynakların da tüketilmediği, turistin aldatılmadığı ve yerel halkın da kullanılmadığı olumlu durumu yaratmaktadır.
3	Sürdürülebilir Turizm gelişimi şimdiki turist ve ev sahibi bölgelerin mevcut gereksinimini karşılarken gelecek için de koruma ve fırsatların yaratılmasını sağlamaktadır. Tüm kaynakların yönetimini; ekonomik, sosyal ve estetik gereksinimin de karşılandığı, kültürel bütünlüğün, önemli ekolojik sürecin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin de karşılanabileceği şekilde gerçekleştirebilmektir.
4	Sürdürülebilir olmak için, turizm kaynakları ile ilişkili olarak ekonomik aktivitenin uzun dönem etkilerini de içeren bir sektörün kurulmasını gerektirir ve böylelikle şimdiki ve gelecek nesillerin de gereksinimini dikkate almaktadır.
5	Sürdürülebilir Turizm şunlara: a) Kısa ve uzun dönemde gelişmiş yaşam standartı bakımından ev sahibi halkın gereksiniminin karşılanması, b) Sayısı artan turistlerin isteklerini memnun etme ve onları çekmeye devam edebilmesi, c) Bu iki amacı gerçekleştirirken çevrenin korunmasına bağlıdır.
6	Turizm sektöründe sürdürülebilir gelişmenin özel bir anlamı bulunmaktadır. Sektörün çabası, turizm kapasitesini ve ürünlerin kalitesini; fiziksel ve insani çevreye ters etki etmeden, devamını sağlayarak ve besleyerek geliştirmektir.
7	Turizm doğal, inşa edilmiş ve sosyo-kültürel bir takım simgelere bağlıdır. Bu kaynakların sürdürülebilir gelişmesi sağlanacak ise, sektörün ekonomik gereksinimi ile turistlerin deneyimsel gereksiniminin karşılanacağı şekilde yönetilmeli ve aynı zamanda kültürel bütünlüğün devamlılığı sağlanmalı, biyolojik çeşitlilik korunmalı ve yaşam destek sistemleri de devam etmelidir.

Kaynak: Brian Garrod, Alan Fyall, “Beyond The Retic of Sustainable Tourism?”, **Tourism Management**, Cilt.XIX, Sayı:3, 1998, s. 201’den Aktaran: Sonuç, **a.g.e.**, s. 17.

Tablo 2.1’de üzerinde yer alan tanımlarda vurgulanmak istenen, sürdürülebilir turizmin ekonomik sürdürülebilirliği sağlaması, bunu yaparken doğal kaynakların tükenebilir olduğunu bilerek gelecek nesillerin haklarının önüne geçilmesi gerektiği, yerel halkın ve ziyaretçilerin istek ve gereksinimini de karşılanırken kaliteli bir hizmetin sunulması gerekliliği ve kültürel ve biyolojik, ekolojik, çevresel, estetik tüm kaynakların korunması gerekliliğidir.

2.2.2 Sürdürülebilir Turizmin Amaçları

Sürdürülebilir Turizmin gelişme sürecinde ortaya konabilecek, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Birleşmiş Milletler Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından ortak hazırlanan ekonomik, sosyal ve çevresel hedefler aşağıda belirtilmiştir:²³

- **Ekonomik Tutarlılık:**

Turizm destinasyonlarının ve yatırımcılarının başarılarını sürdürebilmeleri ve uzun dönemde varlıklarına fayda sağlamaya devam edebilmeleri için, bunların uygulanabilirliğini ve rekabet edebilirliğini sağlamak,

- **Yerel Halkın Refahı**

Yerelde ziyaretçi harcamalarının oranı da dâhil olmak üzere, turizmin ev sahibi destinasyona ekonomik katkısını maksimize etmek,

- **İstihdam Kalitesi**

Cinsiyet, ırk, engellilik veya başka bir ayırım gözetmeksizin, ücret ve hizmet kalitesi dâhil olmak üzere, turizm tarafından oluşturulan ve desteklenen yerel iş sayısını ve kalitesini güçlendirmek,

- **Sosyal Eşitlik**

Turizm sayesinde, ekonomik ve sosyal faydaların genele yaygın ve adil bir şekilde dağılımını sağlamak; yoksul kesime sağlanan fırsatları, gelir ve hizmetleri iyileştirmek,

²³ UNEP; **Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers**, 2005, (Çevrimiçi) <http://www.unep.fr/scp/publications/details.asp?id=DTI/0592/PA>, 19.12.2015.

- **Ziyaretçi Memnuniyeti**

Cinsiyet, ırk, engellilik veya başka bir ayırım gözetmeksizin, tüm mevcut ziyaretçiler için güvenli, tatmin edici ve doyurucu deneyim sağlamak,

- **Yerel Denetim**

Turizmin gelecekteki gelişimi hakkında, ilgili ve diğer paydaşlarla istişare, planlama ve karar verme ile kendi alanında yönetimi ve yapımında yerel toplulukların katılımını güçlendirmek,

- **Toplum Refahı**

Sosyal bozulma veya sömürü olmaksızın, yerel halkın yaşam kalitesini, yaşam destek sistemlerine, imkânlara, sosyal yapı ve kaynaklara erişimlerini sağlayarak, korumak ve kalitesini güçlendirmek,

- **Kültürel Zenginlik**

Tarihsel mirasa, özgün kültüre, geleneklere ve ev sahibi toplumların ayırt edici özelliklerine saygı duyulması ve bunların değerlerinin arttırılması,

- **Fiziksel Bütünlük**

Kentsel ve kırsal alanların kalitesinin korunması ve arttırılması, çevrenin Fiziksel ve görsel bozulmasının önlenmesi,

- **Biyolojik Çeşitlilik**

Doğal alanların, yaşam alanlarının ve yaban hayatının korunması, onlara zarar verilmesinin en aza indirilmesi,

- **Kaynak Verimliliği**

Turizm tesisleri ve hizmetlerinin faaliyetlerinde ve gelişiminde, kısıtlı ve yenilenemeyen kaynakların kullanımının en az seviyeye indirilmesi,

- **Çevresel Temizlik**

Turizm işletmeleri ve ziyaretçilerden kaynaklanan, hava, su ve toprak kirliliğini ve atık oluşumunu en az düzeye indirmektir.

Tablo 2.2’de Turizmde Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan gelişmenin karşılaştırılması yer almaktadır.

Tablo 2.2. Turizmde Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan Gelişme

Sürdürülebilir	Sürdürülebilir Olmayan
Genel Kavramlar • Yavaş Gelişme • Kontrollü Gelişme • Uygun Ölçekli • Uzun Dönemli • Kaliteye Yönelik • Yerel Kontrol	• Hızlı Gelişme • Kontrolsüz Gelişme • Uygun Olmayan Ölçekte • Kısa Dönemli • Miktarla Yönelik • Uzaktan Kontrol
Gelişme Stratejileri • Önce plan sonra gelişme • Kavrama dayalı plan • Tüm çevreyi göz önüne alan • Baskıların ve faydaların yayılması • Yerel yatırımcılar • Yerel Mimari	• Plansız gelişme • Projeye dayalı plan • Sadece çekiciliğe sahip kısmına odaklı • Kapasitelerin arttırılması • Yabancı yatırımcılar • Yerel olmayan mimari
Turist Davranışları • Küçük gruplarla seyahat • Yerel dil öğrenme isteği • Saygılı ve hassas • Sessiz • Tekrar ziyaret eden	• Kalabalık gruplarla seyahat • Yerel dil öğrenme çabası yok • Yoğun ve hassas olmayan • Gürültülü • Muhtemelen tekrar gelmeyen

Kaynak: Cengiz Demir, Aydın Çevirgen, **Turizm ve Çevre Yönetimi**, Ankara, Nobel Yayınevi, 2006, s.112.

Sürdürülebilir Turizm kavramı, son 20 yıldır, yaygın olarak tartışılmakla birlikte, uygulamada bu konuda fazla bir yol alındığı söylenemez. Bu durumun başlıca nedenlerinden biri de, özellikle kalkınma çabasındaki az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından, turizmin ekonomik yönünün ağır basmasıdır. Bu makalede, 1999 yılında İstanbul’da toplam 500 kişi ile yapılan bir anket çalışmasının sonuçları verilmektedir. Deneklerin yarısının turizm sektöründen, diğer yarısının sektör dışından rastsal örneklemeyle seçildiği araştırmanın temel hipotezine göre, hem turizm sektöründe çalışanlar hem de sektör dışındakiler, turizmin gelişiminin doğal ve insan yapısı, çevrede yarattığı olumsuz etkilerin bilincindedirler. Ancak turizmden sağlanan ekonomik faydalar daima ön planda olduğundan, turizmin yaygınlaşmasının yol açtığı çevresel sorunları denetim altına almak için çaba harcamamaktadırlar. Araştırmanın bulguları, hipotezini doğrular niteliktedir.²⁴

Türkiye’de Sürdürülebilir Turizm’den söz edilebilir mi? Sorusu ile ilgili olarak deneklerin görüşleri Tablo 2.3’te yer almaktadır.

Tablo 2.3. “Sizce Türkiye’de Sürdürülebilir Turizmden Söz Edilebilir mi?” Sorusu İle İlgili Olarak Deneklerin Görüşleri

Meslek	Turizmle İlgili		Turizmle İlgili Değil		Toplam	
Görüş	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	96	38.4	63	25.2	159	31.8
Hayır	121	48.4	155	62.0	276	55.2
Fikrim Yok	33	13.2	32	12.8	65	13.0
Toplam	250	100.0	250	100.0	500	100.0

Kaynak: Akış, a.g.e.,2001, s. 23.

“Türkiye’de sürdürülebilir turizmden söz edilebilir mi?” sorusuna verilen yanıtlar Tablo 2.3’te gösterilmiştir. Turizm sektöründe çalışanların %48,4’ü bu soruya hayır derken, bu oran sektör dışındakilerde %62’ye yükselmektedir. Her iki grubun da aşağı yukarı %13’ü bu konuda kesin bir düşünceye sahip değildir. Elde edilen yanıtların oranları Ki-Kare testi ile %10 önemlilik düzeyine sınılandığında, her iki

²⁴ Sevgin Akış, “Sürdürülebilir Turizm: Bir Alan Araştırmasının Sonuçları”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 12, İstanbul, Bahar 2001, s. 17-25.

grubun verdiği yanıtlar arasında bir bağlantı olmadığını söyleyen sıfır hipotezi(H_0) reddedilmektedir. Başka bir deyişle, sektörde çalışanların Türkiye’de turizmin doğal ve kültürel çevreyle uyum içinde geliştiğine, konuya sektör dışından bakanlardan daha çok inandıkları söylenebilir.

“Sürdürülebilir Turizmin Gerçekleşmesinde En Önemli Rolü olan Birimler Nelerdir/Kimlerdir?” ile ilgili olarak deneklerin görüşleri Tablo 2.4’de yer almaktadır.

Tablo 2.4. “Sürdürülebilir Turizmin Gerçekleşmesinde En Önemli Rolü olan Birimler Nelerdir/Kimlerdir?” İle İlgili Olarak Deneklerin Görüşleri

Meslek	Turizmle İlgili		Turizmle İlgili Değil		Toplam	
Görüş	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Devlet Yetkilileri	112	44.8	125	50.0	237	47.4
Turistler	6	2.4	6	2.4	12	2.4
Turistik Bölge Halkı	26	10.4	20	8.0	46	9.2
Seyahat Acentaları & Tur Operatörleri	28	11.2	18	7.2	276	9.2
Çevreci Kuruluşlar	8	3.2	15	6.0	46	4.6
Turizm İşletmeleri	29	11.6	31	12.4	60	12.0
Medya	39	3.6	34	13.6	73	14.6
Diğer	2	0.0	1	0.0	3	0.0
Toplam	250	100.0	250	100.0	500	100.0

Kaynak: Akış, a.g.e., 2001, s.23.

Bu sorularla sürdürülebilir Turizm’in gerçekleştirilmesinde rolü olan birimleri saptamaya yöneliktir. Tablo 2.4’ten de görüldüğü gibi, hem turizm sektöründe çalışanların, hem de sektör dışındakilerin yarısı sürdürülebilir turizmin gerçekleşmesinde en önemli rolün devlete ait olduğunu düşünmektedir. Aslında bu düşünce biçimi her türlü sorunu devletin çözmesini bekleyen ve en iyi ifadesini “devlet baba” nitelemesinde bulan yaygın bir anlayışın uzantısıdır.

2.3 Sürdürülebilir Turizm Uygulamaları

Bu bölümde, mavi bayrak uygulaması, yıllara göre mavi bayrak sayıları, yeşil oteller, yeşil otellerin genel yapısı, çevreye duyarlı tesis belgesi verilmesine dair tebliğ, yeşil otellerin oluşum sebepleri, yeşil otel sertifika programı, ISO 14001, T.C. Kültür Bakanlığı Yeşil Yıldız Çevreye Duyarlılık Kampanyası, TUROFED-Diversey Beyaz Yıldız Çevre Programı, TUROB Greening Hotels, yeşil otellerin çevreye olumlu ve olumsuz etkileri, yeşil otellerin turizme olumlu ve olumsuz etkileri incelenecektir.

2.3.1 Mavi Bayrak

Avrupa Topluluğu, üye ülkelerinde yüzmeye amacı ile kullanılmak istenen deniz ve göl sularının hijyen bakımından kalitesini gösteren mikrobiyolojik parametreleri, mutlak bir yol gösterici ve aynı zamanda bu parametrelerin uygulanmasını zorunluluk olarak benimsemiştir.

Avrupa Çevre Eğitim Vakfı (FEEE) tarafından yürütülmekte olan bu faaliyetler 1987 yılında mavi bayrak kampanyası olarak birleştirilmiştir. İlk olarak 11 Avrupa Topluluğu ülkelerinde, daha sonra da 22 ülkenin katılımlarıyla uygulama başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Avrupa Çevre Eğitim Vakfının adı Avrupa dışındaki ülkelere gelen katılım talepleri nedeniyle kampanyanın kapsamı genişletilerek 2001 yılında Çevre Eğitim Vakfı olarak değiştirilmiştir.

Finlandiya'nın 1991 yılında Avrupa Çevre Eğitim Vakfı'na Avrupa Topluluğu üyesi olmayan ilk ülke olarak kabulünün ardından, ülkemizde de mavi bayrak çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda 1993 yılında Turizm Bakanlığı bünyesinde Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) adıyla bir vakıf kurulmuştur.

Kültür ve Turizm Bakanlığının finansal ve teknik desteği ile Sağlık Bakanlığının analiz desteği alınarak Mavi Bayrak programı Türkiye Çevre Eğitim Vakfı tarafından uygulanmaktadır. Uluslar arası bu projenin bağlı olduğu kuruluş Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE) olarak adlandırılmaktadır.

Avrupa Birliğinin oluşturduğu Yüzme Suyu kriterlerinin uygulamaya koymasıyla çöplerin toplanması, ve sağlık ekipmanları yoluyla güvenli ve makul bir

ortamın oluşturulmasıyla plajların kriterleri birkaç defa ele alanıp yenilenmiştir. Plaj kriterlerinde giderek sıkı ve yeni düzenlemeler olmasına rağmen mavi bayrak programına katılım talebinin arttığı görülmektedir.

Plajları kapsayan yeni kriterler, bölgedeki atık su arıtma tesisi, kanalizasyon tertibatları gibi belediye hizmetlerinin oluşturulmasını sağlamakla beraber, esas olarak sürdürülebilir gelişme ve çevre eğitimi üzerine bir odaklanma söz konusudur.

Yeni marina kriterlerinin 2004 yılında başlatılmasıyla birlikte çevre eğitimi ve çevrenin yönetimi odaklı bir anlayışa geçilmiştir. İlave olarak, Mavi Bayraklı marinalarda güvenliğin ön planda tutularak, Çevre Yönetimine geçiş konusunda ilk adımlar atılmıştır.

2013 yılında Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı, küresel çevre koruma bilincinin artmasına koşut olarak; marinalar için daha önceden belirlediği 22 kriteri 24'e, plajlar için belirlediği 27 kriteri 33'e çıkarmıştır. Bu kriterlerin bazıları zorunlu (z), bazıları da kılavuz (k) kriterler olarak belirlenmiştir. Bu kriterleri uygulayan plajlara mavi bayrak ödülü bir yıl süreyle verilmektedir.

Plaj ve marinalar için belirlenen kriterler birbirlerinden farklı olmasına rağmen, hepsini aşağıdaki 4 ana grupta toplamak mümkündür.

1. Yüzmede kullanılan suyun özellikleri.
2. Çevreyle ilgili eğitim ve bilgilendirme süreçlerinin yönetilmesi.
3. Plaj intizam ve düzeni ile güvenliğinin temin edilmesi.
4. Çevrenin Yönetimi.

Yukarıdaki kriterleri uygulayan plajlara ve marinalara mavi bayrak ödülü bir yıl süreyle verilmektedir. Aynı zamanda mavi bayrak ödülü alanları Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı internet üzerinden ilan etmektedir.

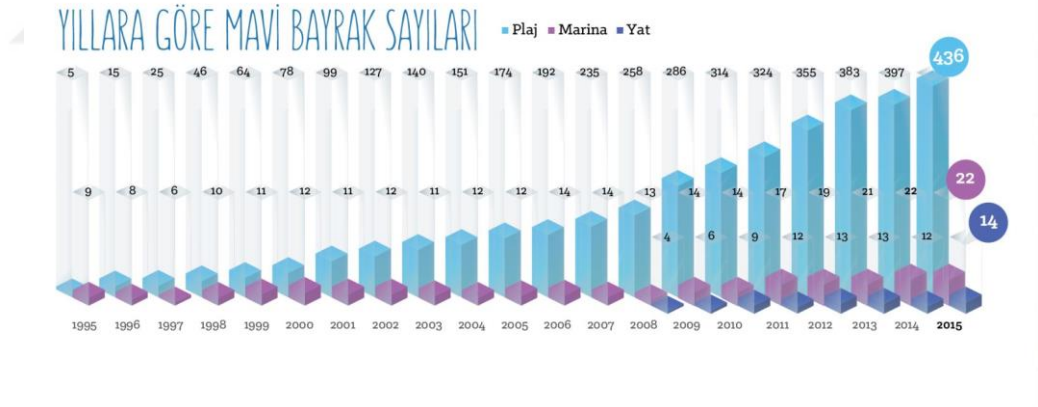
1993 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının liderliğinde Türkiye Çevre Eğitim Vakfı'nın (TÜRÇEV) kurulduktan sonra Mavi Bayrak programı bu vakıf tarafından koordine edilmektedir. İspanya ve Yunanistan'ın ardından Türkiye mavi bayrakta 2014 yılında 3.sırada yer alırken bir sonraki yılda Türkiye 436 plaj ile

Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı tarafında 2.sıraya yükseltilmiştir. İspanya ise 578 plaj ile 1.sıradaki yerini korumuştur. İlaveten Türkiye 14 yat ve 22 marina ile mavi bayrak almaya hak kazanmıştır.

Sahillerin koruma altına alınması, çevreye duyarlılığın ilerlemesinde ve böylece turizmin tanıtımı ve pazarlaması ile ilgili olarak mavi bayrak planlamasının çok değerli bir katkısının olduğu anlaşılmaktadır.²⁵

Grafik 2.1’de 1995’ten 2015’e kadar mavi bayraklı plaj, marina ve yat limanı sayıları Grafik 2.2’de ise 2015 yılı itibarıyla mavi bayraklı plaj ve marinaların ülkelere göre dağılımı verilmiştir.²⁶ Grafik 2.1’den de görüleceği üzere mavi bayraklı plaj, marina ve yat limanı sayıları yıllar itibarıyla sürekli bir artış içerisinde. Bu da turizm sektörünün çevre bilincinin yıllar itibarıyla arttığını göstermektedir.

Grafik 2-1. Yıllara Göre Mavi Bayrak Sayıları



Kaynak: TÜRÇEV, a.g.e., 2015.

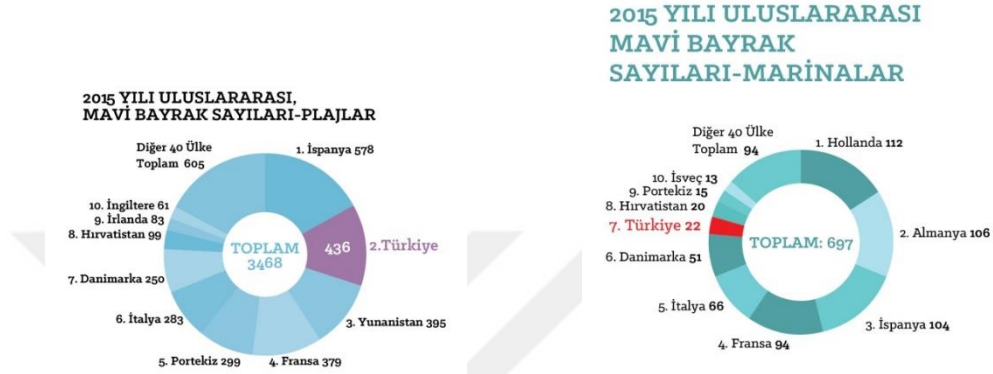
Grafik 2.2’de ise 2015 yılı itibarıyla mavi bayraklı plaj ve marinaların ülkelere göre dağılımı verilmiştir. Mavi bayraklı plajlarda İspanya birinci sıradayken, ülkemiz

²⁵ T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı YİGM, Mavi Bayrak Hakkında Genel Bilgiler, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11570/mavi-bayrak-hakkinda-genel-bilgiler.html>, 22.11.2015

²⁶ TÜRÇEV, Yıllara Göre Mavi Bayrak Ödüllü Plaj, Marina ve Yatlar Listesi, (Çevrimiçi) http://www.mavibayrak.org.tr/tr/icerikDetay.aspx?icerik_refno=1 22.11.2015

ikinci sırada yer almaktadır. Mavi bayraklı marinalarda ise plajlardaki başarı elde edilememiş ve dünyadaki sırlamada yedinci sıra kendine yer bulmuştur.

Grafik 2-2. 2015 Yılı Uluslar arası Mavi Bayrak Ülkelere Göre Sayıları – Plajlar, Marinalar



Kaynak: TÜRÇEV, a.g.e., 2015.

2.3.2 Yeşil Oteller

Kültür ve Turizm Bakanlığınca başlatılan, “Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri” projesi kapsamında, bakanlık belgeli konaklama tesislerine belirlenen kriterlere uymaları şartıyla verilen, var olan turizm işletmesi belgelerindeki yıldızların yeşil olarak gösterildiği ve plaketlerin üzerinde “Çevreye Duyarlı Tesis” ibaresinin yazdığı bir çevre etiketi (Ecolabel) uygulamasıdır.

Sürdürülebilir otel işletmeciliği, “Ekonomik, sosyal ve çevresel yararlar sağlamak amacıyla, gelecek kuşakların yaşam kaynaklarını koruma ve geliştirmeyi de dikkate alarak günümüz insanların gereksinimini karşılamak için sahip olunan kaynakların yönetilmesidir.”²⁷

Sürdürülebilir otel, insan yaşamı için kaynakların sürekliliğine katkı sağlamak, çevre üzerinde aşırı ve gereksiz kullanımın yarattığı olumsuzlukları en aza indirmek, enerji ve su tüketimi, atık maddeler, kimyasal ürün kullanımı, geri dönüşüm, vb.

²⁷ Sloan, Legrand, Chen, a.g.e., s. 268.

konularda işgören, tüketici ve tüm paydaşları sürdürülebilir kaynak kullanımı konusunda bilinçlendirerek, çevreye duyarlı, toplumsal değer yaratabilen, sosyal sorumluluk taşıyan, ekonomik, sosyal, çevresel çıktıları ortaya koyan işletmelerdir.²⁸

Günümüzde turistlerin artan yeşil bilinçleri doğrultusunda bu hassasiyetlere dikkat eden ve Avrupalı Tur Operatörlerini turistlere, otellere ve diğer turizm hizmetleri sağlayıcılarına çevre bilinci yüksek ve kültürel ağırlıklı turlar pazarlamaları üzerine yönlendiren, Birleşik Devletler'deki Yeşil Oteller Birliği gibi birçok organizasyon oluşmuştur.²⁹

2.3.2.1 Yeşil Otellerin Genel Yapısı

Çevreye duyarlı konaklama tesisi olmak için dünyada kabul gören yeşil otel kriterleri aşağıda sıralanmıştır:³⁰

- **Allerjiler,** halılar, perdeler ve yatakta yerleşen ve havada uçuşan partiküllere kimyasal hassasiyetleri ve alerjileri olan insanları bu oteller dikkate almak durumundadır.
- **Alternatif Enerji:** örneğin biyokütle gibi yenilenebilir enerji kaynakları, küçük hidro, güneş, rüzgâr, jeotermal, gelgit enerjisi ve fotovoltaiik dönüşüm sistemleri. Fosil yakıtlar alternatif enerji kaynakları içinde değildir.
- **Sabun ve diğer ürünler:** Konuk odalarında sağlanan Sabun, şampuan, saç kremi, losyon bireysel paketler halinde gelmektedir. Bu yaklaşım, otel için zaman ve para tasarrufu yaptığı gibi ambalaj kullanım miktarını ve atımını azaltarak doğal çevrenin korunması katkıda bulunmaktadır.
- **Konferans ve Toplantı Merkezleri:** Bu konferans planlamacılarına çevreye duyarlılığın sadece konuk otel odalarında değil toplantı ve konferans salonlarında yeşil bir yaklaşımla planlanmasını öneririz.

²⁸ Metin Kozak, **Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar-Uygulamalar**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2014, s.176.

²⁹ Martha Honey, **Ecotourism and Sustainable Development**, Washington DC, Island Press, 2008, s. 26.

³⁰ Environmentally Friendly Hotels, Green Hotels Attributes, (Çevrimiçi) <http://environmentallyfriendlyhotels.com/definitions.php>, 27.11.2015

- **Pamuklu Havlu ve Çarşaf:** Hammaddesi pamuk olan ürünler ortama karbon ve hidrokarbon molekülleri salmadığından dolayı konaklanan odalardaki havanın kaliteli olmasını sağlamaktadır. Organik pamuk, petrokimyasal ürünler içermediği için daha iyidir.
- **Yardım Derneklerine Bağış:** Geri dönüşümün sağlanması ile ilgili olarak genellikle gözlerden kaçan bir husus, işletmenin artık kullanılabilirliğini yitirmiş mobilya, masa örtüleri, yatak tekstilleri, ev aletleri, her tür perde, halı, vs. gibi ürünlerin daha sonra ne yapılabileceği sorunudur. Satma ya da başkalarına bağışlama bu ürünlerin yeniden kullanımını sağlayarak çöpe gitmelerini engellemenin en iyi yoludur. Gıda atıkları, açık büfe fazlalıkları barınaklara veya çiftçilere hibe edilebilir.
- **Dayanıklı Servis Gereçleri:** Fincanlar, bardaklar, kupalar, sofralar ve hizmet parçaları uzun süre kullanılan, tek kullanımlık olmayan ürünlerden seçilmelidir.
- **Çevre Dostu Yemek Sunma:** Yaban hayatını ve bitki türlerini korumak için doğal yaşama uygun olarak organik yetiştirilmiş, taze hasat edilmiş yöresel yiyecekler sunmaya özen gösterilmelidir.
- **Konukları "Yeşil" Hakkında Bilgilendirmek:** Otelin Web sitesine bakan veya tesislerinde kalan konuklar, yapılan “Yeşil” eylemler ve bu eylemlerin neden önemli olduğu konusunda bilgilendirilmeli ve başkaları da yeşil eylemlere katılım konusunda teşvik edilmelidir.
- **"Yeşil" Hakkında Personel Eğitimi:** İşletmenin çalışanları “Yeşil” eylemlerin önemi ve bu programa destek olmalarına neden gerek olduğu konusunda bilgilendirilmeli, kendi “Yeşil” eylemleri için teşvik edilmeli ve bu eylemlere sahip çıkılmalıdır.
- **Enerji Tasarrufu:** Enerji tasarruflu aydınlatma ve cihazların kullanımı yoluyla, izolasyon ve hava şartlarına uygun olarak kurulacak esnek sistemler sayesinde tüketilen enerji miktarı azaltılmalı, kullanımda değil iken ışık ve aletleri kapatılarak enerjinin verimli kullanımı sağlanmalıdır. Böylece dramatik fedakârlıklar yapılmadan evlerimiz ve taşıtlardaki enerji tüketimini azaltmak

mümkündür. Bu yenilenemeyen kaynaklara olan bağımlılığımızı ve çok miktarda enerji kullanımı ile ilgili maliyetleri azaltır.

- **Çevre Temizlik:** Kat hizmetleri ve çamaşırhanelerde insana ve çevreye zararlı kimyasallar ve temizlik malzemeleri ve yıpranmayı hızlandıran kaba temizleme yöntemlerinden vazgeçilmelidir. Kaçınılması gereken malzemeler; parfümlü veya kokulu çamaşır malzemeleri, halı temizleyicileri, temizlik malzemeleri ya da hava ferahlatıcılarıdır.
- **Sağlık Kulübü:** Otelde, misafirlerin kullanabileceği, kardiyovasküler, ağırlık, dayanıklılık ekipmanlarının olduğu bir sağlık kulübü olmalıdır.
- **Taze Hava:** Otel açılabilen pencerelere ve temiz hava sirkülasyonu sağlayacak bir sisteme sahip olmalıdır. Şehirlerde bile, açık havanın, kapalı ortamda dönen bayat havadan daha sağlıklı olduğu unutulmamalıdır.
- **Gri Su Geri Dönüşüm:** “Gri Atık Su”, mutfakta kullanılan yıkama suyu, banyolardaki lavabo, duş/küvetler, çamaşırhaneden çıkan atık suya verilen isimdir. Bu atık suda, çevreyi kirletmeyen, biyolojik olarak parçalanabilen sabunlar, toprakta çözülebilen malzemelerden yapılmış ürünler dışında temizlik malzemesi olmamalıdır. Bu sular, peyzaj ve bahçelerin sulanmasında kullanılabilir. Böylece hem suyun topraktan süzülerek geçip yeraltı sularına tekrar katılımıyla geri dönüşüm sağlanabilir, hem de sulama işlemleri için taze su tüketimi ihtiyacı azalmış olur.
- **Odalara Geri Dönüşüm Kutuları:** Konuk odalarına konacak geri dönüşüm kutuları, müşterilere geri dönüşümün yararlarını hatırlatacak ve farkındalıklarını arttıracak, onların geri dönüşüme katkıları ile otelin de ayrıştırmaya harcadığı ekstra zamandan tasarruf etmesini sağlayacaktır.
- **Gübreleşme (Kompost):** Gübre, katı organik maddelerin, bakteriler, mantarlar ve diğer organizmalarca, biyolojik ayrıştırma ile oluşan, toprağı zenginleştiren, toprak benzeri bir üründür. Bu zenginleşme toprağı besleyerek aynı zamanda nem tutma özelliğini artırır. Böylece ek sulama ihtiyacını azaltır.
- **Koruma Bakım:** Bir otelin yeşil programına önemli bir katkı da mevcut donanımını, yıpranıp bozuldukça, daha verimli, çevre dostu donanım şekline

dönüştürmektir. Bunlara örnek olarak; su tüketimi fazla duş, musluk başlıkları ve sifonlar, enerji tüketimi fazla ampuller, buzdolabı ve derin dondurucular, buz makinaları, çamaşır ve kurutma makinaları, klimalar, fırınlar, ısıtıcılar, bilgisayarları sayabiliriz.

- **Gazete Programı:** Gazete dağıtımının, her konuk odasına değil de, sadece isteyen konuklara yapılarak yersiz kâğıt tüketiminin engellenmesi ve atık tüketiminin azaltılması.
- **Sigara İçilmeyen Oda:** Sigara içilen/içilmeyen oda kavramı yerine, tüm odalarında sigara içimi yasak olan oteller mevcuttur ve çoğalmaktadır. Böylece temizlemesi çok zor olan sinmiş sigara kokusu ve isten kurtulunarak temizlik malzemeleri ve zamandan tasarruf yapılmış olunur.
- **Organik Gıda Servisi:** Organik gıda, böcek ilacı ve suni gübre kullanılmadan yetiştirilmiş gıdalardır. Bitkilerin beslenmesi doğal gübrelerle yapılmalıdır. Zararlı böceklerden korunması ise, yan sağlıklı bitkiler ve faydalı böceklerle yapılmalıdır.
- **Havlu Yeniden kullanım Programı:** Havlu, çarşaf, pike vs. tekstil ürünleri, konuk talep etmediği sürece her gün değil belli aralarla değiştirilmelidir. Bazı oteller, müşterilerine bunu önceden bildirerek istek doğrultusunda uygulamaya geçmişlerdir. Böylece bir yandan su, enerji, zaman ve temizlik malzemelerinden tasarruf edilirken, bir yandan da bu tekstil malzemelerinin yıpranma süresi uzamakta, çevre korunmaktadır.
- **Ulaşım:** Bazı oteller, tesise ulaşımında ya da çevre gezilerinde, kendi araçlarıyla toplu taşıma olanağı sunarak hava kirliliği ve yakıt tüketiminin azalmasına katkıda bulunmaktadır. Bu araçlarda alternatif çevre dostu yakıt kullanımı mevcudiyeti çevreye katkısını arttırır.

22.09.2008 tarih ve 27005 sayı ile Resmi Gazete’ de Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesislerine Çevreye Duyarlı Konaklama Tesis Belgesi Verilmesine Dair Tebliğ Ek. 2’de yer almaktadır. Bu tebliğ dört bölümden oluşmuştur. Tebliğin birinci bölümünde amaç, kapsam ve dayanak ele alınmıştır. Tebliğin ikinci bölümünde Çevreye Duyarlı Konaklama Tesis Belgesi başvurusu sırasında istenilen belgelere ilişkin usul ve esaslar ele alınmıştır. Tebliğin üçüncü bölümünde, başvuruların

değerlendirilmesi ve sınıflandırma çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar yer almaktadır. Tebliğin dördüncü bölümü ise Son Hükümleri barındırmaktadır.

Bu Tebliğ yürürlüğe girmeden önce Kültür ve Turizm Bakanlığından Çevre Dostu Kuruluş Belgesi (Çam Simgesi) almış olan konaklama tesisleri, bu Tebliğin yayımlanma tarihinden itibaren bir yıl içinde, bu Tebliğin Ek-1’inde bulunan Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri İçin Sınıflandırma Formu ile sınıfları için belirlenen asgari puanı oluşturan standartları sağlarlar. Sınıfları için belirlenen asgari puanı sağlayan tesislere Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi (Yeşil Yıldız Simgesi) ve plaketi düzenlenir. Sınıfları için belirlenen asgari puanı sağlayamayan tesislere ait Çevre Dostu Kuruluş Belgesi (Çam Simgesi) iptal edilir.

2.3.2.2 Yeşil Otellerin Oluşum Sebepleri

Ağırlama sektörü dünyanın yükselen trendlerini takip etmesi gerekir. Hatta “Bana ne dünyadan!” söylemini dillendiren bile... Çevreye duyarlılığın artmasıyla birlikte turizm alanında “Ekoturizm” anlayışı git gide yaygınlaşmaktadır. Yerli ve yabancı turistlerinde tatil yörelerinde konaklama yapacağı tesislerde yalnızca beş yıldızlı otel olması yeterli olmadığı, çevreye duyarlı tesis olduğunu gösteren etiketlerden oluşan semboller ve belgeleri önemsemektedir. Böylece kendisini yeşil yıldızlı çevreye duyarlı tesis ile adlandıran otellerin çoğalmasına neden olmaktadır.³¹

ISO 14000 ÇYS konaklama işletmelerinin doğal çevreye olan olumsuz etkilerini en aza indirgeyerek hem bugünün turistik tüketicilerine en iyi tatil imkânı sağlanacak, hem de gelecekteki turistik tüketicilerin tatil hakları korunmuş olacaktır. Böylece ISO 14001 ÇYS turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasına da hizmet etmiş olacaktır.³²

Doğayı korumaya ve sürdürülebilir turizme yönelik otel yönetimi uygulamalarını kapsayan Yeşil otelcilik, hem konaklama tesislerinin enerji tasarrufu

³¹ Hakan Öneş, “Turizm Yeşeriyor”, **Gastronomi**, Boyut Yayıncılık, Sayı: 68, İstanbul, Şubat-Mart 2008, s.78.

³² Tuna, **a.g.e.**,s.52.

sağlamasına, hem de doğaya bırakılan atıkların azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Yeşil yıldızlı konaklama işletmeciliği sektörde her geçen gün önemi artan bir uygulama olarak görülmektedir. Devletin çevreyi koruma politikaları, tüketici ve sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki tutumları ve artan rekabet şartları yeşil otelcilikğe yönelişin nedenleri arasındadır.³³

Turizm tesislerinde su olmadan hizmet üretmek ve sunmak hemen hemen imkansızdır. Otellerde enerji ve su ihtiyacı birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğundan dolayı bunların yönetimi de ayrı düşünülemez. Otelin kullandığı makine ve teçhizatların çevreye uyumlu olması, enerji ve su tasarrufunun sağlanması anlamına gelmektedir.³⁴

Konaklama işletmelerinin çevreye duyarlı uygulamalar geliştirmesinin sektörün geleceği açısından bir zorunluluk olduğunun anlaşılması birçok kurumu bu konuda çözüm üretmeye itmiştir. Bu kurumların başında elbette ki sivil kuruluşlar ve sektörel birlik ve inisiyatifler gelmektedir. Bu kapsamda hemen bütün sektörel birliklerin çevre koruma konusunda öngörüler oluşturup uygulamayı desteklemek amacıyla yayınlar yaptığı görülmektedir. Bu kurumların yanında sürdürülebilir turizmin konaklama işletmeleri açısından gerektirdiği ilkeleri ortaya koyan programlar çevre duyarlılık konusunda bir çerçeve sunmaktadır. Çevreye duyarlı uygulamaları teşvik eden bazı sertifikasyon uygulamalarında bu konuda konaklama işletmelerini harekete geçirmeleri dolayısıyla önemli örneklerdir.³⁵

Genel olarak dünyada 20.asrın sonlarına doğru meydana gelen küreselleşme kavramı kitle turizmini çok olumlu bir şekilde etkilemiştir. Böylece hem yabancı hem de yerli turist sayılarının gün geçtikçe artması turizm işletmelerindeki tesis taleplerinin artışıyla doğru orantılıdır. Ülkemizde olduğu gibi çok tarihi ve doğal değerlere sahip olan ülkelerin otelcilik alanında kongre otellerinin, tatil yörelerindeki otellerin ve şehir otellerinin zamanla arttığı görülmektedir. Turizm işletme tesisleri, global

³³ Lütfi Atay, S. Emre Dilek. "Konaklama İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları: İbis Otel Örneği", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XVIII, Sayı: 1, 2013, s. 203-209.

³⁴ Murat Emeksiz, "Küçük Otel İşletmeleri ve Çevre Yönetimi", **Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:X, Sayı: 18, Aralık 2007, s. 141-156.

³⁵ Kahraman, Türkay, **a.g.e.**, s. 155.

olarak su ve enerji tüketiminin ve kullanıcı sayısının çok fazla olması nedeniyle hızla yıpranmakta ve dolayısıyla yenilenmeye ihtiyaç duymaktadır.

Son zamanlarda turizm ve küresel ısınmanın birbiriyle doğrudan veya dolaylı ilişkiler oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişkiler:

- İklim değişiklikleri ve etkiler
- Çevre değişikliği ile ilgili dolaylı etkiler
- Ulaşım ile yeni varılacak yerlerin ortaya çıkışı ve ücretlerin azalması
- Dolaylı olarak sosyal değişikliklerin oluşmasıdır.

Bu faktörlerin tümü dünya turizminin küreselleşmesi, sera gazları (SEG) emisyonunun artmasına ve küresel ısınmanın gittikçe artmasına neden oluşturmaktadır.

Turizm işletmelerinin tesislerinden kaynaklanan CO₂ ve SEG salınım emisyonları incelendiğinde; dünyada turizm ile ilgili tesislerin payının %25 gibi önemli bir değer olduğu görülmektedir. Elde edilen istatistik bulgulara göre otellerde konaklayan bir misafirin günlük tükettiği enerji 130 Mj ve günlük salınan CO₂ emisyonu miktarı ise 20,6 kilogramdır. Elde edilen bu oranlar diğer tesislerle de karşılaştırıldığında zaman günlük ortalama 98 MJ ve 15,6 kilogram olarak hesaplanmıştır. Netice olarak, bütün turistik tesislerin içinde en önemli enerji harcayan tesis tipi olarak oteller öne çıkmaktadır. Böylece turizm endüstrisinin yeni bir anlayışa geçme zamanının geldiği anlaşılmaktadır. Son zamanlardaki değişimin devamı olarak “Sürdürülebilir Turistik Tesis” ya da “Yeşil Otel” adı altında etiketler ortaya konmuş ve küresel olarakta bir araştırma konusu meydana gelmiştir. Turizm tesislerin ve yapılan faaliyetlerinin yalnızca çevreye verdiği zararları aza indirmekle kalmayıp, aynı anda yaşam performansını da arttırmaya yönelik adımların hızlı olarak atılması gerekmektedir.

“Sürdürülebilir Otel” veya başka bir söyleyişle “Yeşil Otel” kavramıyla su ve enerji tüketimini azaltan, CO₂ salınım emisyonları aza indirgeyerek, küresel olarak iklim değişikliklerine pozitif bir katkı oluşturan çevre dostu ve geri dönüşümü olan yerel malzemelerle inşaatı sağlanmış ve yatırımcısının çevresel ve sosyal sorumluluğuna sahipliğini belgeleyen bir anlayış meydana gelmektedir.

“Sürdürülebilir Otel” kavramı gittikçe yaygınlaşarak dünya klasmanında isim yapmış otel zincirlerinden butik otellere kadar, otel işletmesinde ve tasarımında bir çok değişikliğe gidilmesine yol açmıştır. Bazı yeşil otellerde kendi içerisinde elektronik aletler bulundurmazken, bazıları da yalnızca müşteri isteğine bağlı olarak çarşaf ve havlu değişimine giderek tasarruf elde etmektedirler. Turistik tesislerde uygun olan çözüm yolu gelişmiş olan teknolojilerin kullanılmasına geçerek su tüketimini ve “karbon ayak izinin” azalmasını sağlamalıdır. Turizmin geniş kapsamlı bir değişime gitmesi otel müşteri profilinin değişikliğine ve “Eco-friendly Traveller / Çevre Dostu Gezgin” kavramının çıkmasıyla birlikte başlamıştır. Bundan sonra turistlerde konaklama yapacakları otellerin “sürdürülebilir ve çevre dostu” olduklarına ait etiketlere dikkatle bakmaktadır. Artık iş dünyasının “sürdürülebilir iş politikaları ve CO₂ azalmasını” desteklemeleri nedeniyle iş seyahatlerinde konaklama yapacakları otellerin çevre dostu olması gerekliliği önem kazanmıştır. Böylece oteller çevre dostu olduğuna dair etiket ve sertifikaların alınması çalışmalarına yönelmişlerdir. Zira otel işletmecileri ve operatörleri “çevreye duyarlı otellerin” standart otellere göre daha avantajlı durumda olacağının farkına varmışlardır.³⁶

2.3.2.3 Yeşil Otel Sertifika Programı

Turizm sektörünün ülkemizde katılabileceği ve uygulanmakta olan çeşitli yeşil sertifika programları ve standartizasyon sistemleri bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu program ve sistemler kısaca tanıtılmıştır.³⁷

ISO 14001 Standardına Uyum Programı

- Su, enerji ve diğer girdilerde tasarruf elde etmek,
- Çalışanların bu sürece aktif olarak katılımı,

³⁶ Nilay Canbay, “Turizm Sektöründe Yükselen Trend: Yeşil Oteller”, (Çevrimiçi) http://www.yesilbinadergisi.com/yayin/703/turizm-sektorunde-yukselen-trend-yesil-oteller_21183.html%20-%20.XjblfaEBuL4g#.Xk_uOT_V6UJ, 04.07.2013.

³⁷ TÜSİAD, **Sürdürülebilir Turizm**, TÜSİAD Dergisi, Eylül 2012, Yayın No: TÜSİAD-T/2012-09/531, İstanbul, Sis Matbaacılık, Eylül 2012, s. 64.

- Yerel ve bölgesel topluluklar arasında ilişkilerin gelişimi.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yeşil Yıldız Çevreye Duyarlılık Kampanyası

- 1993'ten beri verilen Çevre Dostu Kuruluş Belgesi'nin güncel muadili,
- “Çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi ve özendirilmesi” hedefi,
- Su, enerji ve çevreye zararlı maddelerin tüketilmesinin ve atık miktarının azaltılması,
- Enerjinin verimli kullanılmasının arttırılması ve yenilenebilir enerjinin yaygınlaştırılmasının teşviki,
- Tesislerin yatırım aşamasından itibaren çevreye duyarlı olarak planlanması
- Tesisin mimarisinin çevre ve ekoloji ile uyumunun sağlanması
- Çevreye duyarlılık konusunda bilinçlendirme ve eğitim uygulamaları

TUROFED – Diversey Beyaz Yıldız Çevre Programı

- İşletmeleri performansa dayalı değerlendirme (A+, A, B)
- Tesislerin yılda iki defa denetimi
- Su, hava, enerji ve atık konularında operasyonel verimliliğin arttırılması
- Operasyonel maliyetlerden %20-%80 oranında tasarruf sağlanması
- Sektör verilerini kıyaslama olanağı veren “Benchmarking uygulaması

TUROB Greening Hotels

- Dünyanın en büyük akreditasyon firmalarından Bureau Veritas tarafından düzenli denetim
- Tesislerin kapsamlı olarak enerji yönetimi, su tasarrufu, iç hava kalitesi, atık geri dönüşümü konularında ayrıntılı değerlendirilmesi

ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi en yaygın olarak başvuru alan uluslararası bir sertifika olup, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yeşil Yıldız Çevreye Duyarlılık Kampanyası, TÜROFED Beyaz Yıldız Çevre Programı ve TUROB Greening Hotels Programı da bu uygulamalara destek amaçlı yürürlükte olan ulusal programlardır. Bu sertifika programlarının yanı sıra, sertifikalandırmaya gitmeden kuruluşların belli

sürdürülebilirlik ilkelerine uyduklarına dair kendi beyanlarını esas alan modeller de bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler 'in “Küresel İlkeler Sözleşmesi” (Global Compact) ve REC Türkiye ve TÜSİAD'ın kurduğu “İklim Platformu” bu modellere örnek gösterilebilir.

2.3.2.4 Yeşil Otellerin Çevreye Etkileri

Yeşil Oteller Birliği Başkanı Patricia Griffin, çevremizi korumada sadece işletmenin yalnız başına uygulamalarının yeterli olmayacağını, tüketicilerin de yardımcı olması, yeşil seyahat konusunda bilinçlendirilmesi gerekmekte olduğunu belirtmiştir.³⁸

Bu bölümde yeşil otellerin çevreye olumlu ve olumsuz etkileri incelenecektir.

2.3.2.4.1 Yeşil Otellerin Çevreye Olumlu Etkileri

Yeşil otellerin çevreye olumlu etkileri;³⁹

- Bölge halkı için içilebilir su ve yiyecek temini,
- Modern sağlık hizmetleri,
- Gelişmiş eğitim,
- Geleneksel kültür faaliyetlerinin yeniden değerlendirilmesi,
- Yaşam ve konfor koşullarının geliştirilmesi,
- Su israfının önlenmesi,
- Tabii kaynakların ekonomik olarak kullanılması,
- Enerjinin verimli kullanımı temin etmek,
- Çevresel zararı arttıracak maddelerin tüketilmesinin ve atık miktarının artmasını önlemek,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının ve geri dönüştürülebilen maddelerin kullanımını teşvik etmek,
- Kurulacak olan konaklama işletmelerinde yatırım esnasında çevreyi koruma amaçlı gerekli olan ilgili faaliyetleri başlatması,

³⁸ Patricia, Griffin, **Green Prediction**, 27.06.2009, (Çevrimiçi) [www.http://greenhotels.com/pressedrel.php#b3](http://greenhotels.com/pressedrel.php#b3), 16.12.2013.

³⁹ Tuyup, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Sektöründe İşverenlerin ve Çalışanların Uyum Yeteneklerinin Arttırılması Projesi, (Çevrimiçi) tuyup.turizm.gov.tr/yayin, 20 Kasım 2015.

- Bütüncül bir yaklaşımla çevrenin korunmasını sağlamak,
- Çevre koruma bilincinin geliştirilmesi ve bu bilinçteki insanlar tarafından tercih edilmek,
- İşletmelerin orta vadeli maliyetleri azaltmak,
- İşletme personelinin bilinçlendirilmesini sağlamak,
- İş gücünün çok verimli halde kullanılmasını temin etmek,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın teşvik ettiği elektrik ile ilgili enerji desteğinden yararlanmak,
- Sürdürülebilir rekabet avantajını elde etmek,
- En önemlisi gelecek nesillere “Yeşil Bir Miras” bırakmaktır.

2.3.2.4.2 Yeşil Otellerin Çevreye Olumsuz Etkileri

Yeşil otellerin çevreye olumsuz etkileri;⁴⁰

- Bölgesel fiyat artışlarına neden olabilir (iş gücü için ödenen ücretler ve yerelde üretilen malların fiyatlarında artış),
- Şovlar, festivaller, gösteriler gibi kültürel faaliyetlerin bir ticari etkinlik olarak turistlere sunulmaya başlanması, bu değerlerin kendine has olan yapısını bozmakta ve kültürel bozulmalara neden olabilmektedir.
- Konaklamalar, hizmetler, alt yapı gibi yerel olanakların turistlerle paylaşılması,
- Yönetim ve profesyonel kadrolar için yöre dışından büyük yetki ve yüksek ücretlerle istihdam sağlanması,
- Alkol tüketimi, kumar, çeşitli suçlar gibi asayiş bozan faaliyetlerin çoğalması,
- Turist sayılarındaki artışla birlikte yerel kültürde ve dilde bozulma olması gibi durumların meydana çıkardığı rahatsızlıklar,
- Turizm sektörünün geliştirilmesi için yerel ve doğal alanlar ile ilgili önemli değişiklikler yapılması. Bu değişikliklerle bölge halkı, topraklarından ve

⁴⁰ Nazan Kuter, H. Emre Ünal, “Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri”, **Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi**, Cilt: IX, Sayı: 2, 2009, s.146-156.

yıllarca kullandıkları deniz ve doğadan mahrum bırakılmaktadır. Geleneksel üretim faaliyetleri ortadan kaldırılmakta onun yerine mevsimlik faaliyete dayanan bir kültür ve ticari bir ilişki biçimi kurulmaktadır. Böylece, bir kültür tümü ile ortadan kaldırılarak turizm endüstrilerine fonksiyonel bir yapı kurulmaktadır.

- Hızlı nüfus artışı,
- Bölge halkının memnuniyetinde azalma,
- Bölge halkının yeme-içme kültüründe değişiklikler,
- Yöredeki sosyal ilişkilerde bozulmaların ortaya çıkması,
- Suç oranlarının artması,
- HIV / AIDS ve benzeri bulaşıcı hastalıkların artması,
- Yörede yaşayanlarda sağlık problemlerinin artışı,
- Uuslararası dillerin yöresel dil ve lehçenin yerini alması.

2.3.2.5 Yeşil Otellerin Turizme Etkileri

Bu bölümde yeşil otellerin turizm üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri incelenecektir.

2.3.2.5.1 Yeşil Otellerin Turizme Olumlu Etkileri

Yeşil otellerin turizme olumlu etkileri;⁴¹

- Turizmde en hızlı büyüyen sektör, yeşil turizmdir.
- Yeşil Turizmi seçen turistlerin yıllık seyahat masrafları alışlagilmiş turistlere nazaran kişi başı ortalaması 2000 dolar fazladır.
- Yeşil Turizmi tercih eden turistlerin yarısından fazlasının bir konaklamada kalma gün sayısı ortalama 8-14 gün arasında değişmektedir.
- Konaklamada Yeşil Turizmi seçen her 4 turistten birinin yıllık geliri 50 bin doların üzerindedir.
- Tatilcilerin %56'sı konaklayacağı tesislerin yeşil yıldız sertifikalı olup olmadığını araştırmaktadır.

⁴¹ Tuyup, a.g.e., 57.

- İş seyahatleri yapanların %95'i otellerin “yeşil” olması gerektiğine inanmaktadır.
- Konaklama tesislerinde soğutma ve ısıtma, sıcak su üretimi işlerinde yapılan 1⁰C’lik değişimle sağlanan tasarruf oranı % 5-7 civarındadır.
- Yeşil otellerde yatırım için inşaat planlanmasında yapım maliyetleri %5-10 artmakta iken elde edilen tasarruf %50-70 civarında olacaktır.
- Aydınlatmada tasarruflu araçların kullanılmasıyla %20 ile %80 tasarruf sağlanabilmektedir.
- Otomatik sistemde çalışan ısınma ve soğutmada % 20 oranında tasarruf sağlanır.
- Su pompası, buhar jeneratörü, frekans invertörü, eşanjör, ısı geri kazanım sistemi, trijenerasyon, kojenerasyon ve hibrit sistemler gibi enerjinin kontrollü kullanılmasını sağlayan teknolojik ekipmanlar yüksek oranda tasarrufun elde edilmesini sağlar.

2.3.2.5.2 Yeşil Otellerin Turizme Olumsuz Etkileri

Guernsey’de 135 otel işletmesi üzerinde araştırma yapan Stabler ve Goodal’da (1997) otel genel müdürlerinin, turizm endüstrisi ve konaklama sektörünün çevresel etkisinin ılımlı seviyede olduğunu, yeşil uygulamalarının turistleri memnun edici hizmet sunmada sorun çıkarttığını, ekonomik performansa çok düşük etkisi olduğunu ve yatırım ve işletme maliyetlerinin çok yüksek olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.⁴²

⁴² Mike J. Stabler ve Brian Goodall, “Environmental Awareness, Action and Performance in the Guernsey Hospitality Sector”, **Tourism Management**, Cilt:XVIII, Sayı:1, 1997, s.19-33, Aktaran: Gürkan Akdağ, Ozan Güler, Osman Demirtaş, v.d., “Turizm ve Çevre İlişkisi: Türkiye’deki Yeşil Otellerin Gözünden Yeşil Otelcilik Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 4-6 Haziran 2014, s.258-267.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEŞİL OTELLERİN TURİST VE ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ALGISI MUĞLA İLİ ÖRNEĞİ

Bu bölümde, yeşil otellerin Türkiye’de turizme ve çevreye katkısı ile ilgili yapılan araştırmanın amacı ve önemi, kapsamı, araştırma yöntemi, araştırma örnekleme, veri toplama süreci, araştırmanın sınırları, Muğla bölgesi yeşil otel listesi, yeşil otellerde turizm ve çevre planlaması, ziyaretçiler ile yapılan anket sonuçları ile bulguların genel olarak yeşil otelleri ziyaret eden turistlerin algı değerlendirilmesi incelenecektir.

3.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma ile Yeşil Otellerin Turist ve Çevre üzerindeki algısı, turistlerin yeşil otel tercih önceliğinin önemi araştırılarak, Yeşil Yıldız Otel bilinci bakımından ya da farkındalığı açısından yerli ve yabancı turist arasında farklılık olup olmadığının araştırılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Türkiye’de turizm sektörü gelişirken çevre duyarlılığı bilinci çerçevesinde gerekenleri ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yeşil Otel oluşumunda tasarruf yolu ile işletme ve ülke ekonomisine katkılarının önemi; pazarlama ve tanıtımda Yeşil Otellerin tanıtımının önceliklerinin önemi; Avrupa tur operatörü şirketlerinin çevreye duyarlı tesislere öncelik vermesinin önemi; doğaya verilen zararların önlenmesinde Yeşil Otellerin katkısının önemi ele alınmıştır.

Bu çalışmanın en önemli amaçlarından biri de doğayı koruyan turizm işletmelerinin yanında olma gerekliliğine dikkat çekmektir.

3.1.1 Araştırmanın Hipotezler

Yeşil otel hizmet konuları cinsiyete göre farklılık gösterir.

Yeşil otel alışkanlıkları cinsiyete göre farklılık gösterir.

Çevre koruma cinsiyete göre farklılık gösterir.

Yeşil otel hizmet konuları yaşa göre farklılık gösterir.

Yeşil otel alışkanlıkları yaşa göre farklılık gösterir.

Çevre koruma yaşa göre farklılık gösterir.

Yeşil otel hizmet konuları geliş sıklığına göre farklılık gösterir.

Yeşil otel alışkanlıkları geliş sıklığına göre farklılık gösterir.

Çevre koruma geliş sıklığına göre farklılık gösterir.

Yeşil otel hizmet konuları ile yeşil otel alışkanlıkları arasında doğrusal bir ilişki vardır.

Yeşil otel hizmet konuları ile çevre koruma arasında doğrusal bir ilişki vardır.

Yeşil otel alışkanlıkları ile çevre koruma arasında doğrusal bir ilişki vardır.

Aşağıdaki ifadeler cinsiyete bağımlıdır:

Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım.

Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim.

Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür.

Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı.

Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar.

Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim.

Rezervasyon yaptırmadan önce bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum.

Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktiririm.

Aşağıdaki ifadeler yaşa bağımlıdır:

Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım.

Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim.

Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür.

Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı.

Aşağıdaki ifadeler geliş sıklığına bağımlıdır:

Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım.

Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim.

Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür.

Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı.

Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar.

Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim.

Rezervasyon yaptırmadan önce bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum.

Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktiririm.

3.1.2 Kullanılan Ölçekler ve Anket Formunun Tasarımı

Araştırmada birincil verilerden yararlanılmıştır. Veri toplamak için hazırlanan anket formunda Yeşil Otelin hizmet konularının otel tercihindeki önemine yönelik 9 adet ifade, turistlerin Yeşil Otel alışkanlıklarını konu alan 8 adet ifade, Yeşil Otel beklenti ve yaklaşımlarını konu alan 4 adet ifade ve çevrenin korunmasına yönelik 5 adet ifade yer almaktadır. Böylece ankette toplam 26 adet ifade yer almaktadır. Ankette yer alan ifadeler 5’li Likert tipi ölçek (1 kesinlikle katılmıyorum...5 kesinlikle katılıyorum) türündedir. Ayrıca ankette turistlerin demografik özelliklerine, Türkiye’ye tatil için kaçınıcı gelişi, otel seçiminde etkili olan unsurlar, kalınan oteli tercih nedenleri ve mesleklerine yönelik sorularda yer almaktadır.

3.2 Araştırmanın Metodolojisi ve Uygulaması

İzin alınan 15 Yeşil Yıldız sertifikalı Otelere anket e- posta ile gönderilmiştir. Her bir otelin yönetiminden en az 50 turiste anketin uygulanması istenmiştir. Turistlere uygulanan anketler kargo ile araştırmacıya geri gönderilmiştir. Araştırmacıya ulaşan anket sayısı 617 adettir. Anketteki veriler IBM SPSS 20.0 paket programına kodlanarak girişi yapılmıştır.

Analiz sonuçlarında ilk olarak frekans analizi sonuçları ve tanımsal istatistikler verilmiştir. Anketteki ifadeler Açıklayıcı Faktör Analizine (AFA) tabi tutulmuştur ve Güvenilirlik Analizi yapılmıştır. Elde edilen faktörlerin demografik özelliklerine göre farklı olup olmadığını araştırmak üzere karşılaştırma testleri uygulanmıştır. Faktörler arası ilişkiyi saptamak için korelasyon analizi yapılmıştır. Her hangi bir faktöre yerleşemeyen ifadeler ile demografik özellikler arasında ilişkinin var olup olmadığı Ki-Kare analizi ile araştırılmıştır.

3.3 Araştırmanın Kapsamı

Çevreye duyarlı işletmelerin öneminin artmasından dolayı Yeşil Yıldız Sertifikalı Otel sayısının 125 adete ulaşması ve her geçen yıl giderek artması nedeniyle Yeşil Otelcilik ve Yeşil Yıldız Sertifikası uygulamaları bu çalışmanın kapsamına alınmıştır. TUROFED vasıtasıyla verilen Beyaz Yıldız ve Tur Operatörleri – Seyahat Acentelerinin verdiği Çevre Dostu Sertifikalı oteller kapsam dışında kalmıştır.

3.4 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket formu kullanılmıştır. Anket formları Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmıştır. Araştırmanın uygulaması aşamasında sosyal bilim araştırmalarında çok yaygın olarak kullanılan kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmada kullanılacak olan veri seti bu otellerde uygulanan bir anket yardımıyla elde edilmiştir. Bu araştırma çalışmalarımıza otel yöneticilerine izin yazısı müracaatı sonunda ancak 15 otelden izin alınabilmektedir. Bu durumda her otelden en az 50 turiste anket formu dağıtılmasına karar verilmiştir. Ancak otel yönetimi araştırmacının anketi uygulamasına izin vermeyip, kendileri anketin uygulanmasında yardımcı olmuştur. Bunun için araştırmacı e-posta yoluyla anket formunu otellerin yönetimine ulaştırılmıştır. Anket formları turistlere doldurtulup otel yönetimi tarafından kargo ile araştırmacıya geri gönderilmiştir. Toplamda dağıtılan 750 adet anket formlarından turistlere doldurtulup bu kısıtlı sürede araştırmacıya ulaşan anketlerin sayısı 617 adettir. Bu veriler elde edilirken araştırma birimlerinin kimliğinin gizli tutulmasına özen gösterilmiştir. Bu araştırmada amaç Yeşil Yıldızlı Otellerin özelliklerinin ve sosyal sorumluluk faaliyeti altında yürütülen çalışmaların incelenmesi, bazı otellerin de Yeşil Yıldızlı Otellere dönüştürülmesi gerekliliğinin ortaya çıkarılması ve turistlerin Yeşil Yıldızlı Otelleri tercih etme nedenlerinin araştırılmasıdır.

3.5 Araştırmanın Anakütlesi ve Örneklemi

Anakütle veya evren, araştırma sonuçlarının genellendiği ve içerisinde araştırma örnekleminin seçildiği birimler topluluğudur.¹ Araştırma konusu olan ve araştırma sonuçlarının genelleneceği birimlerin tümünden çoğu zaman aşağıdaki nedenlerden dolayı veri elde edilmez:²

- Anakütle birim sayısının çok büyük olması, anakütle listesinin mevcut olmaması ve geniş bir coğrafi alana yayılmış olması,
- Araştırma için ayrılan bütçenin kısıtlı olması,
- Araştırma için ayrılan sürenin sınırlı olması,
- Verilerin sürekli gözlem yoluyla elde edilmesi,
- Veriler elde edilirken araştırma birimlerinin zarar görmesi veya yok edilmesi

söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla anakütleden bir örneklem seçilmesi zorunlu hale gelmektedir. Örneklem, belirli bir anakütleden belirli kurallara göre (tesadüfi) seçilmiş ve seçildiği anakütleyi temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir.³ Tanımdan da anlaşılacağı gibi, örneklemin en önemli özelliği yansız ve temsili olmalıdır.⁴ Yukarıda sayılan nedenlerden dolayı araştırmaların çoğu örneklem üzerinden yapılır. Elde edilen örneklem sonuçları ki istatistik adı verilir ilgili anakütleye genellenir. Bu genelleme ya anakütle parametre tahmini (kestirim) ya da anakütle parametreleri hakkındaki iddiaların (hipotez testleri) araştırılması şeklinde olur.

Bu araştırmanın örneklem çerçevesi Muğla Bölgesinde Yeşil Yıldız almış olan otellerde konaklayan yerli ve yabancı turistlerdir. Araştırmanın örnekleme yöntemi Muğla Bölgesinde Yeşil Yıldız almış otellerde konaklayan yerli ve yabancı turistler arasından sosyal bilim araştırmalarında çok yaygın olarak kullanılan kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmada kullanılacak olan veri seti bu

¹ Sait Gürbüz, Faruk Şahin, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-Felsefe-Yöntem-Analiz**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 4.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2017, s.125.

² Neyran Orhunbilge, **Tanımsal İstatistik Olasılık ve Olasılık Dağılımları**, Gözden geçirilmiş 2.Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd.Şti. , 2014, s.14.

³ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 9.Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1999, s.110.

⁴ Gürbüz, Şahin, **a.g.e.**, s.125.

otellerde konaklayan turistlere uygulanan bir anket yardımıyla elde edilmiştir.⁵ Anket bir kez uygulandığında elde edilen veri yatay kesit verilerden oluşmaktadır. Anket uygulanacak örnek hacminin belirlenmesi için, örnek istatistiği ile anakütle parametresi arasındaki hata marjının (E) %95 güven düzeyinde en fazla %5 olması için en az gerekli örnek büyüklüğü (n),

$$n = \frac{Z^2 PQ}{E^2}$$

formülü kullanılmıştır. Belirtilen güven düzeyinde ve hata marjında en büyük örneklem hacmini elde edebilmek için P ve Q birbirine eşit alınmıştır.⁶ Anakütleyi temsil edebilecek örnek büyüklüğü en az;

$$n = \frac{1,96^2 * 0,5 * 0,5}{0,05^2} \cong 385$$

olarak tahmin edilmiştir. Muğla Bölgesinde Yeşil Yıldız almış olan 15 otelde konaklayan turistlere anket uygulaması yapıldıktan sonra 617 ankete ulaşılmıştır.

3.6 Araştırmanın Sınırları

Muğla bölgesindeki Yeşil Yıldız Belgesi'ne sahip otellerde yerli ve yabancı ziyaretçilerle yapılan anket çalışması üzerinedir.

3.7 Muğla Bölgesi Yeşil Otelleri

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından başlatılan Yeşil Yıldız kampanyası kapsamında, Muğla bölgesinde, Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi, Yeşil Yıldız Belgesi almaya hak kazanmış oteller Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

⁵ Anketteki ifadeler şu çalışmalardaki sorulardan derlenmiştir: Jin-Soo Lee ve diğerleri, "Understanding How Consumers View Green Hotels: How A Hotel's Green Image Can Influence Behavioural Intentions", **Journal of Sustainable Tourism**, Cilt:XVIII, Sayı:7, September 2010, 901–914 ve Lisa Cometa, "Consumer Beliefs About Green Hotels", Kent State University College and Graduate School of Education, Ohio (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2012, (Çevrimiçi) https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=kent1331918204&disposition=inline Erişim Tarihi: 07.03.2014.

⁶ Neyran Orhunbilge, **Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayın, 2000, s.77.

Tablo 3.1. 31 Eylül 2015 İtibariyle Güncel Muğla Bölgesi Yeşil Yıldız Belgeli Tesisler Listesi

31 Eylül 2015 Tarihi İtibariyle Güncel Muğla Bölgesi Yeşil Yıldız Belgeli Tesisler Listesi				
TESİS ADI	İLİ	İLÇESİ	TESİS TÜRÜ	TESİS SINIFI
ANGEL'S MARMARİS OTEL	MUĞLA	MARMARİS	OTEL	5 YILDIZLI
ATA PARK OTEL	MUĞLA	FETHİYE	OTEL	4 YILDIZLI
BELCEKIZ TATİL KÖYÜ	MUĞLA	FETHİYE	TATİL KÖYÜ	5 YILDIZLI
CITY UNIQUE HOTEL FETHİYE	MUĞLA	FETHİYE	BUTİK OTEL	
D-RESORT GRAND AZUR	MUĞLA	MARMARİS	OTEL	5 YILDIZLI
ECE SARAY MARİNA&RESORT	MUĞLA	FETHİYE	ÖZEL KONAKLAMA TESİSİ	
ERSAN	MUĞLA	BODRUM	TATİL KÖYÜ	5 YILDIZLI
GRAND YAZICI CLUB TURBAN	MUĞLA	MARMARİS	OTEL	4 YILDIZLI
HİLTON DALAMAN GOLF RESORT&SPA	MUĞLA	ORTACA	OTEL + GOLF TESİSİ	5 YILDIZLI
KEFALUKA RESORT OTEL	MUĞLA	BODRUM	OTEL	5 YILDIZLI
LA BLANCHE OTEL	MUĞLA	BODRUM	OTEL	5 YILDIZLI
LIBERTY HOTELS HİSARÖNÜ	MUĞLA	FETHİYE	OTEL	3 YILDIZLI
MARTI RESORT	MUĞLA	MARMARİS	OTEL	5 YILDIZLI
MONTANA PINE RESORT OTEL	MUĞLA	FETHİYE	OTEL	4 YILDIZLI
RA TT HOTELS SARIGERME	MUĞLA	ORTACA	OTEL	5 YILDIZLI
SEA GARDEN	MUĞLA	BODRUM	OTEL	5 YILDIZLI
SEA GARDEN	MUĞLA	BODRUM	TATİL KÖYÜ	1.SINIF
SUNTOPIA PALACE OTEL	MUĞLA	ORTACA	OTEL	4 YILDIZLI
TT HOTELS TROPICAL	MUĞLA	ORTACA	OTEL	4 YILDIZLI
WORLD OF WONDERS BODRUM RESORT	MUĞLA	BODRUM	OTEL	5 YILDIZLI
YACHT CLASSIC	MUĞLA	FETHİYE	BUTİK OTEL	

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, (çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/Tr.9579/turizm-tesisleriguncelleniyor.html>, 27.11.2015

3.8 Araştırma Bulguları ve Yorumları

Araştırmanın bu bölümünde yeşil otel turistlerinden anket yoluyla elde edilen veriler istatistik yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların cinsiyet, yaş, meslek, uyruk vb. çeşitli özelliklerine ilişkin frekans analizlerinin ardından faktör ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Tanımsal istatistikler, karşılaştırma testleri ve ilişki analizi test ve katsayıları hesaplanarak yorumlanmıştır.

3.8.1 Frekans Analizleri

3.8.1.1 Turistlerin Otelere İlişkin Frekans Analizi

Araştırmaya katılan turistlerin Muğla Bölgesinde Yeşil Yıldız almış otellere göre dağılımı Tablo 3.2’de verilmiştir. Tablo 3.2 incelendiğinde Angel’s Marmaris otelinde konaklayan turistlerin 84’ünün araştırmaya katıldığı anlaşılmaktadır. Liberty Hotels Hisarönü ise 60 turist ile araştırmaya katılımda ikinci sıradadır. Holiday Village ve Family Life Tropical Resort’daki araştırmaya katılan turist sayısı sırasıyla 20 ve 18 olup son iki sırada yer almaktadır.

Tablo 3.2. Turistlerin Otelere Göre Dağılımı

Oteller	Frekans	Yüzdesi
Angel's Marmaris	84	13,6
Liberty Hotels Hisarönü	60	9,7
Grand Cettia	54	8,8
Ece Saray Marina Resort	50	8,1
Martı Otel	50	8,1
Otel Unique	47	7,6
Kefaluka Resort	43	7,0
Wow Bodrum Resort	43	7,0
Hilton Dalaman	40	6,5
Montana Pine Resort	39	6,3
La Blanche Resort Spa Otel	25	4,1
Ata Park Otel	23	3,7
D-Resort Grand Azur	21	3,4
Holiday Village	20	3,2
Family Life Tropical Resort	18	2,9
Toplam	617	100

3.8.1.2 Turistlerin Türkiye’ye Gelişlerine İlişkin Frekans Analizi

Araştırmaya katılanlara sorulan Türkiye’ye tatil için kaçınıcı gelişiniz sorusuna verilen cevaplardan %30’unun dört kez ve üzerinde, %23’ünün ise ilk kez geldiği anlaşılmaktadır. Yerli turist oranı ise %13,6’dır. Turistlerin yaklaşık %63’ü tatil için

Türkiye’ye birden fazla kez gelmeleri Türkiye’deki turizm olanaklarından memnun olduklarına yönelik bir ipucu vermektedir (Tablo 3.3).

Tablo 3.3. Turistlerin Tatil İçin Türkiye’ye Gelişlerine Göre Dağılımı

Türkiyeye tatil için kaçınıcı gelişiniz	Frekans	Yüzde
İlk kez geliyorum	142	23,0
2.Gelişim	115	18,6
3.Gelişim	91	14,7
4 ve daha fazla	185	30,0
Yerli turistim	84	13,6
Toplam	617	100

3.8.1.3 Turistlerin Otel Seçiminde ve Kaldıkları Oteli Tercih Etmelerinde Etkili Olan Unsurlara İlişkin Frekans Analizi

Turistlerin otel seçiminde etkili olan en önemli unsurlar Tablo 3.4’de verilmiştir. Tablo 3.4’den görüleceği üzere otel seçiminde %23,80 ile hijyen kurallarına uyulması ilk sıra yer almaktadır. Daha sonra %19,84 ile fiyatlar, %19,25 ile yiyecek ve içeceklerin doğal ortamda üretilmiş olması, %16,88 ile havuzların doğal temizleyiciler ile temizlenmesi ve %16,22 ile otelin yeşil sertifikalı olması otel seçiminde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bunları dışındaki unsurlar ise diğer başlığı altında toplanmış ve %4,02’dir.

Tablo 3.4. Turistlerin Otel Seçiminde Etkili Olan En Önemli Unsurlar

Tatile çıkarken otel seçiminde etkili olan unsurlar	Frekans	Yüzde
Hijyen kurallarına uyulması	361	23,80
Fiyatları	301	19,84
Yiyecek ve içeceklerin doğal ortamda üretilmiş olması	292	19,25
Havuzlarının doğal temizleyiciler ile temizlenmesi	256	16,88
Otelin yeşil sertifikalı olması	246	16,22
Diğer	61	4,02
Toplam ⁷	1517	100,00

⁷ Müşteriler birden fazla seçeneği işaretleyebildiğinden toplam örnek büyüklüğü olan 617’den fazla çıkmaktadır.

Turistlere otel seçiminde etkili olan unsurların yanı sıra kaldıkları oteli tercih etme nedenleri de sorulmuştur. Tablo 3.5’de turistlerin kaldıkları oteli tercih etme nedenlerine ilişkin frekans ve yüzdeler verilmiştir. Tablo 3.5’den de anlaşılabacağı üzere kalınan otelin tercihinde edilmesinde %25,33 ile fiyatlar, %21,97 ile hijyen kurallarına uyulması, %20,88 ile otelin yeşil sertifikalı olması, %18,18 ile havuzların doğal temizleyici ile temizlenmesi ve %11,68 ile yiyecek ve içeceklerin doğal ortamda üretilmiş olması şeklinde sıralanmaktadır. Bunların dışındaki etmenler ise diğer başlığı altında toplanmış olup oranı %1,97’dir.

Tablo 3.5. Turistlerin Kaldıkları Otel Tercih Etmelerinde Etkili Olan En Önemli Unsurlar

Kalınan otelin tercih nedeni	Frekans	Yüzde
Fiyatları	347	25,33
Hijyen kurallarına uyulması	301	21,97
Otelin yeşil sertifikalı olması	286	20,88
Havuzlarının doğal temizleyiciler ile temizlenmesi	249	18,18
Yiyecek ve içeceklerin doğal ortamda üretilmiş olması	160	11,68
Diğer	27	1,97
Toplam ⁸	1370	100

3.8.1.4 Yeşil Sertifikalı Otelin Hizmet Konularına İlişkin Turistlerin Görüşlerine İlişkin Frekans Analizi

Turistlere kaldıkları yeşil sertifikalı otelde eksik olduğunu düşündükleri hizmet konuları var olup olmadığı sorulduğunda; turistlerin %90,8’i hizmet konularında herhangi bir eksiklik olmadığı yönünde beyanda bulunurken, sadece %9,2’si hizmet konularında eksik olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 3.6).

⁸ Müşteriler birden fazla seçeneği işaretleyebildiğinden toplam örnek büyüklüğü olan 617’den fazla çıkmaktadır.

Tablo 3.6. Yeşil Sertifikalı Otelin Hizmet Konuları İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Yeşil sertifikalı bu otelde eksik olduğunu düşündüğünüz hizmet konuları var mıdır?	Frekans	Yüzde
Evet	57	9,2
Hayır	560	90,8
Toplam	617	100

Yeşil sertifikalı otelde eksik hizmet olduğunu düşünen turistlerin ifade ettiği eksik hizmet konuları ve dağılımı Tablo 3.7’de verilmiştir. Yeşil sertifikalı otelde eksik hizmet olduğunu söyleyen 57 kişiden 34’ü daha çok geri dönüşüm kutusu olmalı şeklinde öneride bulunmuştur. Hizmet hızı arttırılmalı diyenlerin sayısı ise 9 kişidir.

Tablo 3.7. Yeşil Sertifikalı Otelin Eksik Bulunan Hizmet Konuları ve Dağılımı

Yeşil sertifikalı bu otelde eksik olduğunu düşündüğünüz hizmet konuları nelerdir?	Frekans	Yüzde
Daha çok geri dönüşüm kutusu olmalı/ seçenekli olmalı	20	35,1
Odalarda-otelde geri dönüşüm kutuları olmalı	14	24,6
Hizmet hızı arttırılmalı	9	15,8
Personel sayısı artırılmalı	4	7,0
Yemek çeşitliği olmalı	4	7,0
Yeşil Otel bilgilendirmesi yapılmalı	1	1,8
İsraf konusunda bilgilendirme yapılmalı	1	1,8
Bay-bayan ayrı olmalı	1	1,8
Kafeler kapatılmamalı	1	1,8
Islak zeminler kaymamalı	1	1,8
Hilton'un anlatması gereken bir hikayesi olmalı	1	1,8
Toplam	57	100,0

3.8.1.5 Turistlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Analizi

Turistlerin cinsiyete, yaşa ve mesleklerine dağılımını belirlemek amacıyla frekans analiz yapılmıştır. Araştırmaya katılan turistlerden 58’i cinsiyetini, 106’sı yaşını ve 244’ü mesleğini belirtmemiştir. Cinsiyetini, yaşını ve mesleğini belirtmeyen turistler ilgili demografik özelliğin frekans analizi yapılırken dikkate alınmamıştır. Frekans analizinde, Tablo 3.8’de görüleceği üzere cinsiyetini belirten turistlerden %51,16’sı erkek, %48,84’ü kadındır. Her iki cinsiyet oranı birbirine yakındır. Ankete

katılıp yaşını belirtenlerin 118'i 31-34, 117'si ise 38-44 yaş aralığında olup her iki yaş aralığındakilerin oranı yaklaşık %42'dir. Ayrıca 10-16 yaş aralığında 5, 66 ve üzeri yaş aralığında ise 17 katılımcı vardır. Turistlerin verdiği cevaplara göre %15,21'sinin mesleği yönetici olmayan memur-teknik eleman-uzman, %7,87'si ev kadını, %7,33'ü serbest nitelikli meslek, %6,98'i avukat, doktor, mimar vb. serbest nitelikli meslek sahibidir. Turistlerin arasında %6,62 oranında emekli ve %5,19 oranında ise öğrenci vardır.

Tablo 3.8. Turistlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Analizi

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	273	48,84
	Erkek	286	51,16
Yaş	10-16	5	0,89
	17-23	41	7,33
	24-30	80	14,31
	31-37	118	21,11
	38-44	117	20,93
	45-51	71	12,70
	52-58	36	6,44
	59-65	26	4,65
	66-72	12	2,15
	73 ve üzeri	5	0,89
Meslek	Yönetici olmayan memur-teknik eleman-uzman	85	15,21
	Ev kadını	44	7,87
	Serbest nitelikli meslek	41	7,33
	Ücretli nitelikli uzman (avukat, doktor, mimar vb.)	39	6,98
	Emekli	37	6,62
	Öğrenci	29	5,19
	Tek başına çalışan, dükkan sahibi, esnaf (taksi şoförü dahil)	16	2,86
	İşyeri sahibi (20'den fazla çalışanlı)	15	2,68
	Seyyar-Kendi işi(freelance dahil), dükkanda hizmet vermiyor	13	2,33
	Yönetici (11-20 çalışanlı)	10	1,79
	Ustabaşı/ kalfa-kendine bağlı işçi çalışan	8	1,43
	Yönetici (20'den fazla çalışanlı)	7	1,25
	Yönetici (6-10 çalışanlı)	5	0,89

İşyeri sahibi (1-5 çalışanlı)	5	0,89
İşsiz	4	0,72
Yönetici (1-5 çalışanlı)	4	0,72
Çiftçi	4	0,72
İşyeri sahibi (6-10 çalışanlı)	4	0,72
İşyeri sahibi (11-20 çalışanlı)	3	0,54

3.8.2 Tanımsal İstatistikler

Turistlerin yeşil otellere karşı tutumuna yönelik yöneltilen 26 adet ifadeye ait ortalama, standart sapma ve değişim katsayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 3.9). Ankete katılan 617 turistin tamamı kendilerine yöneltilen ifadeleri cevaplandırmışlardır. Tüm ifadelerin ortalama değerleri 3,62 ile 4,31 arasında değişmektedir. Bu da bize genel turistlerin ifadelere olumlu yanıt verdiğini göstermektedir. En düşük ortalama 3,62 ile “yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım” ifadesidir. Bu ise bize turistlerin fiyata karşı duyarlı olduğunu göstermektedir. En yüksek ortalama 4,31 ile “çevrenin korunmasına duyarlı bireyler olmamız gereklidir” ifadesidir. Bu değer turistlerin çevreye karşı duyarlı ve kendilerini sorumlu hissettikleri anlamına gelir. Turistlerin ifadelere görüş birliği içinde olup olmadığını değişim katsayısından anlayabiliriz. Bunun için ortalama ve standart sapma kullanılarak;

$$DK(\%) = \frac{\sigma}{\mu} * 100$$

değişim katsayısı hesaplanmıştır. Değişim katsayısının sıfıra yakın olması turistlerin incelenen ifade açısından görüş birliği içinde olduğunu gösterecektir. Değişim katsayıları incelendiğinde %20,12 ile “çevrenin korunmasına duyarlı bireyler olmamız gereklidir” ifadesi en düşük değere sahiptir. Bu değerden turistlerin bu ifadeye diğer ifadelere göre en benzer cevapları verdikleri anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu ifade en yüksek ortalama değere sahiptir. Dolayısıyla turistlerin bu ifade üzerinde en üst düzeyde görüş birliğinde olduğunu göstermektedir. Değişim katsayısı %30,50 ile turistlerin cevaplarının en çok farklılaştığı ifade ise “rezervasyon yaptırmadan önce bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum” dur. Bunun anlamı

turistlerin otel rezervasyonu yaparken tesis hakkındaki bilgi düzeylerinin farklı olduğu, bu açıdan heterojen bir yapı sergiledikleri söylenebilir.

Tablo 3.9. Turistlerin İfadelere Verdiklerin Cevapların Tanımsal İstatistikleri

Sembol	İfadeler / Maddeler	N	Ortalama	Standart Sapma	Değişim Katsayısı (%)
K4	Rezervasyon yaptırırken tesisi yeşil otel sertifikalı olması önceliğimdir	617	3,96	0,96	24,34
K5	Tesisin hizmet sunumunda hijyen kurallarına önemle uyması gereklidir	617	4,28	0,88	20,44
K6	Yeşil otelin önceliği, yiyecek ve içecek temininde doğal ortamda üretilmiş gıdalardan olmalıdır	617	4,11	0,85	20,68
K7	Kalacağım otel çevreye duyarlı ve çevrenin korunmasına önem veren bir otel olmalıdır	617	4,08	0,88	21,62
K8	Yeşil otelin yüzme havuzlarının bakımı ve temizliği doğal temizlik malzemeleriyle yapılmalıdır	617	4,04	1,00	24,68
K9	Yeşil otellerin çevresine ve müşterisine daha iyi hizmet vermesi amacıyla, doğal tarım hay yapmaları için desteklediği çevre köylerin ürettiği, doğal ürünleri müşterilerine sunması otelin daha cazip hale gelmesini sağlar	617	4,03	0,95	23,55
K10	Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım	617	3,62	1,05	29,12
K11	Yeşil otel kaliteli hizmet sunar	617	3,91	0,95	24,32
K12	Konaklamalarda yeşil otelin temiz olduğuna inanırım	617	3,96	0,92	23,16
K13	Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim	617	3,86	0,92	23,94
K14	Arkadaşlarımı,seyahatlerinde yeşil otelde kalmaları için teşvik ederim	617	3,70	0,94	25,32
K15	Yeşil otel hakkında pozitif şeyler söylerim	617	3,89	0,87	22,47
K16	Yeşil otelde tekrar doldurulabilir sıvı sabunlara güven duyarım	617	3,75	1,02	27,23
K17	Otel odasında geri dönüşüm kutusu olmasını isterim	617	3,99	0,95	23,68
K18	Yeşil otellerin sağlıklı imkanlar sunduğuna inanırım	617	3,98	0,91	22,79
K19	Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür	617	3,70	0,97	26,30
K20	Yeşil otellerde havlu tekrar kullanım programını desteklerim	617	3,92	1,07	27,35
K21	Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı	617	4,06	0,84	20,67
K22	Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar	617	3,90	0,90	23,03
K23	Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim	617	4,05	0,93	22,96
K24	Rezervasyon yaptırmadan önce,bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum	617	3,78	1,15	30,50
K25	Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktirim	617	3,83	1,07	27,94
K26	Evimde kullandığım tekstil ürünlerinin doğallığına önem gösteririm	617	3,87	0,99	25,61
K27	Çevrenin korunmasına duyarlı bireyler olmamız gereklidir	617	4,31	0,87	20,12
K28	Çevre sorunu benim için önemlidir	617	4,24	0,89	21,01
K29	Arkadaşlarımı çevreye duyarlı olmaları konusunda bilgilendiririm	617	4,03	0,99	24,47

3.8.3 Faktör ve Güvenilirlik Analizi

Turistlerin yeşil otellere karşı olan tutumlarını ölçmek için ankette 26 adet ifade/maddeden oluşan bir ölçek yöneltmiştir. Bu ölçeğin yapı geçerliliğinin belirlenmesi amacıyla açıklayıcı faktör analiz (AFA), güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla da Conbach's Alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır.

3.8.3.1 Açıklayıcı Faktör Analizi

Faktör analizi birbiriyle ilişkili çok sayıdaki maddelerin bir araya getirilerek, birbirleri ile tutarlı daha az sayıda faktör elde etmeyi ve maddelerin oluşturduğu yapıların örüntüsünü keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli analizlerin genel adıdır. Diğer bir deyişle faktör analizi çok sayıdaki araştırma değişkenin birkaç temel faktörle ifade edilip edilemeyeceğini inceler. Faktör analizinin amaçları kısaca şöyledir:⁹

- Çok sayıda değişken kümesinde birbirleri ile tutarlı daha az sayıda faktör elde etmek yani boyut indirgemek
- Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında değişkenlerin oluşturduğu faktör veya yapıların isimlendirilmesi ve yorumlanması konusunda ipuçları elde etmek,
- Değişkenler ve faktörler arasındaki ilişki örüntüsünü keşfetmek,
- Ölçekleri oluşturan boyut veya faktörlerin yapı geçerliliğine dair kanıtlar elde etmek,
- Başka istatistik yöntemlerde kullanılacak olan gizli değişkenleri tespit etmek,
- Daha önce geliştirilmiş bir ölçüm aracının verilerle doğrulanıp doğrulanmadığını tespit etmektir.

Faktör analizi denildiğinde açıklayıcı faktör analiz (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) olmak üzere iki türü akla gelmektedir. AFA, daha çok ölçek geliştirme çalışmalarında hangi değişkenlerin hangi faktörleri oluşturduğunu incelemek amacıyla kullanılır. DFA ise daha çok önceden geliştirilmiş, önceki çalışmalarda kullanılmış

⁹ Gürbüz, Şahin, **a.g.e.**, s.316.

veya kuramsal dayanağı bulunan bir ölçeğin veya modelin doğruluğunu teyit etmek için tercih edilmektedir.¹⁰

Bu çalışmada turistlere yöneltilen ifadeler farklı kaynaklardan derlendiği için hangi ifadelerin hangi faktörleri oluşturduğunu belirlemek amacıyla AFA kullanılmıştır. Daha sonra elde edilen faktörler isimlendirilmiştir. Faktör analizi ile turistlerin yeşil otellere karşı tutumları veya eğilimlerin boyutları saptanabilmektedir.

Ölçeğin yapı geçerliliğini istatistiksel olarak tespit etmek için açıklayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Veri setinin öncelikle faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak amacıyla Keiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi yapılmaktadır. KMO katsayısı örneklem hacminin yeterli olup olmadığını test etmek için hesaplanmaktadır. KMO değerinin 1'e yakın olması örneklem hacminin yeterliliğinin çok iyi olduğu anlamına gelmektedir.¹¹ Bartlett testi ise ölçekte yer alan ifadeler arasında yüksek korelasyonların olduğunu test eder. Test sonucunda ifadeler arası korelasyon matrisinin birim matristir diğer bir deyişle ifadeler arası korelasyon yoktur sıfır hipotezinin reddedilmesi gerekmektedir.¹² Ölçekteki ifadelerin kaç faktör altında toplandığını belirlemek için özdeğer ölçütü, varyans yüzdesi ölçütü veya yamaç grafiği (Scree Plot) yaklaşımı kullanılır.¹³ Faktör analizinde ölçekteki ifadelerin faktörlere atanması ya da ölçekten çıkarılması işleminde faktör yüklerine bakılır. Faktör yük değeri ilgili faktörle ilgili ifade arasındaki Pearson korelasyon katsayısıdır. Faktör yük değeri ifadelerin faktörlerle ilişkisini açıklayan bir katsayıdır. İfadelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerini yüksek olması beklenir. Her bir maddenin faktör yükünün 0,30'dan küçük olduğu ya da söz konusu ifadenin faktör yüklerinin iki faktördeki değerlerinin farkının 0,10'dan küçük olması durumunda ifade ölçekten çıkarılmıştır.¹⁴

¹⁰ A.e., 316.

¹¹ Reha Alpar, **Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2011, s.286.

¹² Şeref Kalaycı, "Faktör Analizi", **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Ed. Şeref Kalaycı, 5. Baskı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 2014, s. 322.

¹³ Alpar, **a.g.e.**, s.287.

¹⁴ Fatma Köybaşı, Burhanettin Dönmez, "Okul Yöneticisi Girişimcilik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Araştırması", **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: XVIII, Sayı:1, 2017, s.235-247.

3.8.3.2 Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik bir test ya da ankette yer alan maddelerin/ifadelerin birbiri ile olan tutarlılığını ve kullanılan ölçeğin ilgilenilen problemi ne derece yansıttığını ifade eder. Güvenilirlik, elde edilen ölçümlere ilişkin yorumlar ile daha sonra yapılacak analizler için bir temel teşkil eder.¹⁵ Güvenilir bir test veya ölçek, benzer şartlarda tekrar uygulandığında benzer sonuçları vermektedir.

Güvenilirlik analizi, ölçmede kullanılan testlerin, anketlerin veya ölçeklerin özelliklerini ve güvenilirliklerini değerlendirmek üzere geliştirilmiş bir yöntemdir. Güvenilirliği ölçmek için pek çok yaklaşım vardır. Bunlardan en yaygın kullanılanı bu araştırmada da kullanılan Cronbach's Alpha katsayısıdır.

3.8.3.3 Açıklayıcı Faktör Analizi ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Öncelikle tüm ifadelere faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonuçlarına göre KMO değeri 0,938 ile örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu anlaşılmıştır. İfadeler arasındaki ilişkiyi test eden Bartlett Küresellik testi sonucuna göre sıfır hipotezi reddedilmiştir (Sig.=0,000<0,05). Diğer bir deyişle ifadeler arasındaki korelasyon katsayıları anlamlı bulunmuştur. Böylece veri setinin faktör analizine uygun olduğu saptanmıştır. Ölçekte dört adet faktör elde edilmiş ve ölçeğin toplam varyansı açıklama oranı %57,97 olarak hesaplanmıştır. İfadelerin faktörlere kesin olarak yerleşmesini sağlamak için VARİMAX döndürme işlemi uygulanmış olmasına rağmen bazı ifadelerin faktörlere tam olarak yerleşemediğinden dolayı faktörler isimlendirilememiştir. Bu durumdan imtina etmek için faktör yükü 0,30'un altında olan ve faktörlere tam yerleşemeyen ifadeler analizden çıkarıldıktan sonra tekrar faktör analizi yapılmıştır. Yeni elde edilen sonuçlara (Tablo 3.10) göre KMO değeri 0,924'dür. Bu değer örneklem büyüklüğü yeterliliğinin faktör analiz için çok iyi

¹⁵ Aliye Kayış, "Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis)", **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Ed. Şeref Kalaycı, 5. Baskı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 2014, s. 403.

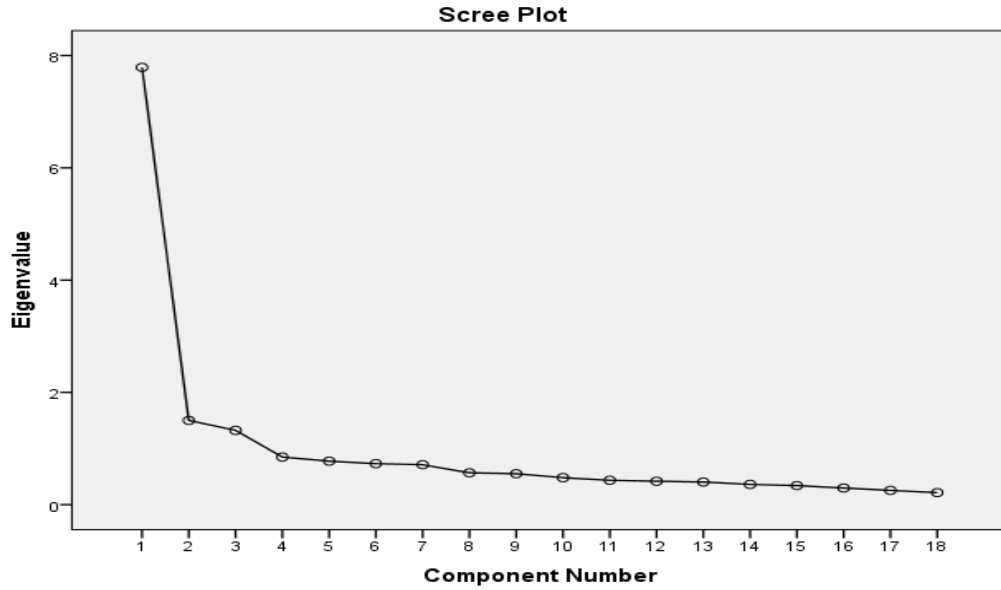
olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Bartlett küresellik testine göre ifadeler arası ilişkinin olmadığı söyleyen sıfır hipotezi reddedilmektedir (Sig.0,000<0,05).

Tablo 3.10. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

KMO Örneklem Yeterlilik Ölçüsü		0,924
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare	5523,8
	Serbestlik Dercesi	153
	Anlamlılık	0,000

Faktör sayısının belirlenmesi amacıyla yamaç grafiği çizilmiştir. Grafik 3.1'in yatay ekseninde faktör sayısı, dikey ekseninde ise özdeğerler yer almaktadır. Bu grafikte birinci faktör en yüksek bileşik varyans değerine sahiptir. Diğer faktörlerin bileşik varyans değerleri azalarak devam etmektedir. Analize göre faktör sayısı özdeğerin birden düşük değer almaya başladığı noktaya göre belirlenmektedir. Grafik 3.1 incelendiğinde özdeğer üçüncü faktörden sonra birden küçük değer alamaya başlamıştır. Dolayısıyla elde edilen optimum faktör sayısı üçtür.

Grafik 3-1. Yamaç Grafiği



Tablo 3.9’da verilen tüm ifadeler ile yapılan faktör analizinde bazı ifadelerin faktör yükleri 0,30’un altında kaldığından, bazıları da VARİMAX döndürme yöntemi kullanıldığı halde birden fazla faktör altında toplandığından analizden çıkarılmıştır. Çıkarılan ifadeler; K10, K13, K19, K21, K22, K23, K24, K25 olmak üzere 8 adettir. Kalan ifadelerle yapılan faktör analizi sonucunda üç adet faktör elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.11’de verilmiştir. Birinci faktör yeşil otelin hizmet konuları olarak isimlendirilmiştir. Sekiz ifade bu faktör altında toplanmıştır. Bu faktörün toplam varyans içerisinde açıkladığı varyans %23,24’dür. İkinci faktör turistlerin yeşil otel alışkanlıkları olarak adlandırılmıştır. Bu faktörün açıkladığı varyans oranı ise %18,26’dır. Faktörde beş adet ifade yer almaktadır. Üçüncü ve son faktör ise turistlerin çevre koruma bilinci olarak isimlendirilmiştir. Bu faktörün açıkladığı varyans ise %17,47’dir. Bu faktördeki ifade sayısı da dördür. Bu sonuçlara göre turistlerin yeşil yıldızlı otellere karşı tutumuna yönelik uygulanan ölçekten üç adet faktör elde edilmiştir. Bu faktörlerin toplam açıkladıkları varyans oranı %58,97’dir. AFA’da tüm faktörlerin açıkladıkları toplam varyansın, tek boyutlu ölçeklerde en az %30, çok boyutlu ölçeklerde ise en az %50 olması önerilmektedir.¹⁶ Buna göre yapılan AFA’de üç faktörde toplam açıklanan varyans %58,97 olduğundan önerilen değeri sağlamaktadır.

¹⁶ Gürbüz, Şahin, **a.g.e.**, s.318.

Tablo 3.11. Faktör Analizi Sonuçları

Faktör: Turistlerin Yeşil Otelin Hizmet Konuları Açıkladığı Varyans: 23,24		Ortalama	Standart Sapma	Faktör Yüğü
K6	Yeşil otelin önceliğı, yiyecek ve içecek temininde doğal ortamda üretilmiş gıdalardan olmalıdır	4,11	0,85	0,751
K11	Yeşil otel kaliteli hizmet sunar	3,91	0,95	0,700
K9	Yeşil otellerin çevresine ve müşterisine daha iyi hizmet vermesi amacıyla, doğal tarım hayvancılık yapımları için desteklediğı çevre köylerin ürettiğı, doğal ürünleri müşterilerine sunması otelin daha cazip hale gelmesini sağlar	4,03	0,95	0,700
K12	Konaklamalarda yeşil otelin temiz olduğuna inanırım	3,96	0,92	0,695
K4	Rezervasyon yaptırırken tesisi yeşil otel sertifikalı olması önceliğımdir	3,96	,96	0,675
K8	Yeşil otelin yüzme havuzlarının bakımı ve temizliğı doğal temizlik malzemeleriyle yapılmalıdır	4,04	1,00	0,661
K7	Kalacağım otel çevreye duyarlı ve çevrenin korunmasına önem veren bir otel olmalıdır	4,08	0,88	0,624
K5	Tesisin hizmet sunumunda hijyen kurallarına önemle uyması gereklidir	4,28	0,88	0,609
Faktör: Turistlerin Yeşil Otel Alışkanlıkları Açıkladığı Varyans: 18,26		Ortalama	Standart Sapma	Faktör Yüğü
K16	Yeşil otelde tekrar doldurulabilir sıvı sabunlara güven duyarım	3,75	1,02	0,811
K14	Arkadaşlarımı,seyahatlerinde yeşil otelde kalmaları için teşvik ederim	3,70	0,94	0,658
K15	Yeşil otel hakkında pozitif şeyler söylerim	3,89	0,87	0,650
K17	Otel odasında geri dönüşüm kutusu olmasını isterim	3,99	0,95	0,613
K18	Yeşil otellerin sağlıklı imkanlar sunduğuna inanırım	3,98	0,91	0,611
K20	Yeşil otellerde havlu tekrar kullanım programını desteklerim	3,92	1,07	0,586
Faktör: Turistlerin Çevre Koruma Bilinci Açıkladığı Varyans: 17,47		Ortalama	Standart Sapma	Faktör Yüğü
K28	Çevre sorunu benim için önemlidir	4,24	0,89	0,832
K27	Çevrenin korunmasına duyarlı bireyler olmamız gereklidir	4,31	0,87	0,801
K29	Arkadaşlarımı çevreye duyarlı olmaları konusunda bilgilendiririm	4,03	0,99	0,696
K26	Evimde kullandığım tekstil ürünlerinin doğallığına önem gösteririm	3,87	0,99	0,490

Varimax Rotasyonlu Temel Bileşenler Analizi: Açıklanan Toplam Varyans: %58,97; Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Büyüklüğü: %92,40; Bartlett Küresellik Testi (0,00): $p < 0,05$; df : 153; Ki-Kare: 5523,80
Değerlendirme Aralığı (Bütün Boyutlar için [1] Kesinlikle Katılmıyorum – [5] Kesinlikle Katılıyorum

Ölçeklerin yapısal geçerliliği AFA ile tespit edilirken ölçeklerin tutarlı ölçüm yapıp yapmadığı veya ölçek maddeleri arasında tutarlılık olup olmadığının da belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda kullanılan en yaygın analiz, güvenilirlik analizidir. AFA’da temel amaç, en az bilgi kaybıyla gözlenen pek çok değişkeni, taşıdıkları ortak bilgiye dayanarak, bu değişkenlerin bir bileşeni (faktörü) olarak daha az sayıda değişkenle göstermektir. Bir faktör altında toplanan maddelerin veya değişkenlerin kendi aralarında tutarlılık gösterip göstermediğinin de incelenmesi gerekmektedir. Güvenilirlik bir ölçme aracının ne derece tutarlı ölçüm yaptığını göstermektedir. Kullanılan ölçüm aracının çeşidine bağlı olarak farklı güvenilirlik analizi yöntemleri vardır. Sosyal bilimlerde en fazla üzerinde durulan iç tutarlılık güvenilirliğidir. İç güvenilirliği, ölçme aracında yer alan maddelerin kendi aralarında tutarlılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla uygulanır. Bir ölçüm aracının tek seferde yapılan ölçümle söz konusu kavramsal yapıyı tutarlı bir şekilde ölçüp ölçmediği araştırmak üzere farklı hesaplama ve istatistik yöntemler uygulanabilmektedir. İç tutarlılığı ölçmede en yaygın kullanılan yaklaşım Cronbach’s Alfa katsayısıdır.¹⁷ Hair ve diğerlerine göre güvenilirliğin bir ölçüsü olan Cronbach’s alfa katsayısı 0 ile 1 arasında değişmektedir ve 0,60-0,70 aralığı kabul edilebilir alt sınırdır.¹⁸ Bazı yazarlara göre ise Cronbach’s alfa katsayısına bağlı olarak ölçek; “0,00 - < 0,40 güvenilir değil, 0,40 - < 0,60 güvenilirliği düşük, 0,60 - < 0,80 oldukça güvenilir ve 0,80 - <1,00 yüksek derecede güvenilir olarak değerlendirilmektedir.”¹⁹ AFA sonuçlarına göre bazı ifadelerin çıkarılmasından sonra turistlerin yeşil otellere karşı tutumlarını ölçmeye yönelik olarak geliştirilen ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0,920 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

3.8.3.4 Faktörlerin Tanımsal İstatistikleri

Turistlerin yeşil otellere karşı tutumunu ölçmek için geliştirilen ölçekte 18 ifade yer almaktadır. Katılımcıların tüm ifadelere 1 vermiş olduğunu varsayıldığında

¹⁷ A.e., s.329.

¹⁸ Joseph F. Hair Jr., v.d., **Multivariate Data Analysis**, 7th ed., Pearson New International Edition, Edinburgh, Pearson Education Limited, 2014, s.90.

¹⁹ Kayış, a.g.e., s. 405.

anketin toplam değeri 18, katılımcıların tüm ifadelerle 5 vermiş olduğu varsayıldığında ise bu anketin toplam değeri 90 olmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların anketin toplamına verdikleri değerler 18 ile 90 arasında değişim gösterecektir. Tablo 3.12'deki değerlere bakıldığında tüm anketin ortalamasının 72,03 standart sapmasının ise 11 olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar ankette kendilerine yöneltilen ifadelerin ortalama üstü bir katılım gösterdikleri anlaşılmaktadır. Nitekim benzer sonuç çarpıklık ölçüsünden de çıkartılabilir. Çarpıklık ölçüsünün negatif işarete sahip olması katılımcıların büyük çoğunluğunun anketteki ifadelerle ortalama üstü önem verdiklerini göstermektedir.

Tablo 3.12. Toplam Ölçeğin Tanımsal İstatistikleri

	n	Min	Max	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Tüm Ölçek	617	20	90	72,03	11,00	-0,992	2,659

Ölçekten elde edilen üç faktörün değerleri her bir faktördeki ifade sayısı farklı olduğundan dolayı, faktörü oluşturan ifadelerin ortalaması olarak hesaplanmıştır. Böylece her bir turistin hizmet konuları faktörüne, otel alışkanlıkları faktörüne ve çevre koruma faktörüne vermiş olduğu değerler elde edilmiştir. Bu üç faktöre ilişkin tanımsal istatistikler Tablo 3.13'de verilmiştir. Tablo 3.13'den de görüleceği üzere turistlerin yeşil otellerin hizmet konularına vermiş olduğu değerlerin 0,69 standart sapmayla ortalama 4,05 olduğu görülmektedir. Hizmet konuları faktöründeki değerlerin 1 ile 5 arasında değiştiği göz önüne alındığında turistlerin yeşil otelin hizmet konuları üzerinde katılıyorum ile tamamen katılıyorum arasında görüş bildirdikleri söylenebilir. Nitekim benzer yorum çarpıklık katsayısının işaretinin negatif olması dolayısıyla da yapılabilir. Ancak turistlerin yeşil otelin hizmet konuları hakkında tamamen katılıyorum görüşünden ziyade katılıyorum görüşüne daha yakın olduğu söylenebilir. Yine Tablo 3.13'den de görüleceği üzere turistlerin yeşil otel alışkanlıklarına vermiş olduğu değerlerin 0,70 standart sapmayla ortalama 3,87 olduğu görülmektedir. Otel alışkanlıkları faktöründeki değerlerin 1,17 ile 5 arasında değiştiği

göz önüne alındığında turistlerin yeşil otel alışkanlıkları üzerinde katılıyorum görüşüne yakın oldukları söylenebilir. Çarpıklık katsayısının işaretinin negatif olması da bu yorumu desteklemektedir. Tablo 3.13’de son olarak turistlerin çevrenin korunması faktörüne ilişkin tanımsal istatistikler verilmiştir. Faktörün ortalaması 0,74 standart sapmayla 4,11’dir. Faktördeki değerlerin en düşük 1, en fazla 5 olduğu göz önünde tutulursa turistlerin çevrenin korunmasına yönelik görüşlerinin katılıyorum ile tamamen katılıyorum arasında yer alıp, katılıyorum şeklinde ifade edilebilir. Çarpıklık değerinin negatif işaretli olması da bu bulguyu desteklemektedir.

Tablo 3.13. Faktörlerin Tanımsal İstatistikleri

Faktör	n	Min	Max	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Hizmet Konuları	617	1	5	4,05	0,69	-1,16	2,62
Otel Alışkanlıkları	617	1,17	5	3,87	0,70	-0,54	0,63
Çevre Koruma	617	1	5	4,11	0,74	-1,08	1,65

3.8.4 Karşılaştırma Testleri

Anketten elde edilen turistlerin yeşil otel hizmet konuları, yeşil otel alışkanlıkları ve çevre korunması faktörlerinin demografik etmenlere, Türkiye’yi ziyaret sayılarına göre farklılık gösterip göstermedikleri araştırılacaktır. Bu amaçla kullanılacak testler; bağımsız gruplar T-testi, Tek Yönlü Anova ve Tukey testidir.

- Bağımsız gruplar T-testi: İki bağımsız grubun nicel değişkenin ortalamalarını karşılaştırmak için kullanılan yöntemdir.
- Tek Yönlü Varyans Analizi (Tek Yönlü ANOVA): İkiden fazla bağımsız grubun aynı nicel değişkene ait ortalamaları karşılaştırmak için kullanılan yöntemdir.
- Tukey Testi: İkiden fazla bağımsız grubun ortalamaları arasında fark olduğunda hangi grup ortalamaları arasında fark olduğunu saptamak için kullanılan istatistik yöntemidir.

Bahsedilen bu karşılaştırma testleri parametrik istatistik yöntemleridir. Bu parametrik yöntemlerin uygulanabilmesi için anakütle dağılımları hakkında çeşitli

varsayımların sağlanması gerekmektedir. Tüm parametrik yöntemler için gerekli olan varsayım anakütlenin normal dağılmasıdır. Bunun dışında Tek Yönlü ANOVA için anakütle varyanslarının da homojen olması gerekmektedir. Dolayısıyla karşılaştırma testlerini uygulamada önce elde edilen üç faktörün değerlerinin normal dağılıma uygunluğu incelenecektir.

3.8.4.1 Normallik Testi

Bir veri setinde normallik çeşitli yöntemlerle araştırılabilmektedir. Normal dağılım simetrik bir dağılım olup belirli bir yüksekliğe sahiptir ve şekil olarak çana benzer. Bundan dolayı çan eğrisi de denmektedir. Normal dağılım sürekli bir dağılımdır. Normal dağılımın asimetri yani çarpıklık ölçüsü sıfırdır. Bu ölçü sıfırdan uzaklaştıkça dağılımı asimetric bir görünüm alır. Asimetri ölçüsünün negatif işaretli olması dağılımın sola çarpık olup veri setindeki değerlerin büyük çoğunluğunun aritmetik ortalamadan büyük olduğu anlamına gelir. Asimetri ölçüsü sıfır olduğunda veri setindeki değerler aritmetik ortalama etrafında dengeli bir dağılım gösterir, diğer bir deyişle simetrik bir görünüm sergilerler. Pratik bir kural olarak aritmetik ortalama, medyan ve mod değerleri birbirine eşit olur. Asimetri ölçüsünün pozitif işaretli olması dağılımın sağa çarpık olup veri setindeki değerlerin büyük çoğunluğunun aritmetik ortalamadan küçük olduğu anlamına gelir. Normal dağılımın yüksekliği, diğer bir ifadeyle basıklık ölçüsü 3'dür²⁰. Basıklık ölçüsünün 3'ten küçük olması dağılımın basık, değişkenliğin yüksek ve değerlerin toplanma yoğunluğunun düşük olduğu anlaşılır. Basıklık ölçüsünün 3 olması durumunda veri setinin yüksekliğinin normal dağılımla aynıdır. Basıklık ölçüsünün 3'ten büyük olması durumunda dağılımın sivri, değişkenliğin düşük ve değerlerin toplanma yoğunluğunun yüksek olduğu anlaşılır. Ancak, asimetri ve basıklık ölçülerinin kriterleri hakkında çeşitli yazarlar farklı görüş bildirmişlerdir. Hair v.d. Çarpıklık değerinin -1 ile +1 aralığının dışında kalmasının dağılımın büyük ölçüde çarpık olduğu belirtirken²¹, George ve Mallery çarpıklık

²⁰ IBM SPSS çıktılarında bu değer sıfıra göre yorumlanacak şekilde verilmektedir. Bu çalışmada da yorumlar sıfır değerine göre yapılacaktır.

²¹ Hair Jr., v.d., a.g.e., s.34.

ölçüsünün -1 ile +1 arasında olması psikometrik çalışmalarda simetri için çok iyi, -2 ile +2 arasında olmasının ise kabul edilebilir olduğunu belirtmişlerdir. Yine aynı yazarlar basıklık ölçüsü için de benzer yorumu yapmışlardır. Basıklık değerinin -1 ile +1 arasında olması psikometrik çalışmalar için çok iyi, -2 ile 2 arasında olmasının ise kabul edilebilir olduğunu söylemişlerdir. Çarpıklık ve basıklık için bir diğer kriter $\pm 2 \times \text{standart hata}$ ile bulunan güven aralığı yaklaşımıdır. Bu kritere göre çarpıklık ve basıklık değerleri bu güven aralığının dışında kaldığında normallikten önemli sapma söz konusudur.²² Kline göre ise, bir veri setinin normal dağıldığına karar verebilmek için çarpıklık değerinin mutlak değer 3'ten, basıklık değerinin ise yine mutlak değer 10'dan büyük olmaması gerekmektedir.²³ İlave olarak merkezi limit teoremine göre örneklem hacmi yeterince büyük olduğunda (30'dan büyük olması) örnek ortalamalarının dağılımı normale yakınsamaktadır.²⁴ Verinin normalliğini görsel olarak araştırabilmek için çeşitli grafiklerden yararlanılabilir. Bunlardan ilk akla gelen histogramdır. Bunun dışında dal-yaprak grafiği ile P-P plot, ve Q-Q plot grafikleri de normalliğin araştırılmasında kullanılabilir. Normallik araştırılmasında grafik yöntemlerin dışında test teknikleri de mevcuttur. Bunlardan bazıları Ki-Kare Normallik testi, Asimetri ve basıklık ölçülerinin testi, Jarque-Bera Testi, Kolmogorov-Smirnov Testi, Shapiro-Wilk Testi ve diğerleridir²⁵. IBM SPSS programı kullanıldığı için bu testlerden Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi sonuçları verilecektir.

²² Darren George, Paul Mallery, **IBM SPSS Statistics 23 Step by Step. A Simple Guide and Reference**, 14. Baskı, New York, Routledge, 2016, s.114-115.

²³ Rex B. Kline, **Principles and Practice of Structural Equation Modeling**, 3th. ed., USA, New York, The Guilford Press, 2011, s. 63.

²⁴ Bruce L. Bowerman v.d., **Essentials of Business Statistics**, New York, McGraw-Hill, 2012, s.282.

²⁵ Neyran Orhunbilge, **Çok Değişkenli İstatistik Yöntemler**, İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi, İstanbul, 2010, s.29-34.

3.8.4.1.1 Cinsiyete Göre Normallik Testi

Öncelikle olarak cinsiyetini belirtmek istemeyen turistlere ait veriler analizden çıkartılmıştır. Geriye kalanlar içerisinde 273 kadın turist ve 286 erkek turist vardır. İlk faktör olan hizmet konularına ilişkin tanımsal istatistikler cinsiyet grup değişkenine göre Tablo 3.14’de verilmiştir. Hizmet konuları açısından kadın turistlerin ortalaması 4,06, erkek turistlerin ortalaması ise 4,02’dir. Verilerin normallik incelemesini öncelikle çarpıklık ve basıklık ölçülerine göre değerlendirildiğinde; hem kadınlarda hem erkeklerde bu ölçülerin normal dağılım için istenen tam değerleri taşımadıkları görülmektedir. Ancak normal dağılıma yakınlığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.14. Hizmet Konuları Faktörünün Cinsiyete Göre Tanımsal İstatistikleri

Faktör	Cinsiyet	İstatistik Adı		İstatistik	Standart Hata
Hizmet_Konuları	Kadın (n=273)	Ortalama		4,06	0,048
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,96	
			Üst Sınır	4,16	
		Medyan		4,13	
		Varyans		0,64	
		Standart Sapma		0,80	
		Minimum		1,00	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-1,33	0,147
		Basıklık		2,42	0,294
	Erkek (n=286)	Ortalama		4,02	0,037
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,94	
			Üst Sınır	4,09	
		Medyan		4,00	
		Varyans		0,39	
		Standart Sapma		0,62	
		Minimum		1,00	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,83	0,144
		Basıklık		1,93	0,287

Otel Alışkanlıkları faktörüne ilişkin tanımsal istatistikler cinsiyet grup değişkenine göre Tablo 3.15’de verilmiştir. Otel Alışkanlıkları açısından kadın turistlerin ortalaması 3,93 erkek turistlerin ortalaması ise 3,88’dir. Verilerin normallik incelemesi için öncelikle çarpıklık ve basıklık ölçüleri değerlendirildiğinde; hem kadınlarda hem erkeklerde bu ölçülerin normal dağılım için istenen tam değerleri taşımadıkları görülmektedir. Ancak normal dağılıma yakınlığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.15. Otel Alışkanlıkları Faktörünün Cinsiyete Göre Tanımsal İstatistikleri

Faktör	Cinsiyet	İstatistik Adı		İstatistik	Standart Hata
Otel_Alışkanlıkları	Kadın (n=273)	Ortalama		3,93	0,044
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,84	
			Üst Sınır	4,02	
		Medyan		4,00	
		Varyans		0,52	
		Standart Sapma		0,72	
		Minimum		1,17	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,89	0,147
		Basıklık		1,77	0,294
	Erkek (n=286)	Ortalama		3,88	0,040
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,80	
			Üst Sınır	3,95	
		Medyan		3,83	
		Varyans		0,45	
		Standart Sapma		0,67	
		Minimum		1,67	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,26	0,144
		Basıklık		-0,30	0,287

Çevrenin Korunması faktörüne ilişkin tanımsal istatistikler cinsiyet grup değişkenine göre Tablo 3.16’de verilmiştir. Çevrenin korunması açısından kadın turistlerin ortalaması 4,12 erkek turistlerin ortalaması ise 4,08’dir. Verilerin normallik incelemesi için öncelikle çarpıklık ve basıklık ölçüleri değerlendirildiğinde; hem kadınlarda hem erkeklerde bu ölçülerin normal dağılım için istenen tam değerleri taşımadıkları görülmektedir. Ancak normal dağılıma yakınlığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.16. Çevrenin Korunması Faktörünün Cinsiyete Göre Tanımsal İstatistikleri

Faktör	Cinsiyet	İstatistik Adı		İstatistik	Standart Hata
Çevre_Koruma	Kadın (n=273)	Ortalama		4,12	0,048
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	4,03	
			Üst Sınır	4,22	
		Medyan		4,25	
		Varyans		0,63	
		Standart Sapma		0,79	
		Minimum		1,00	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-1,23	0,147
		Basıklık		1,97	0,294
	Erkek (n=286)	Ortalama		4,08	0,043
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	4,00	
			Üst Sınır	4,17	
		Medyan		4,25	
		Varyans		0,54	
		Standart Sapma		0,73	
		Minimum		1,25	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,88	0,144
		Basıklık		0,95	0,287

Faktörlerin normallik incelemesi cinsiyet grup değişkenine göre elde edilen çarpıklık ve basıklık istatistikleri dışında Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri ile araştırılmıştır. Bu testler “Anaküteller normal dağılım gösterir” sıfır hipotezine karşı “Anaküteller normal dağılım göstermez” alternatif hipotezini test eder. Faktörlere ait her iki test sonucu Tablo 3.17’de verilmiştir. Test sonuçlarına göre tüm Sig değerleri %5’den küçük olduğundan dolayı sıfır hipotezi reddedilir. Test sonuçlarına göre cinsiyet grup değişkenine göre oluşan anaküteller normal dağılım göstermemektedir.

Tablo 3.17. Cinsiyete Göre Faktörlerin Normallik Testi

Faktör	Cinsiyet	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
		İstatistik	Sd	Sig.	İstatistik	Sd	Sig.
Hizmet_Konuları	Kadın	0,119	273	0,000	0,887	273	0,000
	Erkek	0,071	286	0,001	0,952	286	0,000
Otel_Alışkanlıkları	Kadın	0,106	273	0,000	0,934	273	0,000
	Erkek	0,070	286	0,002	0,976	286	0,000
Çevre_Koruma	Kadın	0,135	273	0,000	0,886	273	0,000
	Erkek	0,127	286	0,000	0,918	286	0,000

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda örneklem hacmi 30’un bir hayli üzerinde olmaktadır. Dolayısıyla her iki gruptaki örneklem hacminin 30’dan büyük olması ve çarpıklık ile basıklık ölçüleri için yukarıda bahsedilen çeşitli yazarlara ait kriterler dikkate alındığında veri setinin normale yaklaştığı anlaşılmaktadır. Bundan nedenle cinsiyete dayalı karşılaştırma testlerinde parametrik testler uygulanmıştır.

3.8.4.1.2 Yaş Gruplarına Göre Normallik Testi

Yaş grup değişkeni ile ilgili normallik araştırılmasın yapılmadan önce yaşını belirtmek istemeyen turistlere ait veriler analizden çıkartılmıştır. Yaş değişkeninde kategori sayısı fazla olduğundan yaş kategorileri birleştirilerek yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme yapılırken eldeki mevcut veri de dikkate alınarak;

10-23 yaş aralığı okul çağı,

24-37 genç çalışma yaşı,

38-51 orta çalışma yaşı,

52 ve üzeri geç çalışma yaşı veya emekli

olduğu düşünülerek yaş kategorileri oluşturulmuştur. 10-23 yaş kategorisinde 46, 24-37 yaş kategorisinde 198, 38-51 yaş kategorisinde 188 ve 52 ve üzeri yaş kategorisinde ise 79 turist vardır. İlk faktör olan hizmet konularına ilişkin tanımsal istatistikler yaş grup değişkenine göre Tablo 3.18’de verilmiştir. Hizmet konuları açısından 10-23 yaş kategorisinde ortalama 3,96, 24-37 yaş kategorisinde 3,94, 38-51 yaş kategorisinde 4,05 ve 52 ve üzeri yaş kategorisinde 4,18’dir. Verilerin normallik incelemesini öncelikle çarpıklık ve basıklık ölçülerine göre değerlendirildiğinde; tüm yaş kategorilerinde bu ölçülerin normal dağılım için istenen tam değerleri taşımadıkları görülmekle birlikte tam değerlerden çok büyük sapmaların olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla verilerin normal dağılıma yaklaştığı söylenebilir.

Tablo 3.18. Hizmet Konuları Faktörünün Yaşa Göre Tanımsal İstatistikleri

Faktör	Yeni_Yaş	İstatistik Adı		İstatistik	Standart Hata
Hizmet_Konuları	10-23 (n=46)	Ortalama		3,96	0,112
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,73	
			Üst Sınır	4,18	
		Medyan		4,06	
		Varyans		0,58	
		Standart Sapma		0,76	
		Minimum		2,00	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,62	0,350
		Basıklık		-0,21	0,688
	24-37 (n=198)	Ortalama		3,94	0,051
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,84	
			Üst Sınır	4,04	
		Medyan		4,00	
		Varyans		0,51	
		Standart Sapma		0,71	
		Minimum		1,00	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-1,25	0,173
		Basıklık		2,74	0,344
	38-51 (n=188)	Ortalama		4,05	0,052
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,95	
			Üst Sınır	4,15	
		Medyan		4,13	
		Varyans		0,51	
		Standart Sapma		0,72	
		Minimum		1,00	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-1,15	0,177
		Basıklık		2,84	0,353
	52 ve üzeri (n=79)	Ortalama		4,18	0,072
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	4,04	
			Üst Sınır	4,33	
		Medyan		4,25	
		Varyans		0,41	
		Standart Sapma		0,64	
		Minimum		1,13	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-1,61	0,271
		Basıklık		5,34	0,535

Otel alışkanlıkları faktörüne ilişkin tanımsal istatistikler yaş grup değişkenine göre Tablo 3.19’da verilmiştir. Otel alışkanlıkları açısından 10-23 yaş kategorisinde ortalama 3,73, 24-37 yaş kategorisinde 3,78, 38-51 yaş kategorisinde 3,96 ve 52 ve üzeri yaş kategorisinde 4,01’dir. Verilerin normallik incelemesini öncelikle çarpıklık ve basıklık ölçülerine göre değerlendirildiğinde; tüm yaş kategorilerinde bu ölçülerin

normal dağılım için istenen tam değerleri taşımadıkları görülmekle birlikte tam değerlerden çok büyük sapmaların olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla verilerin normal dağılıma yakınlığı söylenebilir.

Tablo 3.19. Otel Alışkanlıkları Faktörünün Yaşa Göre Tanımsal İstatistikleri

Faktör	Yeni_Yaş	İstatistik Adı		İstatistik	Standart Hata
Otel_Alışkanlıkları	10-23 (n=46)	Ortalama		3,73	0,105
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,52	
			Üst Sınır	3,94	
		Medyan		4,00	
		Varyans		0,51	
		Standart Sapma		0,72	
		Minimum		2,17	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,44	0,350
		Basıklık		-0,40	0,688
	24-37 (n=198)	Ortalama		3,78	0,051
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,68	
			Üst Sınır	3,88	
		Medyan		3,83	
		Varyans		0,52	
		Standart Sapma		0,72	
		Minimum		1,33	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,60	0,173
		Basıklık		0,76	0,344
	38-51 (n=188)	Ortalama		3,96	0,048
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,87	
			Üst Sınır	4,05	
		Medyan		4,00	
		Varyans		0,43	
		Standart Sapma		0,65	
		Minimum		2,00	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,36	0,177
		Basıklık		0,20	0,353
	52 ve üzeri (n=79)	Ortalama		4,01	0,070
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,87	
			Üst Sınır	4,15	
		Medyan		4,00	
		Varyans		0,39	
		Standart Sapma		0,62	
		Minimum		1,17	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,97	0,271
		Basıklık		4,38	0,535

Çevre koruma faktörüne ilişkin tanımsal istatistikler yaş grup değişkenine göre Tablo 3.20’de verilmiştir. Çevre koruma açısından 10-23 yaş kategorisinde ortalama

3,76, 24-37 yaş kategorisinde 4,07, 38-51 yaş kategorisinde 4,09 ve 52 ve üzeri yaş kategorisinde 4,32'dir. Verilerin normallik incelemesini öncelikle çarpıklık ve basıklık ölçülerine göre değerlendirildiğinde; tüm yaş kategorilerinde bu ölçülerin normal dağılım için istenen tam değerleri taşımadıkları görülmekle birlikte tam değerlerden çok büyük sapmaların olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla verilerin normal dağılıma yakınlığı söylenebilir.

Tablo 3.20. Çevre Koruma Faktörünün Yaşa Göre Tanımsal İstatistikleri

Faktör	Yeni_Yaş	İstatistik Adı	İstatistik	Standart Hata
Çevre_Koruma	10-23 (n=46)	Ortalama	3,76	0,121
		%95'lik Güven Aralığı		
		Alt Sınır	3,51	
		Üst Sınır	4,00	
		Medyan	3,75	
		Varyans	0,67	
		Standart Sapma	0,82	
		Minimum	1,50	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-0,43	0,350
		Basıklık	0,21	0,688
	24-37 (n=198)	Ortalama	4,07	0,054
		%95'lik Güven Aralığı		
		Alt Sınır	3,96	
		Üst Sınır	4,17	
		Medyan	4,25	
		Varyans	0,58	
		Standart Sapma	0,76	
		Minimum	1,00	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-1,19	0,173
		Basıklık	1,99	0,344
	38-51 (n=188)	Ortalama	4,09	0,052
		%95'lik Güven Aralığı		
		Alt Sınır	3,99	
		Üst Sınır	4,20	
		Medyan	4,25	
		Varyans	0,51	
		Standart Sapma	0,71	
		Minimum	1,25	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-0,91	0,177
		Basıklık	1,25	0,353
	52 ve üzeri (n=79)	Ortalama	4,32	0,080
		%95'lik Güven Aralığı		
		Alt Sınır	4,16	
		Üst Sınır	4,48	
		Medyan	4,50	
		Varyans	0,50	
		Standart Sapma	0,71	
		Minimum	1,00	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-1,81	0,271
		Basıklık	5,03	0,535

Faktörlerin normallik incelemesi yaş grup değişkenine göre elde edilen çarpıklık ve basıklık istatistikleri dışında Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri ile araştırılmıştır. Bu testler yukarıda bahsedildiği gibi “Anakütleler normal dağılım gösterir” sıfır hipotezine karşı “Anakütleler normal dağılım göstermez” alternatif hipotezini test eder. Faktörlere ait her iki test sonucu Tablo 3.21’de verilmiştir.

Hizmet konuları faktörüne ilişkin test sonuçları incelendiğinde; 10-23 yaş grubundaki veriler için Kolmogorov-Smirnov testine göre (Sig=0,082) %5 ve Shapiro-Wilk testine göre ise (Sig=0,015) %1 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi reddedilemez. Dolayısıyla verilerin dağılımı normaldir. Aynı faktörün diğer yaş grupları ilişkin testlerde ise sıfır hipotezi hem %5 hem de %1 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Dolayısıyla 24-37, 38-51 ve 52 ve üzeri yaş gruplarındaki verilerin normal dağıldığı söylenemez.

Otel Alışkanlıkları faktörüne ilişkin test sonuçları incelendiğinde; 10-23 yaş grubundaki veriler için Shapiro-Wilk testine göre ise (Sig=0,066) %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi reddedilemez. Dolayısıyla verilerin dağılımı normaldir. Aynı faktörün diğer yaş grupları ilişkin testlerde ise sıfır hipotezi hem %5 hem de %1 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Dolayısıyla 24-37, 38-51 ve 52 ve üzeri yaş gruplarındaki verilerin normal dağıldığı söylenemez.

Çevrenin korunması faktörüne ilişkin test sonuçları incelendiğinde; 10-23 yaş grubundaki veriler için Kolmogorov-Smirnov testine göre (Sig=0,035) %5 ve Shapiro-Wilk testine göre ise (Sig=0,012) %1 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi reddedilemez. Dolayısıyla verilerin dağılımı normaldir. Aynı faktörün diğer yaş grupları ilişkin testlerde ise sıfır hipotezi hem %5 hem de %1 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Dolayısıyla 24-37, 38-51 ve 52 ve üzeri yaş gruplarındaki verilerin normal dağıldığı söylenemez.

Tablo 3.21. Yaş Göre Faktörlerin Normallik Testi

Faktör	Yeni_Yaş	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
		İstatistik	Sd	Sig.	İstatistik	Sd	Sig.
Hizmet_Konuları	10-23	0,122	46	0,082	0,937	46	0,015
	24-37	0,115	198	0,000	0,913	198	0,000
	38-51	0,092	188	0,001	0,915	188	0,000
	52 ve üzeri	0,126	79	0,003	0,883	79	0,000
Otel_Alışkanlıkları	10-23	0,170	46	0,002	0,954	46	0,066
	24-37	0,105	198	0,000	0,966	198	0,000
	38-51	0,082	188	0,004	0,959	188	0,000
	52 ve üzeri	0,150	79	0,000	0,903	79	0,000
Çevre_Koruma	10-23	0,135	46	0,035	0,935	46	0,012
	24-37	0,150	198	0,000	0,904	198	0,000
	38-51	0,115	188	0,000	0,923	188	0,000
	52 ve üzeri	0,219	79	0,000	0,819	79	0,000

Her üç faktörün tüm yaş gruplarındaki örneklem hacmi 30'un üzerindedir. Hem örneklem hacminin 30'dan büyük olması hem de çarpıklık ve basıklık ölçüleri için yukarıda bahsedilen çeşitli yazarlara ait kriterler dikkate alındığında veri setinin normale yaklaştığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle yaş gruplarına göre faktör ortalamaları arasında farklılığın araştırılmasında parametrik testler uygulanmıştır.

3.8.4.1.3 Türkiye'ye Geliş Sıklığına Göre Normallik Testi

Turistlerin tatil için Türkiye'ye geliş sıklıkları farklılık göstermektedir. Türkiye'ye tatil için gelenler beş kategoriye ayrılmışlardır. Bu kategoriler ilk kez geliyorum, 2.kez gelişim, 3.kez gelişim, 4.kez veya daha fazla gelişim ile yerli turist kategorilerinden oluşmaktadır. Hizmet konuları faktörünün bu kategorilere tanımsal istatistikleri Tablo 3.22'de verilmiştir. Kategorilere ait ortalamalar 3,92'dan 4,30'e kadar değişmektedir. En düşük ortalama 3,92 ile Türkiye'ye tatil için ilk kez gelen gruba aittir. En yüksek ortalama ise 4,30 ile yerli turist kategorisindedir. Verilerin normallik incelemesini öncelikle çarpıklık ve basıklık ölçülerine göre değerlendirildiğinde; tüm geliş kategorilerinde bu ölçülerin normal dağılım için istenen tam değerleri taşımadıkları görülmekle birlikte tam değerlerden çok büyük

sapmaların olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla verilerin normal dağılıma yakınlığı söylenebilir.

Tablo 3.22. Hizmet Konuları Faktörünün Türkiye’ye Geliş Sıklıklarına Göre Tanımsal İstatistikleri

Faktör	Türkiyeye tatil için kaçınıcı gelişiniz	İstatistik Adı	İstatistik	Standart Hata
Hizmet_Konuları	İlk kez geliyorum (n=142)	Ortalama	3,92	0,056
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,81
			Üst Sınır	4,03
		Medyan	3,94	
		Varyans	0,45	
		Standart Sapma	0,67	
		Minimum	1,00	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-0,64	0,203
		Basıklık	1,64	0,404
	2.Gelişim (n=115)	Ortalama	3,96	0,047
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,87
			Üst Sınır	4,06
		Medyan	4,00	
		Varyans	0,26	
		Standart Sapma	0,51	
		Minimum	1,38	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-1,59	0,226
		Basıklık	7,07	0,447
	3.Gelişim (n=91)	Ortalama	3,97	0,084
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,80
			Üst Sınır	4,14
		Medyan	4,00	
		Varyans	0,65	
		Standart Sapma	0,81	
		Minimum	1,00	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-1,63	0,253
		Basıklık	3,46	0,500
	4 ve daha fazla (n=185)	Ortalama	4,11	0,053
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	4,01
			Üst Sınır	4,22
		Medyan	4,13	
		Varyans	0,51	
		Standart Sapma	0,72	
		Minimum	1,00	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-1,29	0,179
		Basıklık	2,78	0,355
	Yerli turistim (n=84)	Ortalama	4,30	0,077
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	4,15
			Üst Sınır	4,45
		Medyan	4,50	
		Varyans	0,50	

	Standart Sapma		0,71	
	Minimum		1,88	
	Maksimum		5,00	
	Çarpıklık		-1,19	0,263
	Basıklık		0,96	0,520

Otel alışkanlıkları faktörünün bu kategorilere göre tanımsal istatistikleri Tablo 3.23’de verilmiştir. Kategorilere ait ortalamalar 3,79’dan 4,02’e kadar değişmektedir. En düşük ortalama 3,79 ile Türkiye’ye tatil için 2.kez gelen gruba aittir. En yükseke ortalama ise 4,02 ile yerli turist kategorisindedir. Verilerin normallik incelemesini öncelikle çarpıklık ve basıklık ölçülerine göre değerlendirildiğinde; tüm geliş kategorilerinde bu ölçülerin normal dağılım için istenen tam değerleri taşımadıkları görülmekle birlikte tam değerlerden çok büyük sapmaların olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla verilerin normal dağılıma yaklaştığı söylenebilir.

Tablo 3.23. Otel Alışkanlıkları Faktörünü Türkiye’ye Geliş Sayılarına Göre Tanımsal İstatistikleri

Faktör	Türkiye’ye tatil için kaçınıcı gelişiniz	İstatistik Adı	İstatistik	Standart Hata
Otel_Alışkanlıkları	İlk kez geliyorum (n=142)	Ortalama	3,85	0,057
		%95’lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,74
			Üst Sınır	3,96
		Medyan	3,83	
		Varyans	0,46	
		Standart Sapma	0,68	
		Minimum	2,00	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-0,07	0,203
		Basıklık	-0,40	0,404
	2.Gelişim (n=115)	Ortalama	3,83	0,052
		%95’lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,72
			Üst Sınır	3,93
		Medyan	3,83	
		Varyans	0,31	
		Standart Sapma	0,55	
		Minimum	1,83	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-0,83	0,226
		Basıklık	1,47	0,447
	3.Gelişim (n=91)	Ortalama	3,79	0,086
		%95’lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,62
			Üst Sınır	3,96
		Medyan	3,83	
		Varyans	0,67	
		Standart Sapma	0,82	
		Minimum	1,17	

		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-1,08	0,253
		Basıklık		1,71	0,500
	4 ve daha fazla (n=185)	Ortalama		3,89	0,053
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,78	
			Üst Sınır	3,99	
		Medyan		4,00	
		Varyans		0,53	
		Standart Sapma		0,72	
		Minimum		1,33	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,56	0,179
		Basıklık		0,32	0,355
		Ortalama		4,02	0,079
	Yerli turizm (n=84)	%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,87	
			Üst Sınır	4,18	
		Medyan		4,00	
		Varyans		0,52	
		Standart Sapma		0,72	
		Minimum		2,67	
		Maksimum		5,00	
		Çarpıklık		-0,22	0,263
		Basıklık		-0,97	0,520

Çevre koruma faktörünün bu kategorilere tanımsal istatistikleri Tablo 3.24’de verilmiştir. Kategorilere ait ortalamalar 3,96’dan 4,46’ya kadar değişmektedir. En düşük ortalama 3,96 ile Türkiye’ye tatil için ilk kez gelen gruba aittir. En yüksek ortalama ise 4,46 ile yerli tursit kategorisindedir. Verilerin normallik incelemesini öncelikle çarpıklık ve basıklık ölçülerine göre değerlendirildiğinde; tüm geliş kategorilerinde bu ölçülerin normal dağılım için istenen tam değerleri taşımadıkları görülmekle birlikte tam değerlerden çok büyük sapmaların olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla verilerin normal dağılıma yaklaştığı söylenebilir.

Tablo 3.24. Hizmet Konuları Faktörünü Türkiye’ye Geliş Sayılarına Göre Tanımsal İstatistikleri

Faktör	Türkiye’ye tatil için kaçınca gelişiniz	İstatistik Adı	İstatistik	Standart Hata
Çevre_Koruma	İlk kez geliyorum (n=142)	Ortalama	3,96	0,063
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,84
			Üst Sınır	4,09
		Medyan	4,00	
		Varyans	0,56	
		Standart Sapma	0,75	
		Minimum	1,25	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-0,61	0,203
		Basıklık	0,40	0,404
	2.Gelişim (n=115)	Ortalama	3,98	0,052
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,88
			Üst Sınır	4,08
		Medyan	4,00	
		Varyans	0,31	
		Standart Sapma	0,56	
		Minimum	3,00	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-0,10	0,226
		Basıklık	-0,81	0,447
	3.Gelişim (n=91)	Ortalama	4,08	0,093
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	3,90
			Üst Sınır	4,27
		Medyan	4,25	
		Varyans	0,79	
		Standart Sapma	0,89	
		Minimum	1,00	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-1,64	0,253
		Basıklık	3,12	0,500
	4 ve daha fazla (n=185)	Ortalama	4,16	0,059
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	4,04
			Üst Sınır	4,28
		Medyan	4,25	
		Varyans	0,65	
		Standart Sapma	0,81	
		Minimum	1,25	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-1,14	0,179
		Basıklık	1,27	0,355
	Yerli turizm (n=84)	Ortalama	4,46	0,053
		%95'lik Güven Aralığı	Alt Sınır	4,36
			Üst Sınır	4,57
		Medyan	4,50	
		Varyans	0,23	
		Standart Sapma	0,48	
		Minimum	3,00	
		Maksimum	5,00	
		Çarpıklık	-1,23	0,263
		Basıklık	2,05	0,520

Faktörlerin normallik incelemesi Türkiye'ye geliş sayıları grup değişkenine göre elde edilen çarpıklık ve basıklık istatistikleri dışında Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri ile araştırılmıştır. Bu testler yukarıda bahsedildiği gibi “Anaküteller normal dağılım gösterir” sıfır hipotezine karşı “Anaküteller normal dağılım göstermez” alternatif hipotezini test eder. Faktörlere ait her iki test sonucu Tablo 3.25’de verilmiştir.

Hizmet konuları faktörüne ilişkin test sonuçları incelendiğinde; Türkiye'ye tatil için ilk kez gelenler grubundaki veriler için Kolmogorov-Smirnov testine göre ($Sig=0,097$) %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi reddedilemez. Dolayısıyla verilerin dağılımı normaldir. Aynı faktörün diğer geliş sıklıklarına ilişkin testlerde ise sıfır hipotezi hem %5 hem de %1 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Dolayısıyla 2.Gelişim, 3.Gelişim, 4 ve daha fazla gelişim ve yerli turistim gruplarındaki verilerin normal dağıldığı söylenemez.

Otel alışkanlıkları faktörüne ilişkin test sonuçları incelendiğinde; yerli turist kategorisindeki veriler için Kolmogorov-Smirnov testine göre ($Sig=0,039$) %1 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi reddedilemez. Dolayısıyla verilerin %1 anlamlılık düzeyinde dağılımı normaldir. Ancak %5 anlamlılık düzeyinde veriler normal dağılım göstermez. Aynı faktörün diğer geliş sıklıklarına ilişkin testlerde ise sıfır hipotezi hem %5 hem de %1 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Dolayısıyla ilk kez geliyorum, 2.Gelişim, 3.Gelişim ve 4 ve daha fazla gelişim gruplarındaki verilerin normal dağıldığı söylenemez.

Çevre Korunması faktörüne ilişkin test sonuçları incelendiğinde; Türkiye’ye geliş sıklıkları kategorilerindeki tüm verilere ilişkin testlerde ise sıfır hipotezi hem %5 hem de %1 anlamlılık düzeyinde reddedilir ($Sig.=0,000$). Dolayısıyla Türkiye’ye ilk kez geliyorum, 2.Gelişim, 3.Gelişim, 4 ve daha fazla gelişim ve yerli turistim gruplarındaki verilerin normal dağıldığı söylenemez.

Çevrenin korunması faktörüne ilişkin test sonuçları incelendiğinde; 10-23 yaş grubundaki veriler için Kolmogorov-Smirnov testine göre ($Sig=0,035$) %5 ve Shapiro-Wilk testine göre ise ($Sig=0,012$) %1 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi reddedilemez. Dolayısıyla verilerin dağılımı normaldir. Aynı faktörün diğer yaş grupları ilişkin

testlerde ise sıfır hipotezi hem %5 hem de %1 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Dolayısıyla 24-37, 38-51 ve 52 ve üzeri yaş gruplarındaki verilerin normal dağıldığı söylenemez.

Tablo 3.25. Türkiye’ye Geliş Sıklığına Göre Faktörlerin Normallik Testi

Faktör	Türkiye’ye tatil için kaçınıcı gelişiniz	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
		İstatistik	Sd	Sig.	İstatistik	Sd	Sig.
Hizmet_Konuları	İlk kez geliyorum	0,069	142	0,097	0,952	142	0,000
	2.Gelişim	0,138	115	0,000	0,884	115	0,000
	3.Gelişim	0,178	91	0,000	0,861	91	0,000
	4 ve daha fazla	0,108	185	0,000	0,897	185	0,000
	Yerli turistim	0,208	84	0,000	0,861	84	0,000
Otel_Alışkanlıkları	İlk kez geliyorum	0,096	142	0,003	0,971	142	0,004
	2.Gelişim	0,122	115	0,000	0,947	115	0,000
	3.Gelişim	0,144	91	0,000	0,910	91	0,000
	4 ve daha fazla	0,107	185	0,000	0,960	185	0,000
	Yerli turistim	0,099	84	0,039	0,938	84	0,001
Çevre_Koruma	İlk kez geliyorum	0,112	142	0,000	0,947	142	0,000
	2.Gelişim	0,131	115	0,000	0,955	115	0,001
	3.Gelişim	0,179	91	0,000	0,833	91	0,000
	4 ve daha fazla	0,150	185	0,000	0,878	185	0,000
	Yerli turistim	0,162	84	0,000	0,854	84	0,000

Her üç faktörün tüm geliş sıklıklarındaki örneklem hacmi 30’un üzerindedir. Hem örneklem hacminin 30’dan büyük olması hem de çarpıklık ve basıklık ölçüleri için yukarıda bahsedilen çeşitli yazarlara ait kriterler dikkate alındığında veri setinin normale yaklaştığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle geliş sıklıklarına göre faktör ortalamaları arasında farklılığın araştırılmasında parametrik testler için normallik varsayımının sağlandığı kabul edilmiştir.

3.8.4.2 Cinsiyete Göre Hizmet Konuları Faktörünün Karşılaştırılması

Cinsiyete göre hizmet konuları faktörünün farklılaşıp farklılaşmadığını karşılaştırmak için bağımsız örneklemelerde t testi tekniği uygulanmıştır. Bu yöntemle “hizmet konuları faktörünün ortalaması, cinsiyete göre farklılık göstermektedir”

alternatif hipotezi, farklılığın olmadığını gösteren sıfır hipotezine karşı test edilmektedir. Bu yöntem anakütle varyanslarının eşit olduğu ve eşit olmadığı varsayımlarına göre test istatistiği hesaplamaktadır. Varyansların eşit olup olmadığı Levene testiyle araştırılmaktadır. Tablo 3.26’de verilen sonuçlara göre varyansların eşit olmadığı (Sig=0,004 < 0,05) anlaşılmaktadır. Ortalamaların farklılığı için hesaplanan test sonuçları buna göre değerlendirildiğinde; hizmet konuları faktörünün ortalaması cinsiyete göre farklılık göstermemektedir (Sig.=0,471 > 0,05). Bu faktör açısından kadın erkek ayrımı yapmak anlamsızdır. Hem kadınlar hem de erkekler hizmet konuları faktörüne aynı düzeyde katılmaktadır.

Tablo 3.26. Cinsiyete Göre Hizmet Konuları Faktörünün T Testi Sonuçları

Faktör	Tanımsal İstatistikler				Levene Testi			Ortalama Testi	
	Cinsiyet	n	Ortalama	ss	Varsayım	F	Sig.	t	Sig
Hizmet_Konuları	Kadın	273	4,06	0,798	Varyanslar Eşit	8,398	0,004	0,726	0,468
	Erkek	286	4,02	0,622	Varyanslar Eşit Değil			0,722	0,471

3.8.4.3 Cinsiyete Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Karşılaştırılması

Cinsiyete göre otel alışkanlıkları faktörünün farklılaşıp farklılaşmadığını karşılaştırmak için bağımsız örneklemelerde t testi tekniği uygulanmıştır. Bu yöntemle “otel alışkanlıkları faktörünün ortalaması, cinsiyete göre farklılık göstermektedir” alternatif hipotezi, farklılığın olmadığını gösteren sıfır hipotezine karşı test edilmektedir. Bu yöntemde anakütle varyanslarının eşit olduğu ve eşit olmadığı varsayımlarına göre test istatistiği hesaplamaktadır. Varyansların eşit olup olmadığı Levene testiyle araştırılmaktadır. Tablo 3.27’de verilen sonuçlara göre varyansların eşit olduğu (Sig=0,740 > 0,05) anlaşılmaktadır. Ortalamaların farklılığı için hesaplanan test sonuçları buna göre değerlendirildiğinde; otel alışkanlıkları faktörünün ortalaması cinsiyete göre farklılık göstermemektedir (Sig.=0,354 > 0,05). Bu faktör açısından kadın erkek ayrımı yapmak anlamsızdır. Hem kadınlar hem de erkekler otel alışkanlıkları faktörüne aynı düzeyde katılmaktadır.

Tablo 3.27. Cinsiyete Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün T Testi Sonuçları

Faktör	Tanımsal İstatistikler				Levene Testi			Ortalama Testi	
	Cinsiyet	n	Ortalama	ss	Varsayım	F	Sig.	t	Sig
Otel_ Alışkanlıkları	Kadın	273	3,93	0,720	Varyanslar Eşit	0,102	0,749	0,928	0,354
	Erkek	286	3,88	0,669	Varyanslar Eşit Değil			0,926	0,355

3.8.4.4 Cinsiyete Göre Çevre Koruma Faktörünün Karşılaştırılması

Cinsiyete göre çevre koruma faktörünün farklılaşıp farklılaşmadığını karşılaştırmak için bağımsız örneklemelerde t testi tekniği uygulanmıştır. Bu yöntemle “çevre koruma faktörünün ortalaması, cinsiyete göre farklılık göstermektedir” alternatif hipotezi, farklılığın olmadığını gösteren sıfır hipotezine karşı test edilmektedir. Bu yöntemde anakütle varyanslarının eşit olduğu ve eşit olmadığı varsayımlarına göre test istatistiği hesaplanmaktadır. Varyansların eşit olup olmadığı Levene testiyle araştırılmaktadır. Tablo 3.28’de verilen sonuçlara göre varyansların eşit olduğu (Sig=0,537 > 0,05) anlaşılmaktadır. Ortalamaların farklılığı için hesaplanan test sonuçları buna göre değerlendirildiğinde; çevre koruma faktörünün ortalaması cinsiyete göre farklılık göstermemektedir (Sig.=0,557 > 0,05). Bu faktör açısından kadın erkek ayrımı yapmak anlamsızdır. Hem kadınlar hem de erkekler çevre koruma faktörüne aynı düzeyde katılmaktadır.

Tablo 3.28. Cinsiyete Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün T Testi Sonuçları

Faktör	Tanımsal İstatistikler				Levene Testi			Ortalama Testi	
	Cinsiyet	n	Ortalama	ss	Varsayım	F	Sig.	t	Sig
Çevre_ Koruma	Kadın	273	4,12	0,793	Varyanslar Eşit	0,382	0,537	0,587	0,557
	Erkek	286	4,08	0,734	Varyanslar Eşit Değil			0,586	0,558

3.8.4.5 Yaş Gruplarına Göre Hizmet Konuları Faktörünün Karşılaştırılması

İkiden fazla yaş kategorisi olduğundan dolayı hizmet konuları faktörünün yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırmak üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Bu yöntemle “hizmet konuları faktörünün ortalaması, yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir” alternatif hipotezi, farklılığın olmadığını gösteren sıfır hipotezine karşı test edilmektedir. Bu yöntemde anakütlelerin dağılımının normal ve varyanslarının eşit olması gerekmektedir. Normallikle ilgili inceleme normallik testleri başlığı altında verilmişti. Varyans eşitliği varsayımı ise ortalama testinden önce Levene testiyle araştırılmaktadır. Bu testte “anakütle varyansları eşit değildir” alternatif hipotezi varyansların eşit olduğunu belirten sıfır hipotezine karşı test edilmektedir. Hizmet konuları faktörüne ilişkin test sonucu Tablo 3.29’da verilmiştir. Tablodaki sonuca göre anakütle varyansları eşittir (Sig=0,325 >0,05).

Tablo 3.29. Yaş Kategorilerine Göre Hizmet Konuları Faktörünün Varyans Testi

Levene İstatistiği	Sd1	Sd2	Sig
1,159	3	507	0,325

Ortalamaların farklılığı için hesaplanan ANOVA test sonuçları Tablo 3.30’da verilmiştir. Tablo 3.30’daki sonuçlara göre hizmet konuları faktörünün yaş kategorilerine farklılaştığı söylenemez (Sig=0,063>0,05). Dolayısıyla tüm yaş kategorilerinde hizmet konularına aynı düzeyde katılmaktadır.

Tablo 3.30. Yaş Kategorilerine Göre Hizmet Konuları Faktörünün ANOVA Test Sonucu

Faktör	Yaş	n	Ortalama	ss	F	Sig
Hizmet konuları	10-23	46	3,96	0,759	2,442	0,063
	24-37	198	3,94	0,711		
	38-51	188	4,05	0,716		
	52 ve üzeri	79	4,18	0,643		

3.8.4.6 Yaş Gruplarına Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Karşılaştırılması

Yaş kategorilerine göre otel alışkanlıkları ortalamaları arasında fark olup olmadığını araştırmak üzere yine tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Ortalama testlerine geçmeden önce yaş kategorilerinin varyanslarının eşit olup olmadığı Levene testiyle araştırılmıştır. Tablo 3.31’de verilen Levene test sonuçlarına göre tüm yaş kategorilerinde varyanslar eşittir (Sig.0,183>0,05). Normallikle ilgili inceleme normallik testleri başlığı altında verilmiştir.

Tablo 3.31. Yaş Kategorilerine Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Varyans Testi

Levene İstatistiği	Sd1	Sd2	Sig
1,625	3	507	0,183

Ortalamaların farklılığı için hesaplanan ANOVA test sonuçları Tablo 3.32’de verilmiştir. Tablo 3.32’deki sonuçlara göre otel alışkanlıkları faktörünün en az bir yaş kategorisine göre farklılaştığı söylenebilir (Sig=0,008<0,05). Dolayısıyla tüm yaş kategorilerinde otel alışkanlıklarına katılım aynı düzeyde değildir.

Tablo 3.32. Yaş Kategorilerine Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün ANOVA Test Sonucu

Faktör	Yaş	n	Ortalama	ss	F	Sig
Otel Alışkanlıkları	10-23	46	3,73	0,715	3,977	0,008
	24-37	198	3,78	0,718		
	38-51	188	3,96	0,653		
	52 ve üzeri	79	4,01	0,623		

Hangi yaş kategorileri arasında fark olduğunu saptayabilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Bu yöntemde ortalamalar ikişerli ikişerli karşılaştırılarak hangi gruplar arasında fark olduğunu belirlenmektedir. Otel alışkanlıkları faktörünün Tukey test sonuçları Tablo 3.33’de verilmiştir. Tablodaki sonuçlara göre 24-37 yaş grubu ile 38-51 yaş grubunun ortalaması arasında çok az da olsa fark vardır (Sig=0,046<0,05). Bu

farka göre 38-51 yaş grubundaki turistlerin yeşil otel alışkanlıkları katılım düzeyi 24-37 yaş grubundaki turistlerin yeşil otel alışkanlıkları düzeyinden daha yüksektir.

Tablo 3.33. Yaş Kategorilerine Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Tukey Test Sonucu

Yaş (I)	Yaş (J)	Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata	Sig	%95'lik Güven Aralığı	
					Alt	Üst
10-23	24-37	-0,05036	0,11138	0,969	-0,3374	0,2367
	38-51	-0,23096	0,11194	0,167	-0,5195	0,0576
	52 ve üzeri	-0,27807	0,12621	0,124	-0,6034	0,0472
24-37	10-23	0,05036	0,11138	0,969	-0,2367	0,3374
	38-51	-,180600	0,06930	0,046	-0,3592	-0,002
	52 ve üzeri	-0,22771	0,09056	0,059	-0,4611	0,0057
38-51	10-23	0,23096	0,11194	0,167	-0,0576	0,5195
	24-37	,180600	0,0693	0,046	0,0020	0,3592
	52 ve üzeri	-0,04711	0,09124	0,955	-0,2823	0,1881
52 ve üzeri	10-23	0,27807	0,12621	0,124	-0,0472	0,6034
	24-37	0,22771	0,09056	0,059	-0,0057	0,4611
	38-51	0,04711	0,09124	0,955	-0,1881	0,2823

3.8.4.7 Yaş Gruplarına Göre Çevre Koruma Faktörünün Karşılaştırılması

Yaş kategorilerine göre çevre koruma ortalamaları arasında fark olup olmadığını araştırmak üzere yine tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Ortalama testlerine geçmeden önce yaş kategorilerinin varyanslarının eşit olup olmadığı Levene testiyle araştırılmıştır. Tablo 3.34’de verilen Levene test sonuçlarına göre tüm yaş kategorilerinde varyanslar eşittir (Sig.0,428>0,05). Normallikle ilgili inceleme normallik testleri başlığı altında verilmiştir.

Tablo 3.34. Yaş Kategorilerine Göre Çevre Koruma Faktörünün Varyans Testi

Levene İstatistiği	Sd1	Sd2	Sig
0,925	3	507	0,428

Ortalamaların farklılığı için hesaplanan ANOVA test sonuçları Tablo 32’de verilmiştir. Tablo 3.35’deki sonuçlara göre çevre koruma faktörünün en az bir yaş kategorisine göre farklılaştığı söylenebilir (Sig=0,001<0,05). Dolayısıyla tüm yaş kategorilerinde çevre korumaya katılım aynı düzeyde değildir.

Tablo 3.35. Yaş Kategorilerine Göre Çevre Koruma Faktörünün ANOVA Test Sonucu

Faktör	Yaş	n	Ortalama	ss	F	Sig
Çevre Koruma	10-23	46	3,76	0,821	5,797	0,001
	24-37	198	4,07	0,758		
	38-51	188	4,09	0,712		
	52 ve üzeri	79	4,32	0,710		

Hangi yaş kategorileri arasında fark olduğunu saptayabilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Bu yöntemde ortalamalar ikişerli ikişerli karşılaştırılarak hangi gruplar arasında fark olduğunu belirlenmektedir. Çevre koruma faktörünün Tukey test sonuçları Tablo 3.36’da verilmiştir. Tablodaki sonuçlara göre 10-23 yaş grubunu ortalaması ile 24-37 yaş grubunun ortalaması arasında çok az da olsa fark vardır(Sig=0,049<0,05). Bu farka göre 24-37 yaş grubundaki turistlerin çevre koruma düzeyi 10-23 yaş grubundaki turistlerin çevre koruma düzeyinden yüksektir. 10-23 yaş grubu ortalaması ile 38-51 yaş grubu ortalaması arasında (Sig=0,029<0,05), 10-23 yaş grubu ortalaması ile 52 ve üzeri yaş grubu ortalaması arasında (Sig.=0,000<0,05) anlamlı farklar vardır. Bu farklara göre 38-51 yaş grubu, 52 ve üzeri yaş grubundaki turistlerin çevre koruma düzeyi 10-23 yaş grubundaki turistlerin düzeyinden daha yüksektir.

Tablo 3.36. Yaş Kategorilerine Göre Çevre Koruma Faktörünün Tukey Test Sonucu

Yaş (I)	Yaş (J)	Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata	Sig	%95'lik Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
10-23	24-37	-,31275	0,12112	0,049	-0,6250	-0,0005
	38-51	-,33765	0,12173	0,029	-0,6514	-0,0239
	52 ve üzeri	-,56735	0,13725	0,000	-0,9211	-0,2136
24-37	10-23	,31275	0,12112	0,049	0,0005	0,6250
	38-51	-0,0249	0,07536	0,988	-0,2191	0,1693
	52 ve üzeri	-,25460	0,09848	0,049	-0,5084	-0,0008
38-51	10-23	,33765	0,12173	0,029	0,0239	0,6514
	24-37	0,0249	0,07536	0,988	-0,1693	0,2191
	52 ve üzeri	-0,2297	0,09922	0,096	-0,4855	0,0261
52 ve üzeri	10-23	,56735	0,13725	0,000	0,2136	0,9211
	24-37	,25460	0,09848	0,049	0,0008	0,5084
	38-51	0,2297	0,09922	0,096	-0,0261	0,4855

3.8.4.8 Geliş Sıklığı

Türkiye'ye tatil için gelen turistlerin yeşil otel hizmet konuları, yeşil otel alışkanlıkları ve çevre koruma düzeylerinin geliş sıklığına göre farklı olup olmadığı araştırmak üzere karşılaştırma testleri yapılmıştır. Türkiye'ye geliş sıklığı; ilk kez geliyorum, 2.kez geliyorum, 3.kez geliyorum, 4 ve daha fazla geldim ve yerli turist olmak üzere beş kategoriden oluşmaktadır. Kategori sayısı ikiden fazla olduğundan dolayı gerekli varsayımlar sağladığında tek yönlü varyans analizi (ANOVA), gerekli varsayımlardan sağlanamadığında ise bu yöntemin alternatifi olan Kruskal-Wallis parametrik olmayan test kullanılmıştır. Kruskal-Wallis testi gözlem değerleri yerine bunların küçükten büyüğe sıra numaralarının bir testtir. Test istatistiği her bir örneklemin hacmi 5'den büyük olduğunda Ki-Kare dağılımı gösterir.²⁶

²⁶ Orhunbilge, a.g.e., 2000, s. 300.

3.8.4.8.1 Geliş Sıklığına Göre Hizmet Konuları Faktörünün Karşılaştırılması

Grup ortalamalarının karşılaştırma testlerini gerçekleştirmeden önce test için gerekli varsayımların sağlanıp sağlanmadığının araştırılması gerekmektedir. Normalikle ilgili varsayım daha önce incelenmiş ve örneklem hacmiyle (tüm gruplarda örneklem hacmi 30'dan büyüktür) birlikte çarpıklık ve basıklık katsayıları hakkındaki görüş çerçevesinde verilerin normal dağıldığına karar verilmişti. Diğer bir varsayım olan varyans eşitliği ise Levene testi ile incelenmiştir. Bu testte “anakütle varyansları eşit değildir” alternatif hipotezi varyansların eşit olduğunu belirten sıfır hipotezine karşı test edilmektedir. Hizmet konuları faktörüne ilişkin test sonucu Tablo 3.37’de verilmiştir. Tablodaki sonuca göre anakütle varyansları eşittir değildir (Sig=0,001<0,05). Dolayısıyla parametrik bir test olan tek yönlü ANOVA yerine alternatifi Kruskal-Wallis testi ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılmıştır.

Tablo 3.37. Geliş Sıklığına Göre Hizmet Konuları Faktörünün Varyans Testi

Levene İstatistiği	Sd1	Sd2	Sig
4,622	4	612	0,001

Kruskal-Wallis yöntemi de alternatifi olduğu tek yönlü ANOVA gibi “hizmet konuları faktörünün ortalaması, geliş sıklığına göre farklılık göstermektedir” alternatif hipotezi, farklılığın olmadığını gösteren sıfır hipotezine karşı test etmektedir. Test sonuçları Tablo 3.38’de verilmiştir. Tablo 3.38’deki sonuçlara göre hizmet konuları faktörünün en az bir geliş sıklığına göre farklılaştığı söylenebilir (Sig=0,000<0,05). Dolayısıyla tüm geliş sıklıkları için hizmet konuları hakkındaki katılım düzeyi aynı değildir.

Tablo 3.38. Geliş Sıklığına Göre Hizmet Konuları Faktörünün Kruskal-Wallis Test

Faktör	Türkiye Geliş Sayısı	n	Sıra Ortalaması	Ki-Kare İstatistiği	Sd	Asymp.Sig
Hizmet Konuları	İlk kez geliyorum	142	267,24	30,715	4	0,000
	2.Gelişim	115	273,91			
	3.Gelişim	91	302,98			
	4 ve daha fazla	185	331,23			
	Yerli turistim	84	385,20			

Hangi geliş sıklıkları arasında fark olduğunu saptayabilmek için IBM SPSS’de Model Viewer’da ikili karşılaştırma testleri uygulanmıştır. Test sonucu elde edilen bulgular Tablo 3.39’da verilmiştir. Tablo 3.39’a göre ilk kez geliyorum sıklığı ile 4 ve 4’den fazla geldim sıklığı (Sig=0,013<0,05) ve yine ilk kez geliyorum sıklığı ile yerli turistim sıklığı (Sig=0,000<0,05) arasında anlamlı farklar vardır. İlk kez geliyorum kategorisindeki turistlerin hizmet konularına katılım düzeyi, 4 ve daha fazla geldim ve yerli turistim kategorisindeki turistlerin katılım düzeyinden düşüktür. Bir diğer farklılık 2.Gelişim sıklığı ile yerli turistim sıklığı arasındadır (Sig=0,000<0,05). Yerli turistim kategorisindeki turistlerin hizmet konularına katılım düzeyi 2.gelişim kategorisindeki turistlerin katılım düzeyinden yüksektir. Son olarak 3.Gelişim ile yerli turistim arasında da hizmet konularına katılım düzeyi açısından anlamlı fark vardır (Sig=0,023<0,05). Yerli turistim kategorisindeki turistlerin hizmet konularına katılım düzeyi 3.gelişim kategorisindeki turistlerin katılım düzeyinden yüksektir. Diğer ikili karşılaştırmalarda ise hizmet konularına katılım düzeyi açısından anlamlı fark bulunamamıştır.

Tablo 3.39. Geliş Sıklığına Göre Hizmet Konuları Faktörünün İkili Karşılaştırma Test Sonucu

Grup 1	Grup 2	Sıra Ortalama Fark (1-2)	Standart Hata	Standardize Test İstatistiği	Düzeltilmiş Sig.
İlk kez geliyorum	2.Gelişim	-6,67	22,314	-0,299	1,000
	3.Gelişim	-35,74	23,885	-1,497	1,000
	4 ve daha fazla	-63,99	19,845	-3,225	0,013
	Yerli turistim	-117,96	24,484	-4,818	0,000
2.Gelişim	3.Gelişim	-29,07	24,956	-1,165	1,000
	4 ve daha fazla	-57,32	21,122	-2,714	0,067
	Yerli turistim	-111,29	25,53	-4,359	0,000
3.Gelişim	4 ve daha fazla	-28,25	22,775	-1,24	1,000
	Yerli turistim	-82,22	26,913	-3,055	0,023
4 ve daha fazla	Yerli turistim	-53,97	23,402	-2,306	0,211

3.8.4.8.2 Geliş Sıklığına Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Karşılaştırılması

Grup ortalamalarının karşılaştırma testlerini gerçekleştirmeden önce test için gerekli varsayımların sağlanıp sağlanmadığının araştırılması gerekmektedir. Normallikle ilgili varsayım daha önce incelenmiş ve örneklem hacmiyle (tüm gruplarda örneklem hacmi 30'dan büyüktür) birlikte çarpıklık ve basıklık katsayıları hakkındaki görüşler çerçevesinde verilerin normal dağıldığına karar verilmiştir. Diğer bir varsayım olan varyans eşitliği ise Levene testi ile incelenmiştir. Bu testte “anakütle varyansları eşit değildir” alternatif hipotezi varyansların eşit olduğunu belirten sıfır hipotezine karşı test edilmektedir. Otel alışkanlıkları faktörüne ilişkin test sonucu Tablo 3.40’da verilmiştir. Tablodaki sonuca göre anakütle varyansları eşit değildir (Sig=0,025<0,05). Dolayısıyla parametrik bir test olan tek yönlü ANOVA yerine alternatifi Kruskal-Wallis testi ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılmıştır.

Tablo 3.40. Geliş Sıklığına Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Varyans Testi

Levene İstatistiği	Sd1	Sd2	Sig
2,815	4	612	0,025

Kruskal-Wallis yöntemi de alternatifi olduğu tek yönlü ANOVA gibi “hizmet konuları faktörünün ortalaması, geliş sıklığına göre farklılık göstermektedir” alternatif hipotezi, farklılığın olmadığını gösteren sıfır hipotezine karşı test etmektedir. Test sonuçları Tablo 3.41’de verilmiştir. Tablo 3.41’deki sonuçlara göre otel alışkanlıkları faktörünün geliş sıklığına göre farklılaştığı söylenemez. (Sig=0,285>0,05). Dolayısıyla tüm geliş sıklıkları için otel alışkanlıkları hakkında turistlerin katılım düzeyi istatistiki olarak aynıdır.

Tablo 3.41.Geliş Sıklığına Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Kruskal-Wallis Test Sonucu

Faktör	Türkiye Geliş Sayısı	N	Sıra Ortalaması	Ki-Kare İstatistiği	Sd	Asymp.Sig
Otel Alışkanlıkları	İlk kez geliyorum	142	296,25	5,018	4	0,285
	2.Gelişim	115	296,07			
	3.Gelişim	91	300,24			
	4 ve daha fazla	185	315,35			
	Yerli turistim	84	343,77			

3.8.4.8.3 Geliş Sıklığına Göre Çevre Koruma Faktörünün Karşılaştırılması

Grup ortalamalarının karşılaştırma testlerini gerçekleştirmeden önce test için gerekli varsayımların sağlanıp sağlanmadığının araştırılması gerekmektedir. Normallikle ilgili varsayım daha önce incelenmiş ve örneklem hacmiyle (tüm gruplarda örneklem hacmi 30’dan büyüktür) birlikte çarpıklık ve basıklık katsayıları hakkındaki görüşler çerçevesinde verilerin normal dağıldığı varsayılmıştı. Diğer bir varsayım olan varyans eşitliği ise Levene testi ile incelenmiştir. Bu testte “anakütle varyansları eşit değildir” alternatif hipotezi varyansların eşit olduğunu belirten sıfır hipotezine karşı test edilmektedir. Çevre koruma faktörüne ilişkin test sonucu Tablo

3.42’de verilmiştir. Tablodaki sonuca göre anakütle varyansları eşittir değildir (Sig=0,000<0,05). Dolayısıyla parametrik bir test olan tek yönlü ANOVA yerine alternatifi Kruskal-Wallis testi ortalamaların karşılaştırılmasında kullanılmıştır.

Tablo 3.42. Geliş Sıklığına Göre Çevre Koruma Faktörünün Varyans Testi

Levene İstatistiği	Sd1	Sd2	Sig
8,377	4	612	0,000

Kruskal-Wallis yöntemi de alternatifi olduğu tek yönlü ANOVA gibi “hizmet konuları faktörünün ortalaması, geliş sıklığına göre farklılık göstermektedir” alternatif hipotezi, farklılığın olmadığını gösteren sıfır hipotezine karşı test etmektedir. Test sonuçları Tablo 3.43’de verilmiştir. Tablo 3.43’deki sonuçlara göre çevre koruma faktörünün en az bir geliş sıklığına göre farklılaştığı söylenebilir (Sig=0,000<0,05). Dolayısıyla tüm geliş sıklıkları için hizmet konuları hakkındaki katılım düzeyi aynı değildir.

Tablo 3.43. Geliş Sıklığına Göre Otel Alışkanlıkları Faktörünün Kruskal-Wallis Test Sonucu

Faktör	Türkiye Geliş Sayısı	n	Sıra Ortalaması	Ki-Kare İstatistiği	Sd	Asymp.Sig
Çevre Korunması	İlk kez geliyorum	142	268,60	40,265	4	0,000
	2.Gelişim	115	256,87			
	3.Gelişim	91	316,25			
	4 ve daha fazla	185	329,41			
	Yerli turistim	84	395,87			

Hangi geliş sıklıkları arasında fark olduğunu saptayabilmek için IBM SPSS’de Model Viewer’da ikili karşılaştırma testleri uygulanmıştır. Test sonucu elde edilen bulgular Tablo 3.44’de verilmiştir. Tablo 3.44’e göre ilk kez geliyorum sıklığı ile 4 ve 4’den fazla geldim sıklığı (Sig=0,021<0,05) ve yine ilk kez geliyorum sıklığı ile yerli turistim sıklığı (Sig=0,000<0,05) arasında anlamlı farklar vardır. İlk kez geliyorum kategorisindeki turistlerin çevre korumaya katılım düzeyi, 4 ve daha fazla geldim ve yerli turistim kategorisindeki turistlerin katılım düzeyinden düşüktür. Bir diğer farklılık 2.Gelişim sıklığı ile 4 ve 4’den fazla geldim sıklığı (Sig=0,006<0,05) ve

yine ilk kez geliyorum sıklığı ile yerli turistim sıklığı (Sig=0,000<0,05) arasında anlamlı farklar vardır. İlk kez geliyorum kategorisindeki turistlerin çevre korumaya katılım düzeyi, 4 ve daha fazla geldim ve yerli turistim kategorisindeki turistlerin katılım düzeyinden düşüktür. Bir başka farklılık 3.Gelişim sıklığı ile yerli turistim sıklığı (Sig.=0,029<0,05) arasındadır. Yerli turistim kategorisindekilerin çevre koruma düzeyi 3.Gelişim kateogorisinden daha yüksektir. Son olarak 4 ve daha fazla geliyorum sıklığı ile yerli turistim sıklığı arasında çevre korumasına katılım düzeyinde anlamlı fark vardır (Sig=0,043<0,05). Yerli turistim kategorisindeki turistlerin çevre korumaya katılım düzeyi 4 ve daha fazla geliyorum kategorisindeki turistlerin katılım düzeyinden yüksektir. İlk kez geliyorum ile 2.Gelişim, ilk kez geliyorum ile 3.Gelişim, 2.Gelişim ile 3.Gelişim kategorileri arasında çevre korumaya katılım düzeyi açısından fark yoktur.

Tablo 3.44. Geliş Sıklığına Göre Çevre Koruma Faktörünün İkili Karşılaştırma Test Sonucu

Grup 1	Grup 2	Sıra Ortalama Fark	Standart Hata	Standardize Test İstatistiği	Düzeltilmiş Sig.
İlk kez geliyorum	2.Gelişim	11,74	22,192	0,529	1,000
	3.Gelişim	-47,65	23,754	-2,006	0,449
	4 ve daha fazla	-60,81	19,736	-3,081	0,021
	Yerli turistim	-127,27	24,35	-5,227	0,000
2.Gelişim	3.Gelişim	-59,38	24,819	-2,393	0,167
	4 ve daha fazla	-72,54	21,006	-3,453	0,006
	Yerli turistim	-139,00	25,39	-5,475	0,000
3.Gelişim	4 ve daha fazla	-13,16	22,65	-0,581	1,000
	Yerli turistim	-79,62	26,766	-2,975	0,029
4 ve daha fazla	Yerli turistim	-66,46	23,274	-2,856	0,043

3.8.5 İlişki Analizleri

İlişki analizi değişken ve/veya değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koymak için uygulanan analizlerdir. Böylece iki değişken arasında ilişkinin varlığının yanı sıra uygulanan yöntemle göre ilişkinin derecesi ve yönü de belirlenebilmektedir. Bu araştırmada faktörler arası ilişkiyi saptayabilmek için korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Kategorik iki değişkenin veya bir kategorik hale dönüştürülmüş nicel

değişkenler arasında ilişkinin varlığı ise Ki-Kare testi ile araştırılmaktadır. Demografik özellikler ile faktör analizinden çıkartılan ifadeler arasında bir bağımlılığın olup olmadığı Ki-Kare testi ile incelenmiştir.

3.8.5.1 Korelasyon Analizi

Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistikî bir yöntemdir. Korelasyon analizi sonucunda, doğrusal ilişki olup olmadığı ve varsa bu ilişkinin derecesi korelasyon katsayısı ile hesaplanır. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değer alır²⁷. Korelasyon katsayısı sıfır olduğunda iki değişken arasında doğrusal bir ilişki yoktur. Korelasyon katsayısı negatif bir işaret alırsa, iki değişken arasında ters yönde bir ilişki vardır. Diğer bir ifadeyle değişkenlerden birinin değeri artarken diğer değişkenin değeri azalmaktadır. Korelasyon katsayısı pozitif işaretli ise her iki değişken arasında aynı yönde ilişki söz konusudur. Her iki değişken birlikte artıyor veya birlikte azalıyor demektir. Korelasyon katsayısı sıfırdan uzaklaştıkça iki değişken arasındaki ilişki güçlenmektedir. Aksine korelasyon katsayısı sıfıra yaklaşıyor ise iki değişken arasındaki doğrusal ilişki zayıflamaktadır.

İki değişken arasında Pearson korelasyon katsayısı aşağıdaki gibi yorumlanabilir:²⁸

Korelasyon Katsayısı (Mutlak Değer olarak)	İlişki
0,00 - 0,25	Çok Zayıf
0,26 – 0,49	Zayıf
0,50 – 0,69	Orta
0,70 – 0,89	Yüksek
0,90 – 1,00	Çok Yüksek

²⁷ Onur Sungur, “Korelasyon Analizi”, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ed. Şeref Kalaycı, 5. Baskı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 2014, s.115.

²⁸ A.e., s.116.

Faktörler arası Pearson korelasyon katsayıları Tablo 3.45’de verilmiştir. Tablo 3.45’den görüleceği üzere hizmet konuları ile otel alışkanlıkları arasındaki korelasyon değeri 0,62’dir. Her iki faktör arasında %5 düzeyinde doğrusal aynı yönde orta derecede bir ilişki vardır. Hizmet konularına katılım düzeyi arttıkça otel alışkanlıklarına katılım düzeyi de artmaktadır. Başka bir ifadeyle hizmet konularına katılım düzeyi azaldıkça otel alışkanlıklarına katılım düzeyi de azalmaktadır.

Hizmet konuları ile çevre koruma arasındaki korelasyon değeri 0,61’dir. Her iki faktör arasında %5 düzeyinde doğrusal aynı yönde orta derecede bir ilişki vardır. Hizmet konularına katılım düzeyi arttıkça çevre koruma düzeyi de artmaktadır. Başka bir ifadeyle hizmet konularına katılım düzeyi azaldıkça otel alışkanlıklarına katılım düzeyi de azalmaktadır.

Otel alışkanlıkları ile çevre koruma arasındaki korelasyon değeri 0,59’dir. Her iki faktör arasında %5 düzeyinde doğrusal aynı yönde orta derecede bir ilişki vardır. Otel alışkanlıkları katılım düzeyi arttıkça çevre koruma düzeyi de artmaktadır. Başka bir ifadeyle hizmet konularına katılım düzeyi azaldıkça otel alışkanlıklarına katılım düzeyi de azalmaktadır. Dolayısıyla bu üç faktörde birbirlerinden pozitif yönde etkilenmektedir.

Tablo 3.45. Faktörler Arası Basit Korelasyon Katsayıları

Faktörler	Hizmet_Konuları	Otel_Alışkanlıkları	Çevre_Koruma
Hizmet_Konuları	1		
Otel_Alışkanlıkları	0,62 (0,000)	1	
Çevre_Koruma	0,61 (0,000)	0,59 (0,000)	1

Korelasyon katsayısı, iki değişken arasında doğrusal ilişkinin miktarı hakkında bilgi verirken, diğer değişkenlerin etkisini dikkate almaz. Bununla birlikte bazen, geriye kalan değişkenlerin etkisi ortadan kaldırıldıktan sonra, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin miktarı incelenmek istenebilir. Diğer bir deyişle ikincil ilişkilerin

etkisini ortadan kaldırıltıktan sonra iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin miktarı incelenmek istenebilir. Bu inceleme kısmi korelasyon katsayıları yardımıyla yapılır.²⁹ Faktörlerin birbirini olan etkilerini çıkardıktan sonra faktörler arası ilişkileri araştırmak için kısmi korelasyon katsayıları da hesaplanmıştır. Çevre koruma faktörünün hizmet konuları ve otel alışkanlıkları faktörleri üzerindeki etkisi ortadan kaldırıldıktan sonra hizmet konuları ile otel alışkanlıkları arasındaki korelasyon (0,401, Sig=0,000<0,05) anlamlı olup her iki faktör arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Otel alışkanlıkları faktörünün hizmet konuları ve çevre koruma faktörleri üzerindeki etkisi ortadan kaldırıltıktan sonra hizmet konuları ile çevre koruma arasındaki korelasyon (0,397, Sig=0,000<0,05) anlamlı olup her iki faktör arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Hizmet konuları faktörünün otel alışkanlıkları ve çevre koruma faktörleri üzerindeki etkisi ortadan kaldırıltıktan sonra otel alışkanlıkları ile çevre koruma arasındaki korelasyon (0,334, Sig=0,000<0,05) anlamlı olup her iki faktör arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Faktörlerin birbiri üzerindeki etkisi kaldırıldığı halde faktörler arasında aynı yönlü anlamlı ilişkiler vardır. Örneğin çevre korumaya yönelik yapılacak olumlu bir değişiklik hizmet konularını ve otel alışkanlıklarını da olumlu etkileyecektir. Aksine çevre konusunda yapılacak olumsuz bir değişiklik diğer faktörlerinde olumsuz etkileyecektir.

3.8.5.2 Ki-Kare Analizleri

Ki-Kare testi özellikle sosyal bilimlerle ilgili yapılan istatistik analizlerde oldukça sık kullanılan parametrik olmayan bir testtir. Uygulama amacına ve durumuna göre ki- kare testi, uygunluk testi, homojenlik testi, bağımsızlık testi, tek anakütle varyans testi ve ikiden fazla anakütle oran testinde kullanılmaktadır. Ki-kare bağımsızlık testi gözlenen frekans ile beklenen frekansın farklı olup olmadığını test eder. Kategorik veya kategorik hale getirilmiş iki değişken arasındaki bağımlılığın araştırılmasında kullanılmaktadır. Bunun gözlem sonuçlarıyla her bir değişkenin kategorilerin yer aldığı r adet satır ve c adet sütundan oluşan bir kontenjans tablosu

²⁹ Alpar, **a.g.e.**, s.466.

oluşturulur. Kontenjans tablosunun boyutu $r \times c$ 'dir. Tablonun her bir hücresinde gözlenen frekans ile bu hücreye ait olan beklenen frekanslar arasındaki farklara dayalı olarak Ki-Kare istatistiği hesaplanır. Beklenen frekanslar bağımsız iki olayın birlikte gerçekleşme olasılıkları yardımıyla bulunur. Ki-kare testi iki değişken birbirinden bağımsızdır (veya iki değişken arasında ilişki yoktur) sıfır hipotezine karşılık iki değişken bir birine bağımlıdır (veya iki değişken arasında ilişki vardır) alternatif hipotezini test eder. Ki-kare testi için kontenjans tablosundaki her bir hücredeki frekasin en az 5 olması gerekir.³⁰ Ancak bazı yazarlar boyut sayısı fazla kontenjans tablosunda testin kullanılabilmesi için, hücrelerin %20'den fazlasında 5'den ve her hangi bir hücrede 1'den az beklenen frekans olmaması gerektiğini belirtmektedirler.³¹

Ki-kare bağımsızlık testlerinde gerekli beklenen frekansın en az 5 olması veya hücrelerin %20'den fazlasında 5'den az frekans olmaması koşulunu sağlayabilmek için ankette 5'li likert ölçeğinde olan ifadeler 3'lü likerte dönüştürülmüştür. Hiç katılmıyorum ve katılmıyorum kategorileri katılmıyorum kategorisinde birleştirilmiştir. Ne katılıyorum ne katılmıyorum kategorisi aynen bırakılmıştır. Tamamen katılıyorum ve katılıyorum kategorileri ise katılıyorum kategorisi altında birleştirilmiştir.

Cinsiyete göre yapılan ki-kare test sonuçları Tablo 46'da verilmiştir. Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım ($Sig=0,067>0,05$), Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim ($Sig=0,744>0,05$), yeşil otelde konaklama fiyatları makuldur ($Sig=0,165>0,05$), yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı ($Sig=0,696>0,05$), Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar ($Sig=0,333>0,05$) ve rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum ($Sig=0,355>0,05$) ifadeleri cinsiyete bağımlı değildir. Yeşil otelde elektrikli tasarruflu ampul kullanımını desteklerim ($Sig=0,026<0,05$) ve Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktiririm ($Sig=0,037<0,05$) ifadeleri cinsiyete bağımlıdır.

³⁰ Orhunbilge, **a.g.e.**, 2000, s.248-249.

³¹ Mehmet Güngör, Yunus Bulut, "Ki-Kare Testi Üzerine", **Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi**, Cilt: VII, Sayı: 1, 2008, s.84-89.

Tablo 3.46. Cinsiyete Göre Ki-Kare Test Sonuçları

Değişkenler / İfadeler	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
Cinsiyet / Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım	5,395	2	0,067
Cinsiyet / Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim	0,592	2	0,744
Cinsiyet / Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür	3,600	2	0,165
Cinsiyet / Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı	0,723	2	0,696
Cinsiyet / Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar	2,196	2	0,333
Cinsiyet / Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim	7,297	2	0,026
Cinsiyet / Rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum	2,073	2	0,355
Cinsiyet / Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktiririm	6,572	2	0,037

Yaş gruplarına göre yapılan ki-kare test sonuçları Tablo 47’de verilmiştir. Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim (Sig=0,063>0,05), Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı (Sig=0,157>0,05), Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim (Sig=0,192>0,05) ve rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum (Sig=0,422>0,05) ifadeleri yaşa bağımlı değildir. Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım (Sig=0,002<0,05), yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür (Sig=0,000<0,05), Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar (Sig=0,013<0,05) ve evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktiririm (Sig=0,005<0,05) ifadeleri yaşa bağımlıdır.

Tablo 3.47. Yaşı Göre Ki-Kare Test Sonuçları

Değişkenler / İfadeler	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
Yaş / Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım	21,115	6	0,002
Yaş / Seyahatlerde yeşil otelde kalmayı tercih ederim	11,970	6	0,063
Yaş / Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür	27,988	6	0,000
Yaş / Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı	9,908	6	0,157
Yaş / Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar	16,105	6	0,013
Yaş / Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim	8,683	6	0,192
Yaş / Rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum	6,008	6	0,422
Yaş / Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktiririm	18,626	6	0,005

Geliş sıklığına göre yapılan ki-kare test sonuçları Tablo 48’de verilmiştir. Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım ($\text{Sig}=0,475>0,05$), Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim ($\text{Sig}=0,247>0,05$), Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar ($\text{Sig}=0,096>0,05$), Yeşil otelde elektirik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim ($\text{Sig}=0,164>0,05$) ve evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktiririm ($\text{Sig}=0,625>0,05$) ifadeleri geliş sıklığına bağımlı değildir. Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür ($\text{Sig}=0,042<0,05$), Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı ($\text{Sig}=0,012<0,05$) ve rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum ($\text{Sig}=0,028<0,05$) ifadeleri geliş sıklığına bağımlıdır.

Tablo 3.48. Geliş Sıklığına Göre Ki-Kare Test Sonuçları

Değişkenler / İfadeler	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
Geliş Sıklığı / Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım	7,590	8	0,475
Geliş Sıklığı / Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim	10,263	8	0,247
Geliş Sıklığı / Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür	15,994	8	0,042
Geliş Sıklığı / Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı	15,560	8	0,012
Geliş Sıklığı / Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar	13,483	8	0,096
Geliş Sıklığı / Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim	11,727	8	0,164
Geliş Sıklığı / Rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum	17,169	8	0,028
Geliş Sıklığı / Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktiririm	6,199	8	0,625

SONUÇ

Bilimsel çalışmalara göre, insanların geçmişteki 150 yıllık değişik aktivitelerinden dolayı iklim değişiklikleri olmaktadır. Atmosferin 10 ile 15 kilometre altında bulunan troposphere tabakasında Sera (Green House) Gazları bulunmaktadır. Güneş ışınları dünyaya ulaştığı zaman ısıya dönüşür. Sera gazları bu sıcaklıkların bazılarını çeker ve onları dünya yüzeyine yakın bir yerde hapseder ve böylece yerküre ısınır. Karbondioksit gazı, nitrojenoksit, kloroflorakarbon ve methane en önemli sera gazlarıdır. Bu işleme bilindiği gibi, Sera Etkisi ismi verilir. Sera gazları arttıkça; dünyanın sıcaklığı, fırtınalar, seller, diğer çevre sorunları artmakta, buzullar erimektedir. Kısaca insanın ve diğer canlıların yaşaması için gerekli yaşam koşullarındaki denge bozulmaktadır. İklim değişikliklerini kontrol altına alabilmek ve sürdürülebilir insan yerleşimlerinin desteklenmesi için dünya ülkeleri Birleşmiş Milletler öncülüğünde Stockholm’de (1972), Rio’da (1992), İstanbul’da (1996), Kyoto’da (1997), Johannesburg’da (2002), Kopenhag’da (2009) Durban’da (2011), Rio+20 (2012), Paris’te (2015) çok sayıda bilim adamı ve sivil kuruluşun katılımı ile toplantılar yapmıştır. Ancak bunların çoğundan başta Amerika olmak üzere sanayileşmiş birkaç ülkenin - ki çevreye en çok zararı veren ülkeler- alınan kararları imzalamamaları nedeniyle istenen sonuçlar alınamamıştır.

İklim değişikliğinin pek çok çevre değerlerinin bozulmasına yol açarak doğal dengeyi değiştirecek düzeyde geniş etkileri olduğu bilinmektedir. İklim değişikliğinin turizm üzerinde de önemli etkileri olmaktadır. İklim, turistik seyahatin yöneleceği destinasyonun seçiminde en kritik konulardan birisidir. İklim değişikliklerine bağlı olarak küresel turizmde bazı gelişmeler görülebilecektir. Deniz, kum, güneşe bağlı yaz turizm merkezleri ile kış turizm merkezleri iklim değişikliklerine bağlı olarak ekonomik ömürlerini tamamlayabilirler. Turistik talepler ovalık ve deniz seviyesi yerine daha yüksek ve yayla alanlarına yönelebilir. Talepte meydana gelebilecek bu tür değişimlere karşı yeni turistik ürünlerin çeşitlendirilmesi, yeni alanların değerlendirilmesi ve çevreye duyarlı sürdürülebilir kaynak kullanımı ön plana çıkmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın başlattığı, “Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri” projesi kapsamında, bakanlık belgeli konaklama tesislerine belirlenen kriterlere uymaları koşuluyla verilen, mevcut turizm işletmesi belgelerindeki yıldızların yeşil olarak gösterildiği ve plakelerin üzerinde “Çevreye Duyarlı Tesis” ibaresinin yazdığı bir çevre etiketi uygulamasıdır. Kısaca yeşil oteller olarak bilenen bu otellerin; allerjen olan turistleri dikkate almak, yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak, çevreye zarar veren sabun ve temizlik ürünlerinin kullanımı azaltmak, pamuklu havlu ve çarşaf kullanmak, havlu yeniden kullanım programına sahip olmak, birden fazla kullanılabilen dayanıklı servis araç ve gereçleri kullanmak, organik ve taze yiyecekler sunmaya özen göstermek, yeşil hakkında konukları ve personeli bilgilendirmek, kullanılacak enerji miktarını azaltacak cihazlar kullanmak ve gerekli tedbirleri almak, çevre temizliğinde insana ve çevreye zarar veren temizleme tekniklerinden sakınmak, otel eşyaları içerisinde kullanılabilirliğini yitirmiş olanların geri dönüşüme gönderilerek çöpe gitmesi önlenmek, gıda atıkları çöp yerine barınaklara bırakılmak, odalara geri dönüşüm kutusu koymak, odaları havalandırmak, kullanılan suların geri dönüşümü yapılarak bahçe sulamada kullanılmak, konferans ve toplantı salonlarının dizaynı yeşil yaklaşımla yapmak, koruma bakımı yapmak, odalarda sigara içimini yasaklamak, sağlık kulübüne sahip olmak vbg. dünyada genel kabul görmüş hizmet ve kriterleri vardır. Yeşil otellerin bu hizmet ve kriterler ile sürdürülebilir bir otel işletmeciliği yapabilmesi için bu hizmet ve kriterlerin turistler tarafından desteklenmesi ve tercih edilmesi gerekir. Yeşil otellerin sunmuş olduğu veya sahip oldukları kriterlerin bunları deneyimleyen oteldeki turistlerin bu konudaki tutumlarını ve tutumları arasındaki ilişkileri ortaya çıkartabilmek için bu tez kapsamında yeşil oteller üzerine bir araştırma yapılmıştır.

Bu tez kapsamında veriler Muğla iline bağlı 15 yeşil otelde konaklayan turistler arasından yüz yüze anket yoluyla derlenmiştir. Toplam ulaşılan anket sayısı 617'dir. Araştırmaya katılan turistlerin tamamı yeşil otellere karşı tutumlarını ortaya çıkarmak için kendilerine yöneltilen tüm soruları cevaplamıştır. Dolayısıyla turistlerin yeşil otellere karşı tutumlarını ortaya çıkarmak için kullanılan ölçeğin güvenilirliğini ve geçerliliğini araştırmak için kullanılan faktör analizi, Cronbach Alfa katsayısı 617 turistten elde edilen veriler üzerinde uygulanmıştır. Ankete katılan 617 turistten

bazıları cinsiyet, yaş ve mesleklerine yönelik sorulan demografik özellik niteliğindeki sorulara cevap vermemiştir. Ankete katılanların 58'i cinsiyetini belirtmemiştir. Cinsiyetini belirtenlerin 48,84 kadın, gerisi erkektir. Turistlerin 106'sı yaşını belirtmemiştir. Yaşını belirtenlerin yaklaşık %69'u 24-51 yaş aralığındadır. Turistlerin 244'ü mesleğini belirtmemiştir. Mesleğini belirtenler incelendiğinde, yönetici, memur, tekniker, ev hanımı, öğrenci, esnaf iş yeri sahibi, seyyar satıcıdan çiftçiye kadar geniş bir meslek grubu yeşil otelde tatil yapmayı tercih etmiştir.

Ankete katılan turistlerin %30'u Türkiye'ye tatil için 4 ve 4'den fazla gelmişlerdir. Birden fazla gelenlerin oranı ise %63,4'dür. Turistlerin otel seçiminde hijyen kurallara uyulması, fiyatlar, yiyeceklerin doğal ortamda üretilmiş olması, havuzların doğal temizleyiciler ile temizlenmesi ve otelin yeşil sertifikalı olması ön plana çıkmaktadır. Turistlerin kaldıkları oteli tercih etme nedenleri sıralama değişse de otel seçimindeki nedenlere paralellik göstermektedir. Fiyatlar, hijyen kurallara uyulması, otelin yeşil sertifikalı olması, havuzların doğal temizleyiciler ile temizlenmesi ve yiyeceklerin doğal ortamda üretilmiş olması hemen hemen kalınan otelin tercihindeki nedenlerin tamamını oluşturmaktadır. Tercih edilen otel olabilmek için bu hususların kesinlikle göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Ankete katılanların yaklaşık %91'i yeşil otellerde eksik bir hizmet olmadığını beyan etmişlerdir. Eksik bulunan hizmet konuları daha çok geri dönüşüm kutusu konması ve hizmet hızının artırılması olarak sıralanmıştır. Yeşil otel müşterilerin geri dönüşüm ve çevre duyarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla yeşil otellerin çevre ve geri dönüşüm konusuna özellikle dikkat etmeleri gerekmektedir.

Turistlerin yeşil otellere karşı tutumunu belirlemek amacıyla 5'li likert ölçeğinde (1 Hiç katılmıyorum, 5 Tamamen katılıyorum) 26 adet olumlu ifade yöneltilmiştir. Turistlerin bu ifadelere cevaplardan hesaplanan ortalamalar 3,62 ile 4,31 arasında değişmektedir. Bu sonuçlara göre genel turistlerin ifadelere katıldığını söyleyebiliriz. Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım ifadesinin ortalaması 3,62 ile en düşük ortalamadır. Her ne kadar likert ölçeğin orta noktasının üzerinde bir ortalama olsa da, diğer ifadelerle kıyaslandığında aslında turistlerin yeşil otel için daha fazla para ödemeye çok da razı olduğunu söylenemez. En yüksek

ortalama 4,31 ile çevre korunmasına duyarlı bireyler olmamız ifadesidir. Bu ifade değişim katsayısıyla (%20,12) birlikte değerlendirildiğinde neredeyse fikir birliği içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla turistlerin çevrenin korunmasına daha duyarlı ve hemfikir olduğu söylenebilir. Diğer ifadelerin değişim katsayıları en fazla %30,5 olduğundan turistlerin ifadeler açısında benzer görüşte olduklarını söyleyebiliriz.

Ankette turistlerin tutumlarını ölçmek amacıyla 26 adet ifadeden oluşan bir ölçek yönetilmiştir. Kullanılan ölçek faktör analizine tabi tutulmuştur. Özdeğeri 1'den büyük olan dört adet faktör elde edilmiş ancak bazı ifadeler faktörlere tam yerleşmemiş veya faktör yükü 0,30'un altında kalmıştır. Varimax döndürme yöntemi uygulandığı halde hala faktörlere yerleşemeyen ifadeler analizden çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır. Analizde KMO değeri 0,924 olarak hesaplanmıştır. Bu değer örneklem büyüklüğü yeterlilik düzeyinin çok iyi olduğuna işaret etmektedir. Bartlett küresellik test sonucu ($Sig=0,000<0,05$) istatistiki olarak anlamlı olduğundan, ifadeler arasında yeterli düzeyde korelasyon olduğu anlaşılmaktadır. Toplam açıklanan varyans %58,97 olup yeterli düzeydedir. Elde edilen ilk faktör otel hizmetleri olarak isimlendirilmiştir. Toplanan açıklanan varyansın %23,24'ü ilk faktör tarafından açıklanmaktadır. İkinci faktör yeşil otel alışkanlıkları olarak isimlendirilmiş ve açıkladığı varyans miktarı %18,26'dır. Üçüncü faktör çevre koruma olarak isimlendirilmiştir. Çevre koruma faktörünün açıkladığı varyans miktarı ise %17,47'dir. Turistlerin yeşil otellere karşı tutumlarını ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin güvenilirliği Cronbach alfa katsayısı ile ölçülmüştür. Hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0,920'dir. Bu ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu işaret etmektedir.

Turistlerin yeşil otellere karşı tutumunu ölçmede en etkili faktör olan otelin hizmetlerinde; kaliteli hizmeti aksatmadan doğal ortamda üretilmiş yiyecek ve içecek sunmasıdır. Bunu da çevresinde doğal tarım ve hayvancılık yapan köylerin ürünlerini sunarak yapabilir. Yeşil otelin hizmet konusunda dikkat edeceği bir diğer konu hijyen ve temizliktir. Çevreye duyarlı olarak sunacağı hijyen ve temizlik yeşil otelleri turistlerin nazarında daha çekici hale getirecektir. Doğal temizlik ürünlerinin kullanımına özen göstermelidir.

Turistlerin yeşil otellere karşı tutumunu ölçmede ikinci öneme sahip faktör yeşil otel alışkanlıklarıdır. Bu faktör altında toplanan ifadeler daha çok yeşil otellerin bazı uygulamalarına karşı duyulan güveni yansıtmaktadır. Bu hizmetler tekrar kullanım veya tekrar doldurularak sunulan hizmetlerdir. Sıvı sabunların tekrar doldurulması, havluların tekrar kullanılması, sağlıklı olanakların sunulması bu faktör altındadır. Bu konularda turistlerin güvenini sağlamak ve sürdürmek konusunda dikkat edilmesi gerekmektedir. Yeşil oteller hakkında olumlu ve pozitif olan düşüncelerin korunması büyük önem taşımaktadır.

Yeşil otel turistlerin çevre korumaya karşı tutumu bir diğer öneme sahip faktördür. Bu faktör altında turistlerin çevre korumaya karşı başta kendisi olmak üzere çevresindeki bireylerin de duyarlı olması gerektiğini belirtmektedir. Yeşil otellerin, müşterilerinin bu profilini bilerek kendilerini çevreye karşı sorumluluk duymaları ve çevrenin korunmasına katkı sağlaması gerekmektedir. Yeşil otelin bu çabası otele olumlu olarak yansiyacaktır.

Elde edilen üç faktörün değerleri, faktörleri oluşturan ifadelerin ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Turistlerin yeşil otellere karşı tutumunu ölçen ölçeğin bir bütün olarak ortalaması 72,03'dür. Ölçeğin minimum değerinin 20 ve maksimum değerinin 90 olduğu göz önüne alındığında turistlerin ölçekteki ifadelere yüksek değerler verdiği ve yeşil otellerle ilgili ifadelere katıldığı anlaşılmaktadır.

Elde edilen üç faktörden en yüksek ortalama çevre koruma faktörüne aittir. Bu ise turistlerin çevre faktörüne diğer faktörlerden daha fazla değer verdiği anlamına gelmektedir. Daha sonra sırasıyla otel hizmetleri ve otel alışkanlıkları şeklinde sıralanmaktadır.

Elde edilen faktörlerin cinsiyete, yaşa, Türkiye'ye geliş sıklığına göre ortalamaları arasında fark olup olmadığını araştırmak için karşılaştırma testleri uygulanmıştır. Karşılaştırma testleri parametrik ve parametrik olmayan testler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Parametrik testlerin uygulanabilmesi anakütlelerin normal dağılması ve varyansların eşit olması gibi varsayımların sağlanmış olması gerekmektedir. Bundan dolayı öncelikle verilerden hareketle normallik varsayımı araştırılmıştır. Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testlerinin kullanıldığı

normallik araştırmasında cinsiyete göre oluşan gruplarda verilerin normal dağılmadığı test sonuçlarından anlaşılmıştır. Ancak özellikle sosyal bilimlerde örneklem hacmi 30'dan büyük olduğundan dolayı çarpıklık ve basıklık katsayıları da incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık ölçüleri hakkında referansları verilen görüşler çerçevesinde cinsiyete göre oluşan grupların normal dağıldığı varsayılmıştır. Karşılaştırma için bağımsız örnekler t-testi uygulanmıştır. Kadınların hizmet konuları faktörünün ortalaması ile erkeklerin hizmet konuları ortalaması arasında anlamlı fark saptanamamıştır. Diğer bir ifadeyle hizmet konularına kadınlar ve erkekler aynı düzeyde değer vermektedir. Yeşil oteller hizmet konuları üzerinde karar alırken kadın ve erkek ayrımına gitmelerine gerek yoktur. Otel alışkanlıkları faktörü için yapılan karşılaştırma testinde de yine kadınlar ile erkekler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Turistlerin otel alışkanlıkları açısından kadın erkek ayrımına gitmesine gerek yoktur. Çevre koruma faktörü için yapılan karşılaştırma testlerinde diğer faktörlerdeki benzer sonuç elde edilmiştir. Kadınlar ve erkekler çevre koruma konusunda aynı ortalama sahiptir. İki grubun ortalaması arasında anlamlı bir fark yoktur. Dolayısıyla otel hizmetleri, otel alışkanlıkları ve çevre koruma konusunda karar alınırken kadın erkek ayrımı yapmaya gerek yoktur. Her iki cinsi tek bir grup gibi düşünülebilir.

Elde edilen faktörlerin yaşa farklılıklarını araştırmak için tek yönlü varyans analizi ilk akla gelen testtir. Bu testin uygulanabilmesi için anakütlelerin normal dağılması ve varyansların eşit olması gerekmektedir. Bundan dolayı öncelikle verilerden hareketle normallik varsayımı araştırılmıştır. Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testlerinin kullanıldığı normallik araştırmasında yaşa göre oluşan tüm gruplarda normallik sağlanamamaktadır. Sosyal bilimlerde örneklem hacmi 30'dan büyük olduğundan dolayı çarpıklık ve basıklık katsayıları da incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık ölçüleri hakkında referansları verilen görüşler çerçevesinde yaşa göre oluşan grupların her üç faktör için normal dağıldığı varsayılmıştır. Yaş gruplarına (ikiden fazla yaş grubu var) göre hizmet konuları faktörünün varyansları eşit ($Sig=0,325>0,05$) tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Test sonucu hizmet konusu faktörü için yaş grupları arasında anlamlı fark ($Sig=0,063>0,05$) olmadığı saptanmıştır. Tüm yaş grupları hizmet konularına aynı düzeyde önem vermektedir.

Yeşil oteller hizmet faktörü üzerinde karar alırken yaş ayırımına gitmelerine gerek yoktur. Otel alışkanlıklarının yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını tek yönlü ANOVA ile araştırmak için varyansları eşit olup olmadığı Levene Testi ile araştırılmıştır. Yaş gruplarına göre otel alışkanlıkları faktörü (Sig=0,183>0,05) eşit varyanslıdır. Varsayımlar sağlandığı için tek yönlü ANOVA testi yapılmış ve elde edilen sonuca göre (Sig=0,008<0,05) yaş grupları arasında otel alışkanlıkları açısından farklılık olduğu saptanmıştır. Hangi yaş grupları arasında fark olduğunu belirlemek için Tukey testi gerçekleştirilmiştir. Tukey testi sonucunda 34-37 yaş grubu ile 38-51 yaş grubu arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Turistlerin otel alışkanlıklarıyla ilgili kararlar yaş kategorilerine göre alınmalıdır. Yaş gruplarına göre çevre koruma faktörü (Sig=0,428>0,05) eşit varyanslıdır. Varsayımlar sağlandığı için tek yönlü ANOVA testi yapılmış ve elde edilen sonuca göre (Sig=0,001<0,05) yaş grupları arasında çevre koruma faktöründe farklılık olduğu saptanmıştır. Hangi yaş grupları arasında fark olduğunu belirlemek için Tukey testi gerçekleştirilmiştir. Tukey testi sonucunda 10-23 yaş grubunun diğer yaş grupları (24-37, 38-51, 52 ve üzeri) ile aralarında anlamlı farkların var olduğu saptanmıştır. Bunun dışında sınırda da olsa 24-37 yaş grubu ile 52 ve üzeri yaş grubunda da farklılık söz konusudur. Yeşil otellerin çevre korumayla ilgili kararlarında yaş kategorilerini göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Elde edilen faktörlerin ikiden fazla kategoriye sahip olan Türkiye'ye geliş sıklığına göre farklılıklarını araştırmak için akla ilk gelen tek yönlü varyans analizi varyansların eşitliği varsayımı sağlamadığı için kullanılmamıştır. Tek yönlü ANOVA'nın parametrik olmayan alternatifi olan Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Geliş sıklığına (ilk kez geliyorum, 2.Gelişim, 3.Gelişim, 4 ve daha fazla gelişim ve yerli turist olmak üzere ikiden fazla geliş sıklığı var) göre hizmet konuları faktörünün varyansları eşit değildir (Sig=0,001<0,05). Dolayısıyla Kruskal-Wallis testi ile karşılaştırma yapılmıştır. Hizmet konuları faktörü geliş sıklığına göre (Sig=0,000<0,05) farklılık göstermektedir. Anlamlı farklar ilk kez geliyorum ile 4 ve daha fazla geliyorum, ilk kez geliyorum ile yerli turistim, 2.gelişim ile yerli turistim, 3.gelişim ile yerli turistim arasında oluşmaktadır. Hizmet konularında kararlar verilirken turistlerin geliş sıklıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Geliş sıklığına göre

politika belirlenmelidir. Geliş sıklığına göre otel alışkanlıkları faktörünün varyansları eşit değildir ($\text{Sig}=0,025<0,05$). Varsayım sağlanmadığında dolayı parametrik olmayan test Kruskal-Wallis ile karşılaştırma yapılmıştır. Otel alışkanlıkları faktörü geliş sıklığına göre ($\text{Sig}=0,285>0,05$) farklılık göstermemektedir. Bu faktör ile ilgili kararlarda geliş sıklıkları göz önünde bulundurmaya gerek yoktur. Çevre koruma faktörü geliş sıklığı kategorilerine göre eşit varyanslı olmadığından tek yönlü ANOVA yerine Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Test sonucu çevre koruma faktörünün geliş sıklığına göre ($0,000<0,05$) farklılık gösterdiğine işaret etmektedir. Anlamlı farklar; ilk kez geliyorum ile 4 ve daha fazla geliyorum, ilk kez geliyorum ile yerli turistim, 2.Gelişim ile 4 ve daha fazla geliyorum, 2.Gelişim ile yerli turistim, 3.Gelişim ile yerli turistim ve 4 ve daha fazla geliyorum ile yerli turistim arasındadır. Çevre korumayla ilgili kararlar verilirken turistlerin geliş sıklıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Geliş sıklığına göre politika belirlenmelidir.

Faktörler arası korelasyon analizi yapıldığında hem basit korelasyon katsayıları hem de kısmi korelasyon katsayıları anlamlıdır. Faktörler arası pozitif yönde ilişkiler vardır. Faktörlerden birinin değeri artarken diğerinin değeri de artmaktadır, aksine birinin değeri azalırken diğerlerinin değerleri de azalmaktadır.

Faktör analizi dışında kalan ifadelerin cinsiyet, yaş ve geliş sıklığı ile ilişkilerinin olup olmadığı Ki-Kare testleri araştırılmıştır. Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanılmasını desteklerim ve evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktiririm ifadelerine verilen cevaplar cinsiyete bağlı olarak değişmektedir. Kadınlar ve erkekler bu ifadelere farklı yaklaşmaktadır. Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım, yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür, yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar, evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktiririm ifadelerine verilen cevaplar yaşa bağlı olarak değişmektedir. Fiyat ve ayrıcalık cinsiyete göre değişmez iken yaş gruplarına göre değişmektedir. Dolayısıyla fiyatlama yapılırken yaş grupları göz önünde bulundurulmalıdır. Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür, Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı, Rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum ifadeleri Türkiye'ye geliş sıklığı ile bağımlıdır.

Böyle bir çalışmanın sadece Muğla ilindeki yeşil oteller değil, ülke genelindeki tüm yeşil oteller dahil edilebilir. Yeşil oteli deneyimleyen turistlerin yanı sıra yeşil otel deneyimini yaşamayanların da yeşil otele karşı tutumları ölçülebilir ve bu grup arasında karşılaştırmalar yapılarak, yeşil otel konseptinin pazarlanmasında uygulanacak politikalar geliştirilebilir. Yeşil otel çalışanlarının iş tatminine yönelik bir araştırma yapılabilir. Böylece çalışanların iş tatmin düzeyleri belirlenebilir. İş tatmini yüksek olan personel ile sürdürülebilir bir yeşil otel işletmeciliği yapmak daha etkindir. Yeşil otellerin çevre halkının sosyo-ekonomik gelişimine ve çevre bilincine yaptığı katkı araştırılabilir. Yeşil otel pazarına yönelik tahminler yapılarak yeşil otel pazarının büyüüp büyümeyeceği, buna bağlı olarak bu konseptin sürdürülebilirliğine yönelik planlar hazırlanabilir.

Genel olarak yeşil otel hizmetlerinden turistler tarafından desteklendiği görülmektedir. Bu sürdürülebilir bir yeşil işletmeciliği için çok önemlidir. Turistlerin en çok çevre ile ilgili hizmetlere destek verdikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yeşil otellerin çevre konusunu hiç ihmal etmemeleri gerekmektedir. Turistlerin yeşil otel konaklamaları için daha fazla ücret ödemeye meyilli oldukları söylenemez. Yeşil oteller sundukları hizmetlerden ve/veya sahip oldukları kriterlerden bazıları demografik özelliklerden etkilenmekte, dolayısıyla bu hizmet kriterleri ön plana çıkartılırken demografik özelliklerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yeşil otellerin hizmet konuları, turistlerin yeşil otel alışkanlıkları ve çevre koruma birbirleriyle pozitif etkileşim halindedir.

KAYNAKÇA

A. KİTAPLAR

- Alpar, Reha : **Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2011.
- Bowerman, Bruce L.; : **Essentials of Business Statistics**, New York, McGraw-Hill, 2012.
- O’Connell, Richard T.;
Murphree, Emily S.;
Orris J.B.
- Carson, Rachel : **Sessiz Bahar (Silent Spring)**, Çeviri Editörü: Çağatay Güler, Ankara, Palme Yayıncılık, 2011.
- Cunningham, Barbara : **Environmental Science: A Global Concern**, Woodworth; Saigo, Dubuque IA: WCB Publishers, 1997.
William P.
- Çepel, Necmettin : **Ekoloji, Doğal Yaşam Dünyaları ve İnsan**, Ankara, Palme Yayınları, 2006.
- Çokadar, Hulusi; : “Çevre Sorunları” **Çevre Bilimi**, Ed.by Mustafa Türkoğlu, Aziz; Gezer Aydoğdu, Kudret Gezer, Ankara, Anı Yayınevi, Kudret 2009.
- Demir, Cengiz; Çevirgen, : **Turizm ve Çevre Yönetimi**, Ankara, Nobel Aydın Yayınevi, 2006.
- Dinç, Muhiddin; Aslan, : **Çevre Bilimi**, Ed.by: Mustafa Aydoğdu, Kudret Oktay Gezer, Ankara, Anı Yayınevi, 2009.

- Dinçer, Meral : **Çevre Gönüllü Kuruluşları**, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, TÇV Yayın No: 110, Ankara, Önder Matbaa, Ekim 1996.
- Engin, Naci : **Yeni Bin Yılda Çevre**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2005.
- Hair, Joseph F. Jr., Black, William C., Babin, Barry J. ve Anderson, Rolph E. : **Multivariate Data Analysis**, 7th ed., Pearson New International Edition, Edinburgh, Pearson Education Limited, 2014.
- George, Darren; Mallery Paul : **IBM SPSS Statistics 23 Step by Step. A Simple Guide and Reference**, 14. Baskı, New York, Routledge, 2016.
- Günlü, Ebru : “Sürdürülebilir Turizm ve Yönetim”, **Sürdürülebilir Turizm, Kavramlar-Uygulamalar**, Editör: Metin Kozak, Ankara, Detay Yayıncılık, 2014.
- Gürbüz, Sait; Şahin, Faruk : **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-Felsefe-Yöntem-Analiz**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 4.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2017.
- Honey, Martha : **Ecotourism and Sustainable Development**, Washington DC, Island Press, 2008.

Kadioğlu, Sedat; Tellioğlu, Zarife	: “Enerji Kaynaklarının Kullanımı Çevreye Etkileri” , 1. Enerji Sempozyumu, Ankara, 1996.
Kahraman, Nüzhet; Türkay, Oğuz	: Turizm ve Çevre , Ankara, Detay Yayıncılık, 2012.
Kalaycı, Şeref	: “Faktör Analizi”, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri , Ed. Şeref Kalaycı, 5. Baskı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 2014.
Karasar, Niyazi	: Bilimsel Araştırma Yöntemi , 9.Baskı, Ankara Nobel Yayın Dağıtım, 1999.
Kayış, Aliye	: “Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis)”, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri , Ed. Şeref Kalaycı, 5. Baskı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 2014.
Kışlalıoğlu, Mine; Berkes, Fikret	: Ekoloji ve Çevre Bilimleri , 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1994.
Kline, Rex B.	: Principles and Practice of Structural Equation Modeling , 3th. ed., USA, New York, The Guilford Press, 2011.
Kozak, Metin	: Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar-Uygulamalar , Ankara, Detay Yayıncılık, 2014.

- Meadows, Donella H.; : **The Limits to Growth**, The New American
Meadows, Dennis L.; Library inc. NewYork USA, 1972, Çeviren: Kemal
Raniers, Joraen; Benrens, Tosun, Duygu Sezer, Beyza Oba, Eser Uzun, Sera
William W. Özbaşar, Tomris Somay, Fulya Aykan, **Ekonomik
Büyümenin Sınırları**, İstanbul Üniversitesi
İşletme Fakültesi İşletme-İktisat Enstitüsü,
İstanbul, Avpaz Matbabacılık, 1978, Yayın No:
537.
- Mutlu, Mehmet : “Doğal Hayatı Koruma”, **Çevre Bilimi**, Ed.by
Mustafa Aydoğdu, Kudret Gezer, Ankara, Anı
Yaymevi, 2009.
- Orhunbilge, Neyran : **Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri**,
gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2.Baskı,
İstanbul, Avcıol Basım Yayın, 2000.
- Orhunbilge, Neyran : **Çok Değişkenli İstatistik Yöntemler**, İstanbul
Üniversitesi Basım ve Yaymevi, İstanbul, 2010.
- Orhunbilge, Neyran : **Tanımsal İstatistik Olasılık ve Olasılık
Dağılımları**, Gözden geçirilmiş 2.Basım, Ankara,
Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık
Tic.Ltd.Şti, 2014.
- Roney, Sevgin Akış : **Turizm: Bir Sistemin Analizi**, Detay Yayıncılık,
Ankara, 2011.
- Sloan, Philip; Legrand, : **Sustanbility in the Hospitality Industry:**
Willy ve Chen Joseph S. **Principles of Sustainable Operations**, NY:
Routledge, 2013.

Sonuç, Nil	: “Sürdürülebilir Turizm: Tanım ve İçeriği”, Sürdürülebilir Turizm, Kavramlar-Uygulamalar , Editör: Metin Kozak, Ankara, Detay Yayıncılık, 2014.
Sungur, Onur	: “Korelasyon Analizi”, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri , Ed. Şeref Kalaycı, 5. Baskı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 2014.
Şahin, Nilüfer; Bilim, Yasin	: “İklim Değişiklikleri ve Turizm Talebine Etkileri: Türk Turizminde Yeni Eğilimler ve Stratejiler”, 1. Ulusal Türkiye Turizmi Kongresi 07-08 Eylül 2007 Bildiriler Kitabı , Sakarya Üniversitesi Karasu MYO, Detay Yayıncılık, 2007.
T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı E Kitap Servisi	: Çevre Kirliliğine Genel Bakış , Ankara, 2006.
Tuna, Muammer	: Turizm, Çevre ve Toplum:Marmaris Örneği , Detay Yayıncılık, Akara, 2007.
Dünya ve Çevre Kalkınma Komisyonu	: Ortak Geleceğimiz , Çeviren: Belkıs Çorakçı, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara, 1991, s.71.
WTO	: International Tourism: A Global Perspective Ed. by Chuck Y. Gee, Madrid, October 1997.

B. MAKALELER

- Akdağ, Gürkan; Güler, : “Turizm ve Çevre İlişkisi: Türkiye’deki Yeşil Otellerin Gözünden Yeşil Otelcilik Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **2014 Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Kitabı**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, s. 258-267.
- Ozan; Demirtaş, Osman; Dalgıç, Ali; Yeşilyurt Cem : “Sürdürülebilir Turizm: Bir Alan Araştırmasının Sonuçları”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Yıl:12, İstanbul, Bahar 2001., s.17-25.
- Atay, Lütfi; Dilek, S. : “Konaklama İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları: İbis Otel Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XVIII, Sayı: 1, 2013., s.203-209.
- Emeksiz, Murat : “Küçük Otel İşletmeleri ve Çevre Yönetimi”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:X, Sayı: 18, Aralık 2007., s.141-156.
- Ergülen, Ahmet; Büyükkeklik, Arzum : “Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Çevre Boyutları Açısından Atık Yönetimi ve E-Atıklar”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt I, Sayı: 2, Aralık 2008, s. 19-30.
- Garrod, Brian ve Fyall, Alan : “Beyond The Retic of Sustainable Tourism?”, **Tourism Management**, Cilt:IXX, Sayı:3, 1998, s.199-212.

- Güngör, Mehmet ve Bulut, Yunus : “Ki-Kare Testi Üzerine”, **Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi**, Cilt:VII, Sayı:1, 2008, s.84-89.
- Köybaşı, Fatma; Dönmez, Burhanettin : “Okul Yöneticisi Girişimcilik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Araştırması”, **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:XVIII, Sayı:1, 2017, s.235-247.
- Lee, Jin-Soo, Hsu, Li-Tzang (Jane), Han, Heesup ve Kim, Yunhi : “Understanding How Consumers View Green Hotels: How A Hotel's Green Image Can Influence Behavioural Intentions”, **Journal of Sustainable Tourism**, Cilt: XVIII, Sayı:7, September 2010, s.901-914.
- Kuter, Nazan ve Ünal, H. Emre : “Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri”, **Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi**, Cilt: IX, Sayı: 2., 2009, s.146-156.
- Öneş, Hakan : “Turizm Yeşeriyor”, **Gastronomi**, Boyut Yayıncılık, Sayı: 68, İstanbul, Şubat-Mart 2008.
- Shrivastava, Paul : “Ecocentric Management for a Risk Society”, **The Academy of Management Review**, Cilt:XX, Sayı:1, 1995, s.118-137.
- Stabler, Mike J. ve Goodall, Brian : “Environmental Awareness, Action and Performance in the Guernsey Hospitality Sector”, **Tourism Management**, Cilt:XVIII, Sayı:1, 1997, s.19-33.

TÜSİAD : **Sürdürülebilir Turizm**, TÜSİAD, Yayın No: TÜSİAD-T/2012-09/531, İstanbul, Sis Matbaacılık, Eylül 2012, s. 64.

C. İNTERNET KAYNAKLARI

Ağca, Barçın : **Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos - 4 Eylül 2002)**, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa , 08.06.2015

Canbay, Nilay : **Turizm Sektöründe Yükselen Trend: Yeşil Oteller**, (Çevrimiçi) http://www.yesilbinadergisi.com/yayin/703/turizm-sektorunde-yukselen-trend-yesil-oteller_21183.html%20-%20.XjbIaEBuL4g#.Xk_uOT_V6U, 04.07.2013.

Cometa, Lisa : **Consumer Beliefs About Green Hotels**”, Kent State University College and Graduate School of Education, Ohio (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2012, (Çevrimiçi) https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=kent1331918204&disposition=inline Erişim Tarihi: 07.03.2014.

Emrealp, Sadun	: Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Elkitabı , Hazırlayan: Sadun Emrealp, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını, İkinci Baskı, Şubat 2005.
Gamze, Tuğçe	: Turizm ve Çevre , (Çevrimiçi) http://tgc-turizmvecevre.blogspot.com.tr/ , 20.11.2015
Gönel, Feride D.	: “Dağ Fare Doğurdu. Ama Kimse Şaşırmadı”, Birikim , No:162, 2002, s.16-21., (Çevrimiçi) https://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/6291/dag-fare-dogurdu-ama-kimse-sasirmadi#.XjaqgkBuIcA , 10.06.2015.
Griffin, Patricia	: Green Prediction , 27.06.2009, (Çevrimiçi) www.http://greenhotels.com/pressedrel.php#b3 , 16.12.2013.
IISD	: The International Institute for Sustainable Development, 2012., (Çevrimiçi) www.iisd.org , 11.06.2015
T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	: Kyoto Protokolü , (Çevrimiçi) http://iklim.cob.gov.tr/iklim/AnaSayfa/Kyoto.aspx?sflang=tr 10.06.2015.

T.C. Kültür Ve Turizm : **Mavi Bayrak Hakkında Genel Bilgiler,**
Bakanlığı YİGM (Çevrimiçi)

<http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11570/mavi-bayrak-hakkinda-genel-bilgiler.html>, 22.11.2015

T.C. Kültür ve Turizm : (çevrimiçi)
Bakanlığı Yatırım ve <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/Tr.9579/turizm-tesisleriguncelleniyor.html>, 27.11.2015
İşletmeler Genel
Müdürlüğü

TEMA : **Rio +20 Zirvesi Başarısız Oldu, Dünyayı Birlikte Kurtaralım – 2012**

(Çevrimiçi) http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/entititalfocus.aspx?primary_id=443&type=2&target=categorial1&detail=single&sp_table=&sp_primary=&sp_table_extra=&openfrom=sortial ,
10.06.2015

TUYUP : **T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm Sektöründe İşverenlerin ve Çalışanların Uyum Yeteneklerinin Arttırılması Projesi, (Çevrimiçi)**
tuyup.turizm.gov.tr/yayin, 20 Kasım 2015.

TÜRÇEV (Türkiye Çevre : **Yıllara Göre Mavi Bayrak dll Plaj, Marina ve Yatlar Listesi,**
Eğitim Vakfı)

(Çevrimiçi)
http://www.mavibayrak.org.tr/tr/icerikDetay.aspx?icerik_refno=1 22.11.2015

UNEP, (Birleşmiş Millet Çevre Programı – United Nation Environment Program) (Çevrimiçi)	:	http://web.unep.org/climatechange/cop21/historic-paris-agreement-on-climate-change-195-nations-set-path-keep-temperature-rise-well-below-2 19.12.2015
UNEP, (Birleşmiş Millet Çevre Programı – United Nation Environment Program)	:	Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers, (Çevrimiçi) http://www.unep.fr/scp/publications/details.asp?id=DTI/0592/PA
United Nations	:	Stockholm Environment Declaration, 1972, (Çevrimiçi): www.unep.org/Documents.multilingual/Default.asp?DocumentID=0&ArticleID=1500&1=en , 05.06.2015.
United Nations	:	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 15. Taraflar Konferansı (07–18 Aralık 2009, Kopenhag), (Çevrimiçi) http://iklim.cob.gov.tr/iklim/Files/bilginotu/15.CO_Pbilgi_notu.pdf , 09.06.2015
United Nations	:	Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, (Çevrimiçi) www.un-documents.net/our-common-future.pdf , 11.06.2015
WCED	:	World Commission on Environment & Development, Gro Harlem Burntland Raporu

	Madde 27, s.24-25, 1987, (Çevrimiçi) www.sustainabledevelopment-un.org/, 12.01.2015.
W.T.O	: Agenda 21 for the Travel and Torism Industry, 1996, (Çevrimiçi) www.tr.undp.org/centement/dam/turkey/does/prod_uctdocuments/PovRed/Gelecek_Turizmde STDF_rehbere.pdf, 12.01.2015
---	: Enviromentally Friendly Hotels, Green Hotels Attributes, (Çevrimiçi) http://enviromentallyfriendlyhotels.com/definitions.php 27.11.2015

EK 1 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ZAMAN ÇİZELGESİ

1962	Sessiz Bahar (Silent Spring), toksikoloji, ekoloji ve epidomiyoloji konusunda Rachel Carson tarafından yapılan araştırmalarda, tarımsal böcek zehiri ilaçlarının felaket getirici seviyelerde biriktiği bu durumun insan sağlığı ve hayvan türlerine zarar verdiği tespit edilmiştir.
1967	Çevresel Savunma Fonu/EDF (Enviromental Defense Fund) çevresel zararlı hukuki çözümlerle izlemek üzere kurulmuştur. EDF, Suffolk ilçesi Sivrisinek Kontrol Komisyonu, Long Island bataklıklarına DDT sıkılmasını engellemek amacıyla mahkemeye başvurmuştur.
1968	Biyosferin korunması ve Rasyonel kullanılması için hükümetler arası konferans (UNESCO) yapılmıştır. Ekolojik Sürdürülebilir Kalkınma kavramı üzerine ilk tartışmalar meydana getirilmiştir.
1968	Paul Erlich Nüfus Patlaması yayını, insan nüfusunun kaynak sömürü ve çevre arasındaki bağlantı üzerine
1969	Dünyanın arkadaşları çevresel bozulmanın önlenmesi, çeşitliliğin korunması ve karar vermede vatandaşların rolü bir savunma örgütü olarak formla adanmıştır.
1969	Kalkınmada ortaklar ve IDRC (1970 Uluslar arası Kalkınma Raporu/International Development Research Centre). Güneyde araştırma ve bilgiye odaklanmış yeni bir kalkınma yaklaşımını değerlendiren uluslar arası kalkınma araştırma merkezinin kurulmasına yol açmıştır.
1969	Cuyahoga Nehri, Ohio, ABD, kirliliğe ilk atıfta bulunan kanundur. Bu olayla su kirliliğine siyasi dikkat çekilmiş ve kirlilik kontrol politikası ve kanunu başlatılmıştır. Bu da Temiz Su Kanunu ve Büyük Göl Su Kalitesi Anlaşması'nın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu ikisi ulusal bazda çevrecilik hareketlerinde ilktir ve ABD Ulusal Çevre Koruma Ajansı'nın kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

1969	Ulusal Çevre Politikası Kanunu'nun kabulü ABD'ni bu konuyu kanun çerçevesine alan ülkelerden ilki yaptı. Kanun, çevreciliği konu olan mevzuata dünyada örnek olmuştur.
1970	Doğal Kaynaklar Koruma Konsülü; avukatlardan ve bilim adamlarından oluşan bir formasyonla ABD'nin çevrecilik politikasının çeşitlenmesine önayak olmuştur.
1970	Ulusal Çevre Politikası Kanunu: İlk ülkelerin bir yapımı çevreyi korumak için ulusal bir yasal çerçeveyi korumak, ulusal çevre politikası kanununun Birleşmiş Milletler'den geçirilmiştir.
1971	Greenpeace Kanada'da başlıyor. Sivil protestolar ve şiddet içermeyen müdahale yoluyla çevresel zararı durdurmak için agresif bir gündem başlattı.
1971	(IIED) International Institute for Environment and Development Çevresel zarar vermeden ekonomik ilerleme sağlanmasının yollarını araştıran ülkeler için kaynak üssü İngiltere, Birleşik Krallık'ta kurulmuştur.
1971	Kirleten Öder Prensipleri: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Konseyi ortaya çıkan masrafları kirletenin ödemesi gerekliliği söylemi
1971	Funex Raporu. Uzmanlar paneli tarafından çevre ve gelişim stratejilerinin entegre olmasıyla ilgili hazırlanmıştır.
1971	Rene Dubos ve Barbara Ward Tek Dünya Yazısı. Bu, insan hareketliliğinin biyosfere olan kötü etkisi üzerinedir. Ancak deklerasyonun sonunda dünyanın kurtulmasının yine insan tarafından, paylaşımcı bir gelecek kurularak olacağı yansıtılmıştır.
1972	3.Dünya Çevre ve Gelişimi (ENDA) Senegal'de kurulmuştur. 1978'de uluslararası bir sivil toplum örgütü olarak yerel kişilerin fakirlikle savaşmak ve sürekli gelişimi kurabilmek için eğitim görmeleri üzerine politika ve çalışmalar geliştirmektedir.
1972	İnsan Çevre ve UNEP Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı: Birçok ulusal çevre koruma kuruluşları ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)'nin kurulmasına yol açmasındaki nedenler Kuzey Avrupa'nın kirliliği ve asit yağmuru problemleri yatmaktadır. Stockholm Konferansı

	evre konusunda Birleşmiş Milletler tarafından dünyada yapılan ilk konferanstır. Bu konferansta 5 Haziran evre Günü kabul edilmiştir.
1972	Roma Kulübü, tartışmalara yol açan "Büyümenin Sınırları"nı yayınlar. Bu, büyüme yavaşlamadığı sürece yol açacağı kötü sonuçları öngörür. Kuzeyli ülkeler bu raporu teknolojik çözümler sunmadığı için eleştirir. Güneyli ülkeler bu rapora ekonomik kalkınmanın bırakılmasını desteklediği için sinirlenir.
1973	OPEC Petrol Krizi Yakıtların Büyüme Sınırları Tartışması
1973	Amerika Birleşik Devletleri tehlikedeki türler yasasının kararlaştırılması. Bu oluşum onu, balıklar, yaban hayatı ve bitkilere hukuki koruma sağlayan ilk ülkelerden biri yapar.
1974	Bilimsel dergi Nature'da Rowland ve Molina, Kloroflorokarbon (CFC) salınımı üzerine çalışma. Bunda CFC'lerin sürekli kullanımının ozon tabakasında kritik sorunlara yol açacağı hesaplanmıştır.
1974	Latin Amerika Dünya Modeli, büyümenin sınırlarına karşı güneyin tepkisi, 3. Dünya için büyüme ve eşitlik çağrılarına Fundación Bariloche tarafından bu model geliştirilmiştir.
1975	Worldwatch Enstitüsü küresel tehditler, etkili politik yanıtları kolaylaştırmak ve kamu bilincini arttırmak için ABD'de kurulmuş 1984'te dünya devletlerine yıllık yayınlamaya başlamıştır.
1975	CITES Flora ve Fauna nesli tehlike altında olan türlerin uluslararası ticaretine ilişkin sözleşme yürürlüğe girer.
1976	Habitat İnsan Yerleşimleri Konferansı Birleşmiş Milletler çevre ve insan yerleşimi bağlantılı ilk küresel toplantıdır.
1977	Çölleşme üzerine Birleşmiş Milletler Konferansı
1977	Yeşil Kuşak Hareketi çölleşmeyi önlemek için Kenya'da halktan yararlanarak ağaç dikimi başlatılması.
1978	Britanya sahillerinde oluşan Amaco Cadiz'in petrol atıkları ile ilgili çalışma
1978	OECD Çevre Direktörlüğü çevresel ve ekonomik başlıklar üzerine araştırmalarını yeniden başlattı. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgürü 1987 raporunda ortak geleceğimiz için temel oluşturmuştur.

1979	ABD, Pensilvanya’da oluşan Three Mile Island nükleer kazası.
1979	Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi benimsenmiştir.
1979	Biyosfer Yatırımı IIED raporudur ve biri de Dünya Bankası olan 9 değişik gelişim ajansı tarafından geliştirilmekte olan bir reformu anlatır.
1980	Dünya Koruma Stratejisi Uluslararası Doğanın Korunması Birliği tarafından çıkarıldı (IUCN International Union for the Conservation of Nature). "Sürdürülebilir Kalkınmaya Doğru" bölümünde habitat tahribinin ana faktörleri olarak: yoksulluk, nüfus baskısı, sosyal eşitsizlik ve ticaret rejimlerini gösterir. Bu yeni rapor eşitsizlikleri düzeltmek adına yenibir uluslararası kalkınma stratejisi gerekliliğine çağrıda bulunmuştur.
1980	Uluslararası Gelişim Konularında Bağımsız Komisyon. Güney-kuzey karmaşasına çözüm getirmek için kurulmuştur. Yaşamın Devamlılığı Hakkında Program (Brandt Raporu)’ı sunar. Kuzey ve güney arasında yeni ekonomik ilişkiler önerir.
1980	Global 2000 Raporu. Bu ekosistemin güçlü yapısı, türlerin neslinin tükenmesinden dolayı zayıflamıştır. Gezegenel ekosistemin doğru işleyişi kritik olduğu için ilk defa biyoçeşitliliği tanımıştır.
1981	Dünya Sağlık Toplantısı. Tüm katılımcılar tarafından, 2000 yılı için, isimsiz olarak sağlık hakkında global strateji önerir. Asıl öneri herkesin ekonomik ve sosyal olarak ortak bir alanda sağlıklı, gelişimci ve üretken bir yaşam sürebilmesi için gerekli devlet kanallarının kullanılmasını içerir.
1982	Uluslararası Borç Krizi. Ortaya çıktığında dünyanın finansal sistemini sarstı ve 1980lerin Latin Amerika ve diğer gelişmekte olan bölgeler için 10 yıllık bir kayba yol açtı.
1982	Dünya Kaynaklar Enstitüsü Amerika’da kuruldu ve 1986 itibarıyla her iki yılda bir kaynaklar araştırmasını sundu.
1982	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi benimsenmiştir. Deniz kirliliği ile ilgili sözleşme hükümlerinin uygulanması ve kurallarla ilgili çevresel standartların belirlenmeleri.
1982	Birleşmiş Milletler Dünya Doğa Bölümü. Her yaşam formunu tek ve nadir olduğuna kara verdi ve insanlık için değeri ne olursa olsun hepsine eşit

	miktarda saygı duyulması gerekliliğini kabul etti. Bu tüm doğanın yapıtaşlarına ve kaynaklarına bağımlı olduğumuzu gösteren ve insanın bu yapıtaşları üzerindeki etkisini kontrol altına alma ihtiyacını belirten ilk tasarıdır.
1983	Kalkınma alternatifleri Hindistan'da kuruldu. Güneyde teknoloji ve yöre halkı arasında yeni bir ilişki teşvik edilmesi.
1983	Grameen Bankası Mikrokredi rolünün gelişmesinde yeni bir başlangıç anlayışıyla yoksulun daha yoksuluna kredi tedarik etmek amacıyla Grameen bankası Bangladesh'te kurulmuştur.
1984	Hindistan Bhopal, 10.000 ölü ve 300.000 hasar bırakan toksik kimyasal atık nedeniyle tarihe geçti.
1984	Etiyopya'da Kuraklık. 250 bin ile bir milyona arasında insan açlıktan ölmüştür.
1984	Üçüncü Dünya Ağı. Kalkınma ve çevre, iktisat konularında güney aktivist sesi olarak kurulmuştur.
1985	Antarktik Ozon Deliği İngiliz ve Amerikalı bilim adamları tarafından keşfedilmiştir.
1985	Sorumlu İlgi, Kanadalı kurumlar tarafından belirlenmiş bir yaptırım. Bugün birçok kimyasal şirkette uygulanıyor.
1985	İklim Değişikliği. Atmosferdeki Karbondioksit ve diğer "sera gazları" birikimi üzerine UNEP ve Uluslararası Bilimsel Sendikalar Konseyinin Raporlarını Dünya Meteoroloji Derneği'nin Avusturya'da buluşturması. Küresel ısınma burda önceden tahmin edilmiştir.
1986	Çernobil Nükleer İstasyon Kazası büyük bir toksik patlama oluşturur.
1987	Çevrecilik için sorumluluk oluşturan OECD komitesi
1987	Montreal Protokolü. Ozon tabakasını incelten maddelere dair protokol benimsenmiştir.
1987	Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu) Kalkınma ve çevre üzerine dünya komisyonunun bir raporu. "Sürdürülebilir Kalkınma" terimini herkesin anlayacağı şekle sokmak, sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel sorunların birliktelik örgülerinin küresel çözümü.

1988	Chico Mendes, Brezilyalı bir artist, Amazon Yağmur Ormanları'nın yok edilmesine karşı verdiği savaş sırasında katledildi. Bilimadamları Amazon'daki yağmur ormanlarının nasıl yok edildiğine dair doküman ve fotoğrafları uydudan paylaştılar.
1988	Hükümetlerarası İklim Değişimi Paneli. O ana kadar var olan en modern sosyoekonomik ve teknik araştırmaları içeren çalışmayı sundu.
1989	Alaska Prince William bölgesinde Exxon Valdez tankeri geçirdiği kaza nedeniyle yaklaşık 40 milyon litre petrolü denize bırakmak zorunda kaldı.
1989	Stockholm Çevre Enstitüsü Küresel ve bölgesel çevre araştırması gerçekleştirilmesi için bağımsız bir kurum olarak kurulmuştur.
1990	Sürdürülebilir Kalkınma için Uluslararası Enstitüsü/ International Institute for Sustainable Development (IISD) Kanada'da kurulan enstitü 1992 yılında Dünya Müzakeresi Bülteni yayınlamaya başlamıştır.
1990	Hükümetler arası ve sivil toplum örgütlerinde gerekli bilinci oluşturmak için Bölgesel çevresel Merkezi Avrupa ve Doğu Avrupa bölümü oluşturuldu.
1990	Çocuklar için Birleşmiş Milletler Zirvesi. Gelecek nesiller üzerine çevrenin etkisinin önemli bir tanıma tutulması.
1991	190bin mahsül aldıktan sonra sadece 2700 balık kaldığı için, Kanada doğu sahilindeki morina balıkçılığı çöktü
1991	İran Körfezi Savaşı'nı izleyen aylarda, Kuveyt'te yüzlerce petrol kuyusu yandı.
1991	Küresel Çevre Fonu kurulmuştur ve 1994'te biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, su, toprak bozulmasına ve kirlenlere karşı çalışmalar için gelişmekte olan ülkelere milyarlarca dolar üzerinde yardımın yaptırım gücü olarak daha fazla karar vermesi yeniden yapılandırılmıştır.
1992	Sürdürülebilir Gelişim İçin Kurulmuş İş Konsülü, sürdürülebilir gelimi teşvik eden iş sahalarını açıkladı.
1992	Dünya Zirvesi Rio Sözleşmesi. Çevre ve Kalkınma (UNCED) Birleşmiş Milletler Konferansı Rio de Janeiro'da düzenlendi. Rio Deklarasyonu Gündem 21 Eylem Planı ve bağlayıcı olmayan Orman Prensipleri

	Anlaşmaları sağlanmıştır. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve iklim değişikliği ile ilgili iki "Rio Sözleşmesi" imzaya açılmıştır. 3. müzakereler için çölleşme ile mücadele sözleşmesi adlandırılmıştır.
1993	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonunun ilk toplantısı hükümetler arası rasyonalize karar vermek ve uluslararası iş birliğini geliştirmek UNCED'in takibini sağlamak için kurulmuştur.
1994	Çin Gündem 21 Ülke Nüfusunun Çevre Kalkınması üzerine beyaz bir kağıt yayınlamıştır. Çin, sürdürülebilir kalkınma için, ulusal stratejiler için, uluslararası bir örnek teşkil etmektedir.
1995	Nijerya'da Ken-Saro Wiwa'nın idamı ve insan haklarına, çevresel adalete, emniyete ve ekonomik büyümeye uluslar arası dikkati çekti.
1995	Dünya Ticaret Örgütü (WTO) çevre ve kalkınma bağlantılarının ticaretinin resmen tanınması ile kurulmuştur.
1995	Sosyal Kalkınma Zirvesi Kopenhag'da düzenlenmiştir. Uluslararası toplum mutlak yoksulluğun ortadan kaldırılmasını açık bir taahhütte ilk kez dile getirmiştir.
1995	Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Beijing'de toplandı. Bu toplantıda insan ve kadın hakları konusunda ilerleme olduğu ancak bu ilerlemenin yeterli olmadığı konuşuldu.
1996	ISO 14001 Kurumsal çevre yönetimi için bir gönüllü olarak uluslararası standart yönetimi resmen kabul edilmiştir.
1997	Asya Ekolojik ve Mali Kaosu. El Nino rüzgarları ile körüklenen anız ateşi kuraklığa ve bölgenin sürekli puslu kalmasına neden olarak, yangın ve sağlıkla ilgili üç milyar dolarlık maddi zararlara sebep olmuştur. Takiben ekonomi çökmüş, döviz spekülasyonu şüphesi doğmuş ve hükümetin acil ekonomik yeniden yapılandırma ihtiyacı doğmuştur.
1998	GDO'lu Organizma Tartışması. Global çevre ve gıda güvenliği hakkında kuşku uyandı. Avrupa Birliği, GDO'lu tohumların Kuzey Amerika'dan ithalatını durdurdu. Gelişmekte olan ülkelerin çiftçileri tohum vermeyen GDO'lu bitkilerin terminatör teknolojisine karşı ayaklandılar.

1998	Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI). Çevreci gruplar ve sosyal aktivistler MAI'ye karşı lobi faaliyetinde bulundular. Hükümetlerin konu üzerine anlaşama arayışları da çıkmaza girdi.
1999	Dow Jones Sürdürülebilir Endekslerinin Çıkışı. Türünün ilk örneği olan bu araç sürdürülebilir gelişim prensiplerini takip eden karlı firmalar arayan yatırımcılara yol gösterdi.
1999	Üçüncü WTO Bakanlık Konferansı Seattle'da gerçekleşti. Binlerce gösterici küreselleşmenin ve küresel firmaların negatif sonuçlarını protesto etti. WTO temsilcileri arasındaki çatışmalarla beraber pazarlıkları iptal ederler. Evrenselleşmeye karşı birçok protestonun daha ilki olan bu, etki görmeyen paydaş ile güçte olan kişiler arasındaki karşılaşma için yeni bir döneme işaret eder.
2000	Miss Waldron'un kırmızı kolosus maymununun nesli tükendi. Bu primatların bir üyesinin yüzyıllardır ilk defa neslinin tükenmesiydi. IUCN kırmızı kitabına göre artık 11046 tür nesli tükenme tehlikesi altında.
2000	BM Milenyum Gelişim Hedefleri. Dünya liderlerinin toplandığı en büyük toplantıda yoksulluk, açlık, hastalık, cehalet, küresel bozulma ve cinsiyetçiliğe karşı ölçülebilir ve süreli hedefler 2015'te gerçekleşmiş olmak üzere belirlenmiştir.
2001	2001 11/9 olayları. Batıcılığa karşı görüş ve ideolojileri temsil eden teröristler Dünya Ticaret Merkezi binasına ve Pentagon'a saldırarak engelsiz ekonomik gelişme sürecini sonlandırır. Hisseler ve ekonomiler sarsılır ve Birleşmiş Milletler terörizme karşı savaş dönemine girer.
2001	4. WTO Bakanlık Konferansı Katar'da gerçekleşir. Çevresel ve gelişimsel sorunları son kararında tanımıştır.
2001	Çin WTO'ya katılarak ulusal yapısal ekonomil değişimlerin hızını arttırır. Bu erişim Çin'in Hindistan ve Brezilya ile beraber bir ekonomik güç olarak doğuşunu gösterir.
2002	Sürdürülebilir Gelişim Hakkında Dünya Zirvesi, UNCED'den 10 yıl sonra Johannesburg'de gerçekleşti. Hükümet gelişimine karşı tatminsizlik durumundan yola çıkan zirve, "partnerlikleri" sürdürülebilirlik adına över.

2002	Küresel Raporlama Girişimi iş aktivitelerinin ekonomik, çevresel ve sosyal yönlerini rapor etmek için ana hatlar yayınlar.
2004	Sahara Afrikasında HIV/AIDS Salgını. Sadece 2004'te bölgedeki 2,5 milyon insan AIDS'den öldü ve 3 milyona da bulaştı. Dünya popülasyonunun sadece %10'unu kapsayan bölge HIV ile yaşayan insanların %60'ından fazlasına ev sahibi.
2004	Wangari Muta Maathai Nobel ödülü aldı. Kenyadaki Yeşil Kemer Hareketi'nin kurucusu olarak çevrecilerden Nobel ödülü alan ilki oldu.
2004	Delhi şehir otobüslerinde sıkıştırılmış doğal gazın kullanılmasını zorunlu yaparak hava kirliliği hakkındaki sivil baskıya cevap verir.
2005	Kyoto protokolü zorunlu olur. Gelişmiş ülke ve grupları yasal zorunlulukla sera gazı yayımı azaltımına zorlar ve gelişen ülkeler için temiz gelişim mekanizmini oluşturur. Bunların zorunluluğu 2012'de biter.
2005	Milenyum Ekosistem Fikri yayınlandı. 95 ülkeden 1300 uzman ekosistem değişiminin insan sağlığı üzerindeki sonuçları hakkında bilimsel veriler ortaya koydu.
2005	Walmart Küresel Sürdürülebilirlik Stratejisini alır. Dünyanın en büyük perakende şirketlerinden biri %100 yenilenebilir enerji kullanmak, hiç atık çıkarmamak ve insan ve çevreyi koruyan ürünler satmaya karar verir.
2006	Svalbard Küresel Tohum Kasası Norveç'te dünya besin ekinlerinin genetik çeşitliliğini korumak için yapılır.
2006	Nasa ozon tabakasının kendini yenileceğini söyler.
2006	Stern İncelemesi bugün iklim değişimine karşı bir önlem alınmazsa bu durumun ekonomik etkilerinin ilerde 20 katı daha kötü olacağını belirtir.
2007	Sivil Toplum Çevresel Protestoları konusunda ilk Çin galibiyetlerinden biri. Xiamenin belediyesel hükümeti multi milyar dolarlık kimyasal tesisin inşasını bölgede yaşayanların toplu tepkisi sonucu durdurur.
2007	Ozon tabakasını delen maddelerle ilgili Montreal Protokolü. Topluluklar hidroflorokarbonlarla ilgili bir hızlandırılmış kullanımı azaltma çizelgesi hazırlar.

2007	Çevrenin iklim değişimine ilgisi artar. Eski AB Başkan Yardımcısı Al Gore'nin belgeseli bir Akademi ödülü alır ve IPCC2nin dikkat çekici uyarıları gazetelerde ana sayfalara çıkar. IPCC ve Al Gore bir Nobel ödülünü paylaşır.
2008	Dünya Besin Yakıt ve Finansal Krizi. Küresel olarak besin fiyatları %43 artar. Çin, Hindistan ve başka yerlerde artan enerji ihtiyacı enerji fiyatlarını uçurur. Finans enstitüleri mortgage'ın çöküşü üzerine sarsılır ve dünya çapında gerileme yaşanır.
2008	Şehirleşme artar. Tarihte ilk defa dünya nüfusunun %50'sinden fazlası şehirlerde yaşar.
2008	Yeşil Ekonomi Fikirleri ana akım oluşturmaya başladı. Ulusal hükümetler ekonominin bir kısım teşviği çevresel hareketlerden kaynaklamaya başladılar ve düşük karbon ekonomisi ve yeşilin büyüyebileceği yeni amaçlar gelecek ekonomiye destek vermeye başladı.
2008	İnternet Ekonomi fikirleri yaygınlaşır. OECD Bakanlığı internetin ekonomi ve toplum için önemini kabullenir, ulusal hükümetler Güney Kore önde olmak üzere ekonomik teşviklerinin bir kısmını kablosuz ağ sistemlerine yatırır.
2008	Okyanusların asidleşmesi atmosferdeki karbondioksitle bağdaştırılır. Bilim adamları okyanusların eskiden düşünüldüğünden çok daha hızlı bir şekilde asidleştiğini belirler. 8 yıllık araştırma küresel ekosistemler için daha ciddi sonuçlar doğuracağını belirler.
2009	Ateş ve Buz ana başlıkları. Kutup Okyanusunda çok yıllık deniz buzları yok olur ve 2003'te başlayan Avusturalya kuraklığı tarihteki en kötü yangınlara yol açar.
2009	G20 Pittsburgh Zirvesi. G20 ulusları 21. yüzyıl küresel, sürdürülebilir ve dengeli bir ekonomi için kılavuz olur. Liderler fosil yakıt kullanımını azaltmak ve sürdürülebilir kullanıma yol açacak yöntemler kullanmayı destekler.

2009	Copenhagen iklim görüşmeleri. Gittikçe artan beklentiler konferansta GHG yayımının 2012'den sonra azaltılması konusunda karara varılamamasıyla yıkılır.
2009	Bilim adamları "gezegensel sınırlar" konseptini ortaya atar.
2009	Ekonomi konusunda Nobel Ödüşü Elinor Ostrom'a verilir. Elinor bu ödülü alan ilk kadındır.
2009	Çin BM'i en büyük GHG kaynağı olmak konusunda geçer.
2010	Daha ciddi ve beklenmeyen hava koşulları iklim değişimi sonucu baş gösterir. Avrupa'a ilk defa 2003'te ölçülen büyük, ölümcül sıcaklık dalgaları tekrarlanır. Batı Rusya'da 55000 insanın ölümü ve 15 milyar dolarlık kayıpla sonuçlanır. Kuraklık ve sellerin değişken düzeni artık Pakistan, Güney Çin ve dünyanın diğer kısımlarına yayılmıştır.
2010	Rüzgar Gücünün Yükselişi. Çin rüzgar gücünde dünyanın en büyük iç marketi haline gelir. Rüzgar güzü en hızlı şekilde gelişmeye devam ederken diğer enerji kaynakları hala belirlenen hedeflerin çok aşağısındadır.
2010	BM Genetik kaynakların kullanımından doğan faydaların eşit ve adil bir şekilde paylaşılması kararı aldı.
2010	Biyoçeşitlilik ve Ekosistem Ekonomisi son raporu doğanın durumunun insan sağlığı, güvenliği ve kültürüne etkisinin önemini ortaya koyar.
2010	BP Deepwater Horizon petrol sızıntısı 5 milyon van saf petrolün Meksika Körfezi'ne dökülmesine yol açar. Bu çevredeki vahşi yaşam formlarına, balıkçılara, turizme ve ekonomiye büyük zararlara yol açar.
2011	Arap Baharı: Tunus ilşe başlayarak Arap bölgesindeki insanlar diğer ülkelerde gerçekleşen ekonomik reformları istedikleri için ayaklanır.
2011	Dünya popülasyonu 7 milyona ulaşır. Bunların 1/3'ü internete erişimlidir. %80'inin cep telefonu vardır. Bu popülasyonun 1 milyar artması sadece 12 yıl aldı.
2011	Durban'da İklim Değişim Tartışmaları. Bu tartışmaların sonucu Kyoto'nun ötesinde bir uluslararası anlaşmaya erişmek için bir adım ileridir.
2011	Japonya depremi ve tsunamisi Nükleer elektrik santraline gelen hasar nükleer gücün güvenilirliği hakkında küresel endişeye yol açar.

2011	Çin "yeşil ekonomi"ye dönmeye başlar. Çin'in 12. 5 yıllık ekonomik gelişme planı sürdürülebilir gelişim hedeflerine dayanır. Bunlardan bazıları kirliliğin ve karbon enerjisinin yoğunluğunun azaltılmasını savunur. Bu plan nerdeyse yarım trilyon USD ile hayata geçmiştir.
2012	Güneş ve Rüzgar enerjisi ürünlerinde ticari sorunlar. Çin'in gelişmiş üretim kapasitesi ve düşük fiyatları onu küresel ticaretin başı yapıyor. Amerika hem güneş hem de rüzgar sübvasyonlarını adil olmayan ticari hareketler olarak görür. Bu anlaşmazlıkların sonuçları temiz enerji kaynaklarının geleceğini etkileyebilir.
2012	Milenyum Gelişim Hedefleri'nden ilkinde erişildi. 2015 sınırından önce dünyanın temiz suya ulaşımı olmayan insan sayısı yarıya indirildi.
2012	Rio +20 Sessiz Bahardan 50 yıl, Stockholm'den 40 yıl ve Dünya Zirvesi'nden 20 yıl sonra küresel topluluklar dünya ekonomisini temiz enerji, düzgün işler ve daha sürdürülebilir be adil kullanılan kaynaklar ile "yeşilleştirmek" için yeniden toplanır.

KAYNAK: IISD, a.g.e., (2012).

**EK 2 TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ KONAKLAMA
TESİSLERİNE ÇEVREYE DUYARLI KONAKLAMA TESİSİ
BELGESİ VERİLMESİNE DAİR TEBLİĞ (TEBLİĞ NO: 2008/3)**

22 Eylül 2008 PAZARTESİ **Resmî Gazete**

Sayı : 27005

TEBLİĞ

Kültür ve Turizm Bakanlığından:

TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİNE

ÇEVREYE DUYARLI KONAKLAMA TESİSİ BELGESİ

VERİLMESİNE DAİR TEBLİĞ

(TEBLİĞ NO:2008/3)

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Dayanak

MADDE 1 – (1) Bu Tebliğin amacı; sürdürülebilir turizm kapsamında, çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi ve özendirilmesi amacıyla, çevreye duyarlı konaklama tesislerinin sınıflandırılmasına ve belgelendirilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

MADDE 2 – (1) Bu Tebliğ, Kültür ve Turizm Bakanlığından Turizm İşletmesi Belgesi sahibi tesislerin, Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi başvurularını, başvuru için istenilen belgeleri, başvuruların değerlendirilmesini, çevreye duyarlı konaklama tesislerinin standartlarını ve sınıflandırma çalışmalarına ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır.

MADDE 3 – (1) Bu Tebliğ, 21/6/2005 tarihli ve 25852 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin 55 inci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Çevreye Duyarlı Konaklama Tesis Belgesi Başvurusu Sırasında İstenilen

Belgelere İlişkin Usul ve Esaslar

MADDE 4 – (1) Bu Tebliğin ek-1 inde bulunan Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri İçin Sınıflandırma Formu, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli konaklama işletmelerinin talebi üzerine uygulanır.

(2) Çevreye Duyarlı Konaklama Tesis Belgesi talebi aşağıda belirtilen belgeler ile birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığına yapılır:

a) Tesisin adı, adresi, tür ve sınıfı ile turizm işletmesi belge numarasının yer aldığı dilekçe,

b) İşletmenin çevre politikası ve eylem planını, bu plana uygun olarak yaptığı tüm faaliyetleri içeren rapor,

c) Tesiste eylem planını uygulayacak özel bir yetkilinin olması durumunda, bu kişiye ait uzmanlık belgesi ve tesiste çalıştığına dair belge, bu hizmetin bir uzmandan veya uzman firmadan alınması durumunda, bu uzman veya firmaya ilişkin belgeler, sözleşme örneği,

ç) İşletme tarafından, çevre bilincinin artırılması, çevresel tedbirlerin ve eylem planının uygulanmasını temin etmek için personele verilen eğitime ilişkin bilgi ve belgeler, eğitim programı, sertifikalar, personele dağıtılan ve ilan edilen doküman,

d) Çevreye duyarlı atık su planı, bu konuda ilgili idarenin yazısı,

e) Turizm konaklama işletmesinde kullanılan tüm tesisat, teçhizat ve donanımların koruyucu bakım ve onarımının periyodik olarak yaptırıldığına dair kayıtlar, bakım raporları,

f) İşletmenin, su tüketimi, ısıtma ve soğutma için enerji tüketimi, elektrik tüketimi ve genel enerji tüketimi konusunda verileri topladığına ve izlediğine ilişkin

raporlar (Kapalı alan m² başına enerji tüketimi veya geceleme başına enerji tüketimi, aylık, üç aylık ve yıllık raporlar),

g) İşletmede kullanılan kimyasal maddelerin (hacim ve/veya ağırlık olarak) izlendiğine ve verilerin toplandığına ilişkin raporlar (Kapalı alan m² başına tüketim veya geceleme başına tüketim, aylık, üç aylık ve yıllık raporlar),

h) Tesiste ortaya çıkan atık miktarının (hacim ve/veya ağırlık) izlendiğine ve verilerin toplandığına ilişkin raporlar (Kapalı alan m² başına tüketim veya geceleme başına tüketim, aylık, üç aylık ve yıllık raporlar),

ı) Bu Tebliğin ek-1 inde bulunan Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri İçin Sınıflandırma Formunda ayrıntılı olarak belirtilen, kullanılan tesisat, teçhizat ve malzemelerin çevreye duyarlı olduğuna, bakımlarının düzenli yapıldığına ve tesiste yapılan çevreye duyarlı çalışmalara ilişkin üretici firmanın faturası, raporu, tanıtım broşürü, bakım yapan firmanın faturası, raporu, ilgili kurum ve kuruluşların yazısı, mühendislik, mimarlık raporu, ilgili meslek kuruluşunun raporu vb. evrak,

i) Çevreye duyarlılık konusunda sivil toplum kuruluşları, ilgili kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği, koordinasyon çalışmalarına ilişkin evrak,

j) Gerekli görülmesi halinde istenebilecek ilave evrak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Başvuruların Değerlendirilmesi ve Sınıflandırma Çalışmalarına İlişkin Usul ve Esaslar

MADDE 5 – (1) Yapılan inceleme sonucunda başvuru talepleri uygun görülen tesisler sınıflandırma programına alınır. Uygun bulunmayan talepler gerekçeli olarak iade edilir.

MADDE 6 – (1) Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin 10 uncu maddesi uyarınca oluşturulan Sınıflandırma Komisyonu üyeleri tarafından, bu Tebliğin ek-1 inde bulunan Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri İçin Sınıflandırma Formunun uygulanması sonucunda verilen

puanların ortalaması alınarak, aynı formda tesisin tür ve sınıfı için belirlenmiş olan asgari puanı aşp aşmadığı tespit edilir. Belirlenmiş asgari puanı aşan tesislere Çevreye Duyarlı Konaklama Tesis Belgesi düzenlenir.

(2) Simgesi yıldız olan konaklama tesislerinin plaketlerinde sınıflarını gösteren yıldızlar yeşil renkli düzenlenir. Ayrıca plaket üzerinde Çevreye Duyarlı Tesis ibaresi yer alır.

(3) Çevreye Duyarlı Konaklama Tesis Belgesi sahibi işletmeler iki yılda bir yeniden sınıflandırılırlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Son Hükümler

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Tebliğ yürürlüğe girmeden önce Kültür ve Turizm Bakanlığından Çevre Dostu Kuruluş Belgesi (Çam Simgesi) almış olan konaklama tesisleri, bu Tebliğin yayımlanma tarihinden itibaren bir yıl içinde, bu Tebliğin ek-1 inde bulunan Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri İçin Sınıflandırma Formu ile sınıfları için belirlenen asgari puanı oluşturan standartları sağlarlar. Sınıfları için belirlenen asgari puanı sağlayan tesislere Çevreye Duyarlı Konaklama Tesis Belgesi (Yeşil Yıldız Simgesi) ve plaketi düzenlenir.

(2) Sınıfları için belirlenen asgari puanı sağlayamayan tesislere ait Çevre Dostu Kuruluş Belgesi (Çam Simgesi) iptal edilir.

MADDE 7 – (1) Bu Tebliğ ve bu Tebliğin ek-1 inde bulunan Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri İçin Sınıflandırma Formu yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 8 – (1) Bu Tebliğ hükümlerini Kültür ve Turizm Bakanı Yürütür.

EK 3 ANKET FORMU

OTEL MÜŞTERİ SORU FORMU

İyi günler ismim..... İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Turizm işletmeciliği Ana Bilim Dalı yeşil otel uygulamaları ve geliştirilmesine yönelik bir doktora tezi yürütüyoruz. Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkürler. Tez Danışmanı Prof. Dr.Mithat Zeki DİNÇER, Doktora Öğrencisi Hasan HAMZAÇEBİ'dir. Soru formunu eksiksiz olarak doldurmanız durumunda ilgili görevliye teslim etmeniz rica olunur.

Hasan HAMZAÇEBİ - Tez Danışmanı Prof.Dr. Mithat Zeki DİNÇER

s.1- Türkiye'ye tatil için kaçınıcı gelişiniz?

	K1
İlk kez geliyorum	1
2.gelişim	2
3.gelişim	3
4 ve daha fazla	4

s.2- Tatile çıkarken otel seçiminizde nelere dikkat edersiniz? Olmazsa olmazlarınız nelerdir?

Başka, başka

s.2a- Kalmakta olduğunuzoteli tercih etmeniz en önemli etkenler nelerdir? Başka Başka

	Otel Seçiminde Etkili Olan Unsurlar K.2	Kalınan Otel Tercih Nedenleri K.3
Yiyecek ve içeceklerin doğal ortamda üretilmiş olması	1	1
Havuzlarının doğal temizleyiciler ile temizlenmesi	2	2
Hijyen kurallarına uyulması	3	3
Otelin yeşil sertifikalı olması	4	4

Fiyatları	5	5
Diğer		

s.3- Hizmet konularının otel tercihlerinizdeki önemine yönelik okuyacağım ifadeler hakkında görüşlerinizi almak istiyorum. Görüşlerinizi belirtirken kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, fikrim yok, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum şeklinde belirtiniz.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılırım Ne	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Rezervasyon yaptırırken tesisi yeşil otel sertifikalı olması önceliğimdir.	K.4					
Tesisin hizmet sunumunda hijyen kurallarına önemle uyması gereklidir.	K.5					
Yeşil otelin önceliği, yiyecek ve içecek temininde doğal ortamda üretilmiş gıdalardan olmalıdır.	K.6					
Kalacağım otel, çevreye duyarlı ve çevrenin korunmasına önem veren bir otel olmalıdır.	K.7					
Yeşil otelin yüzme havuzlarının bakımı ve temizliği doğal temizlik malzemeleriyle yapılmalıdır.	K.8					
Yeşil otellerin, çevresine ve müşterisine daha iyi hizmet vermesi amacıyla, doğal tarım hayvancılık yapımları için desteklediği çevre köylerin ürettiği, doğal ürünleri müşterilerine sunması otelin daha cazip hale gelmesini sağlar.	K.9					
Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım.	K.10					
Yeşil otel kaliteli hizmet sunar.	K.11					
Konaklamalarda yeşil otelin temiz olduğuna inanırım.	K.12					

s.4- Şimdi yeşil otel alışkanlıklarınızı konu alan ifadeler okuyacağım görüşleriniz hangi yönde olur. Lütfen görüşlerinizi kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, fikrim yok, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum şeklinde belirtiniz

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum Ne	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim.	K.13					
Arkadaşlarımı, seyahatlerinde yeşil otelde kalmaları için teşvik ederim.	K.14					
Yeşil otel hakkında pozitif şeyler söylerim.	K.15					
Yeşil otelde tekrar doldurulabilir sıvı sabunlara güven duyarım.	K.16					
Otel odasında geri dönüşüm kutusu olmasını isterim.	K.17					
Yeşil otellerin sağlıklı imkanlar sunduğuna inanırım.	K.18					
Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür.	K.19					
Yeşil otellerde havlu tekrar kullanım programını desteklerim.	K.20					

s.5- Yeşil otel beklenti ve yaklaşımlarınızı konu alan bazı ifadeler okuyacağım bu konudaki görüşleriniz hangi yönde olur.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum Ne	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı	K.21					
Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar	K.22					
Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim	K.23					
Rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum	K.24					

s.6- Çevrenin korunmasına yönelik olarak okuyacağım genel ifadelere katılma düzeyiniz nasıl olur. Görüşlerinizi kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, fikrim yok, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum şeklinde belirtiniz.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	m Ne Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktirim	K.25					
Evimde kullandığım tekstil ürünlerinin doğallığına önem gösteririm	K.26					
Çevrenin korunmasına duyarlı bireyler olmamız gereklidir.	K.27					
Çevre sorunu benim için önemlidir.	K.28					
Arkadaşlarımı çevreye duyarlı olmaları konusunda bilgilendiririm.	K.29					

s.7- Yeşil sertifikalı bu otelde eksik olduğunu düşündüğünüz hizmet konuları var mıdır?

K.30

Evet 1 Devam ediniz
Hayır 2 Demografiye geçiniz
Evet ise
açıklayınız.....

Demografi

D.1 Cinsiyet K31 D.2 Yaş K32 D.3 Meslek K33

Kadın 1

Erkek 2

D.4 Tatil amaçlı hangi ülkeden geldiği

..... K34

Görüşülen Kişinin

Adı :

Soyadı :



EK 4 Kİ-KARE ANALİZLERİ VE KONTENJANS TABLOLARI

Değişkenler / İfadeler		Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum				
Cinsiyet	Kadın	46	63	164	273	5,395	2	0,067
	Erkek	36	89	161	286			
Toplam		82	152	325	559			

Değişkenler / İfadeler		Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum				
Cinsiyet	Kadın	19	63	191	273	0,592	2	0,744
	Erkek	19	74	193	286			
Toplam		38	137	384	559			

Değişkenler / İfadeler		Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum				
Cinsiyet	Kadın	34	75	164	273	3,600	2	0,165
	Erkek	23	74	189	286			
Toplam		57	149	353	559			

Değişkenler / İfadeler		Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum				
Cinsiyet	Kadın	13	43	217	273	0,723	2	0,696
	Erkek	13	38	235	286			
Toplam		26	81	452	559			

Değişkenler / İfadeler		Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum				
Cinsiyet	Kadın	16	67	190	273	2,196	2	0,333
	Erkek	10	79	197	286			
Toplam		26	146	387	559			

Değişkenler / İfadeler		Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum				
Cinsiyet	Kadın	12	40	221	273	7,297	2	0,026
	Erkek	6	64	216	286			
Toplam		18	104	437	559			

Değişkenler / İfadeler		Rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum				
Cinsiyet	Kadın	48	52	173	273	2,073	2	0,355
	Erkek	39	51	196	286			
Toplam		87	103	369	559			

Değişkenler / İfadeler		Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktirim			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum				
Cinsiyet	Kadın	26	46	201	273	6,572	2	0,037
	Erkek	35	69	182	286			
Toplam		61	115	383	559			

Değişkenler / İfadler		Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Yaş	10-23	11	20	15	46	21,115	6	0,002
	24-37	39	56	103	198			
	38-51	17	49	122	188			
	52 ve üzeri	12	23	44	79			
Toplam		79	148	284	511			

Değişkenler / İfadler		Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Yaş	10-23	2	17	27	46	11,970	6	0,063
	24-37	22	45	131	198			
	38-51	11	48	129	188			
	52 ve üzeri	2	18	59	79			
Toplam		37	128	346	511			

Değişkenler / İfadler		Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Yaş	10-23	9	18	19	46	27,988	6	0,000
	24-37	26	67	105	198			
	38-51	11	38	139	188			
	52 ve üzeri	7	26	46	79			
Toplam		53	146	309	511			

Değişkenler / İfadler		Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Yaş	10-23	4	8	34	46	9,908	6	0,157
	24-37	12	38	148	198			
	38-51	8	23	157	188			
	52 ve üzeri	1	10	68	79			
Toplam		25	79	407	511			

Değişkenler / İfadler		Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Yaş	10-23	2	17	27	46	16,105	6	0,013
	24-37	12	63	123	198			
	38-51	3	43	142	188			
	52 ve üzeri	7	17	55	79			
Toplam		24	140	347	511			

Değişkenler / İfadler		Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Yaş	10-23	2	13	31	46	8,683	6	0,192
	24-37	11	43	144	198			
	38-51	7	30	151	188			
	52 ve üzeri	1	12	66	79			
Toplam		21	98	392	511			

Değişkenler / İfadler		Rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Yaş	10-23	8	10	28	46	6,008	6	0,422
	24-37	30	43	125	198			
	38-51	27	27	134	188			
	52 ve üzeri	16	15	48	79			
Toplam		81	95	335	511			

Değişkenler / İfadler		Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktirim			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig.
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Yaş	10-23	10	11	25	46	18,626	6	0,005
	24-37	29	41	128	198			
	38-51	12	35	141	188			
	52 ve üzeri	4	13	62	79			
Toplam		55	100	356	511			

Değişkenler / İfadeler		Yeşil otelde kalmak için fazla para ödemeye razıyım			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Geliş Sıklığı	İlk kez geliyorum	21	40	81	142	7,590	8	0,475
	2.Gelişim	13	41	61	115			
	3.Gelişim	13	21	57	91			
	4 ve daha fazla	29	50	106	185			
	Yerli turistim	14	17	53	84			
Toplam		90	169	358	617			

Değişkenler / İfadeler		Seyahatlerimde yeşil otelde kalmayı tercih ederim			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Geliş Sıklığı	İlk kez geliyorum	11	41	90	142	10,263	8	0,247
	2.Gelişim	3	29	83	115			
	3.Gelişim	6	15	70	91			
	4 ve daha fazla	12	51	122	185			
	Yerli turistim	7	17	60	84			
Toplam		39	153	425	617			

Değişkenler / İfadeler		Yeşil otelde konaklama fiyatları makuldür			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Geliş Sıklığı	İlk kez geliyorum	11	37	94	142	15,994	8	0,042
	2.Gelişim	8	27	80	115			
	3.Gelişim	18	22	51	91			
	4 ve daha fazla	20	57	108	185			
	Yerli turistim	11	28	45	84			
Toplam		68	171	378	617			

Değişkenler / İfadeler		Yeşil sertifikalı bu otel çevreye duyarlılık konusunda beklentilerimi karşıladı			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Geliş Sıklığı	İlk kez geliyorum	7	32	103	142	15,560	8	0,012
	2.Gelişim	2	22	91	115			
	3.Gelişim	7	7	77	91			
	4 ve daha fazla	9	27	149	185			
	Yerli turistim	3	6	75	84			
Toplam		28	94	495	617			

Değişkenler / İfadeler		Yeşil otelde konaklamak bana ayrıcalık katar			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Geliş Sıklığı	İlk kez geliyorum	6	43	93	142	13,483	8	0,096
	2.Gelişim	6	28	81	115			
	3.Gelişim	9	25	57	91			
	4 ve daha fazla	6	56	123	185			
	Yerli turistim	3	14	67	84			
Toplam		30	166	421	617			

Değişkenler / İfadeler		Yeşil otelde elektrik tasarruflu ampul kullanımını desteklerim			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Geliş Sıklığı	İlk kez geliyorum	5	25	112	142	11,727	8	0,164
	2.Gelişim	4	23	88	115			
	3.Gelişim	9	12	70	91			
	4 ve daha fazla	10	42	133	185			
	Yerli turistim	3	11	70	84			
Toplam		31	113	473	617			

Değişkenler / İfadeler		Rezervasyon yaptırmadan önce, bu otelin yeşil yıldızlı, çevreye duyarlı tesis olduğunu biliyordum			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Geliş Sıklığı	İlk kez geliyorum	17	29	96	142	17,169	8	0,028
	2.Gelişim	13	21	81	115			
	3.Gelişim	16	13	62	91			
	4 ve daha fazla	33	41	111	185			
	Yerli turistim	9	6	69	84			
Toplam		88	110	419	617			

Değişkenler / İfadeler		Evimde geri dönüşümle ilgili atıklar biriktirim			Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	Sig
		Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
Geliş Sıklığı	İlk kez geliyorum	13	28	101	142	6,199	8	0,625
	2.Gelişim	15	22	78	115			
	3.Gelişim	15	21	55	91			
	4 ve daha fazla	24	44	117	185			
	Yerli turistim	7	18	59	84			
Toplam		74	133	410	617			

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Hasan HAMZAÇEBİ

Eğitim Bilgileri:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Spor Akademisi Basketbol Antrenörlük İhtisas, Yardımcı Bilim Dalı Spor Tıp Kinesiyoloji	Marmara Üniversitesi	1979
Yüksek Lisans	İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği	İstanbul Üniversitesi	1987
Doktora	İktisat Faültesi, Turizm İşletmeciliği	İstanbul Üniversitesi	2021